

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**Türkiye’de Gelişmişlik Düzeyini Etkileyen Faktörler Açısından İllerin
Sıralanması: İller Arası Gelişmişlik Farklılıklarının Ortadan Kaldırılmasında
Girişimcilik Potansiyelinin Rolü**
**Sorting Provincial Level Factors Affecting the Development Perspective in
Turkey: Potential Role of Entrepreneurship in the Elimination of Provincial
Disparities**

**Yüksek Lisans Tezi
Ayşe DEĞİRMENCİOĞLU**

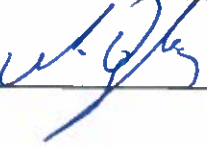
**Tez Danışmanı
Doktor Öğretim Üyesi Mustafa ÖZKAN**

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11.06.2019.. tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ayşe DEĞİRMENCİOĞLU' nun Şehirlerin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi Türkiye Örneği başlıklı tezini incelemiş olup aday 21/06 / 2019 tarihinde, saat. 14:00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Dr. Öğr. Üyesi Yasemin HANCIOĞLU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Uğur FEVİNE	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa İZKAN	

ONAY

.... / .... / 2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Şehirlerin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi Türkiye Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..... / ..... / 2019

Ayşe DEĞİRMENCİOĞLU

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türkiye'deki 81 şehrimizle ilgili Türkiye İstatistik Kurumu web sayfasından derlenen 23 adet gösterge kullanarak şehirlerimizin girişimcilik özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda şehirlerimizin kullanılan göstergelere göre çıkan sonuçları ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır.

Çalışmamın her aşamasında emeğini ve desteğini esirgemeyen, tecrübeleriyle beni yönlendirerek her noktada katkı sağlayan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZKAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman olduğu gibi tez hazırlama döneminde de yanımda olan ve desteklerini hissettiren değerli ailem, annem Fatma DEĞİRMENCİOĞLU ve babam Saadeddin Ömer DEĞİRMENCİOĞLU'na, tez yazım süresince yardımlarını esirgemeyen kardeşim Sena DEĞİRMENCİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET**DEĞİRMENCİOĞLU, AYŞE, TÜRKİYE’DE GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER AÇISINDAN İLLERİN SIRALANMASI: İLLER ARASI GELİŞMİŞLİK FARKLILIKLARININ ORTADAN KALDIRILMASINDA GİRİŞİMCİLİK POTANSİYELİNİN ROLÜ, YÜKSEK LİSANS TEZİ, GİRESUN, 2019**

Çalışmada, Türkiye'deki 81 şehrin gelişmişlik düzeyi farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi adına girişimcilik potansiyelinin geliştirilmesi önerilmiştir. Bu amaçla Türkiye İstatistik Kurumu web sayfasından şehirlerimize ait 23 adet gösterge kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem gösterge sayımız fazla olduğundan dolayı faktör analizidir. Faktör Analizi yöntemi SPSS 24.0 paket programı kullanılarak veri setimize uygulanmıştır. Uygulama sonucunda göstergeler anlamlı olabilecek faktörler altında toplanmıştır. Bu uygulama sonucunda ortaya çıkan 3 adet faktör adlandırılarak şehirlerimiz hakkında bu faktörlere göre yorumlamalar yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gelişmişlik Düzeyi, Girişimcilik, Faktör Analizi, Türkiye

ABSTRACT**DEĞİRMENCİOĞLU, AYŞE, SORTING PROVINCIAL LEVEL FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT PERSPECTIVE IN TURKEY: POTENTIAL ROLE OF ENTREPRENEURSHIP IN THE ELIMINATION OF PROVINCIAL DISPARITIES, MASTER THESIS, GİRESUN, 2019**

In the study, differences in development level of Turkey's 81 provinces have been determined. In order to eliminate these differences, it has been proposed to develop entrepreneurship potential. To this end, Turkey Statistical Institute has been used 23 Total indicator of our city's website. The method used in the study is factor analysis because of the large number of indicators. Factor Analysis method was applied to our data set by using SPSS 24.0 package program. As a result of the application, the indicators were collected under factors that could be significant. As a result of this application, 3 factors were named and interpretations were made according to these factors.

Key Words: Level of Development, Entrepreneurship, Factor Analysis, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
TABLolar/ŞEKİLLER	xi
1.GİRİŞ	1
2.GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	3
3.GİRİŞİMCİLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	10
3.1.Girişim ve Girişimcilik Kavramları	10
3.1.1.Girişimciliğin Önemi.....	11
3.1.2.Türkiye’de ve Dünya’da Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi.....	12
3.1.2.1.Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi	13
3.1.2.1.1.Osmanlı İmparatorluğunda Girişimcilik.....	13
3.1.2.1.2.Cumhuriyet Döneminde Girişimcilik.....	16
3.1.2.1.2.1.1923 – 1930 Arası Girişimcilik	16
3.1.2.1.2.2.1930 – 1950 Arası Girişimcilik	17
3.1.2.1.2.3.1950 – 1970 Arası Girişimcilik	17
3.1.2.1.2.4.1970 – 1980 Arası Girişimcilik	18
3.1.2.1.2.5.1980 Sonrası Girişimcilik.....	18
3.1.2.1.2.6. 2000’li Yıllarda Girişimcilik	19
3.1.2.2.Dünya’da Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi	19
3.1.3.Girişimcilerin Temel Özellikleri	21
3.1.4.Girişimciliği Etkileyen Faktörler.....	24
3.1.4.1. Kültür ve Eğitim	24
3.1.4.2. Aile ve Sosyal Çevre.....	25
3.1.4.3. Psikolojik Faktörler.....	26
3.1.4.4. Yasal, Siyasal ve İdari Faktörler	26
3.1.4.5. Mali Çevre	26
3.1.5. Girişimciliğin Avantaj ve Dezavantajları	27
3.1.6. Girişimcilikte Başarılı Olma Faktörleri ve Başarısızlık Nedenleri	27

3.1.6.1. Girişimcilikte Başarı Faktörleri	27
3.1.6.2. Girişimcilikte Başarısızlık Nedenleri.....	29
3.1.7. Girişimciliğin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü	30
3.1.7.1. Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma	30
3.1.7.2. Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Önemi.....	35
3.2.Literatür Taraması	37
4.FAKTÖR ANALİZİ	40
4.1. Faktör Analizi İle İlgili Genel Bilgi	48
4.1.1. Faktör Analizinin Varsayımları	49
4.1.2.Faktör Analizinin Aşamaları	51
4.1.3. Veri Setinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi	51
4.1.4. Faktör Analizi Modeli	52
4.1.5.Faktörlerin Rotasyonu	54
4.1.6.Faktör Skorlarının Tahmin Edilmesi	54
4.1.7.Faktörleşmenin Uygunluğu ve Faktör Sayısı	55
4.1.7.1.Açıklanan Varyans Ölçütü	55
4.1.7.2. Özdeğer Ölçütü	55
4.1.7.3. Joliffe Ölçütü	55
4.1.7.4.Yamaç Eğim Grafiği	56
4.1.8.Faktörlerin Adlandırılması	56
5.İLLER ARASI GELİŞMİŞLİK FARKININ FAKTÖR ANALİZİ İLE	
İNCELENMESİ.....	57
5.1.Amaç	57
5.2.Çalışmada Kullanılan Değişkenler.....	57
5.2.1.Sağlık Göstergeleri	57
5.2.2.Tarım Göstergeleri.....	58
5.2.3.Turizm Göstergeleri.....	59
5.3.Faktör Analizi Sonuçları	59
5.3.1.Şehirlerin Girişimciliğini Etkileyen Faktörler	59
5.3.2.Faktör Analizinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi	60
5.3.3.Uygun Faktör Türetme Yönteminin Seçimi	60
5.3.4.Türetilecek Faktör Sayısının Belirlenmesi	61

5.3.5.Uygun Faktör Döndürme Yönteminin Seçimi.....	62
5.3.6.Faktör Analizi Sonuçlarının Yeterlilik Açısından Değerlendirilmesi	63
5.3.7.Faktörlerin Adlandırılması	63
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	71
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ	103

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma- Geliştirme
TBA	Temel Bileşenler Analizi
KMO	Kaiser Mayer Olkin
ANOVA	Analysis Of Variance
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
SPSS	Statistical Package for the Social Science
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar/ŞEKİLLER

Tablo 1 : Uygunluk İstatistikleri (KMO ve Bartlett İstatistikleri)	60
Şekil 1 : Faktör Analizi için Scree Grafiği.....	61
Tablo 2: Açıklanan Toplam Varyans	62
Tablo 3: Dönüştürülmüş Faktör Matrisi	64
Tablo 4 : Sağlık Göstergeleri	66
Tablo 5 : Tarım Göstergeleri.....	67
Tablo 6 : Turizm Göstergeleri.....	68

1.GİRİŞ

Ülkemiz bulunduğu coğrafi konum itibari ile ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan diğer ülkelerin dikkatini üzerine çekmektedir. Ülkeler arasında veya bir ülkenin bölgeleri ve illeri arasında görülen her türlü farklılık bölgesel dengesizlik olarak adlandırılmaktadır. Bu dengesizlik bölgeler arası ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliğini doğurmakta ve sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını ortaya çıkarmaktadır. Bir ülkenin farklı bölgelerinin gelişmişlik ve girişimcilik düzeylerini ekonomik, sosyal, tarihsel, coğrafi, iklimsel ve stratejik faktörler belirlemektedir.

Tüm dünyada geçmişten günümüze süregelen bölgeler ve şehirlerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik ve girişimcilik düzeylerindeki farklılık, 18. yüzyılda sanayi devrimi ile artmaya başlayarak, II. Dünya Savaşı sonrası bu artış daha da hızlanmıştır. Şimdiler de ise hemen hemen tüm ülkelerde ve bölgelerde görülen gelişmişlik ve girişimcilik düzeyi; gelişimini tamamlayan ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha az farklılık göstermektedir. (Gürbüz,Karabulut,Sandal,2004).

2004 yılında Karabulut, Gürbüz ve Sandal tarafından yapılan bir araştırmada Türkiye'nin 81 iline ait 54 sosyo-ekonomik gösterge ile yapılan araştırmada, bu göstergeler açısından birbirine en yakın homojen illerin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu belirlemeyi yaparken istatistik yöntemlerinden yaygın olarak kullanılan "Hiyerarşik Kluster (küme) Analizi" adı verilen yöntemin kullanılmasının uygun olacağı anlaşılmıştır. Ortaya çıkacak küme sayılarının belirlenmesinde 81 ilin istatistiksel olarak 7, 10 ve 15 gruba ayrılması test edilmiştir. Elde edilen bu test sonuçlarına göre istatistiksel olarak en anlamlı kümelemenin 15'li sınıflandırma ile olacağına karar verilmiştir. Elde edilen bulgular Dendrogram ve Aglomeratif Çizelge ile de desteklenmiştir. Analizde mesafe olarak kullanılan Kareli Öklid ve Pearson Yakınlık Matrisi ölçütlerine 54 gösterge açısından birbirine en yakın illerin Bitlis ve Mardin, en uzak illerin ise İstanbul ve Kars olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kullanılan bu yöntemle illerin birbirine benzemesine ve farklılık göstermelerine neden olan göstergeler aracılığı ile illerin oluşturduğu farklı sosyo- ekonomik bölgeler belirlenmiştir.

Ülkemizdeki iller arasında ortaya çıkan ve göze çarpan bu farklılıkları en aza indirmek için nüfusun sosyo-ekonomik girişimcilik özelliklerinin artırılması ve bunun sonucu olarak da hayat standartlarının yükseltilmesi gereklidir.

Kalkınmanın sürekli ve dengeli bir şekilde devam edebilmesi için nüfusun demografik özellikleri ile doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik ilerleme, sosyal ve kültürel yapı arasındaki dengenin her seviyedeki plânlama ve politika geliştirme süreçlerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Buradan hareketle sürdürülebilir kalkınma ve buna ait yapılacak olan bir planlama yaşamsal alanların (çevresel, sosyal, siyasal ve en önemlisi ekonomik) hepsini kapsayan bir toplumsal proje ile gerçekleştirilebilir. Bunu yapabilmek için en azından iller bazında sosyo-ekonomik girişimcilik ve gelişmişlik durumu tespit edilmelidir.

Bu çalışmada Türkiye'deki 81 ilimiz 2017 yılına ait Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenen 23 adet değişken üzerinden analiz edilecektir. Analiz sonucunda çıkan tablolar anlamlı bir şekilde yorumlanarak illerimizin bu değişkenlerin hangi özelliklere sahip olduğu bakımından iller arası gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılmasında girişimcilik potansiyelinin rolü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

İller arası gelişmişlik farklılıklarının sebepleri literatürde kesin olarak belirtilmemekle birlikte illerin gelişmişlik düzeyleri tespit edilirken genellikle benzer göstergelerin kullanıldığı yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır.

Kalkınma Bakanlığının 2011 yılında yaptığı SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik) araştırmasında gelişmişlik göstergeleri 8 başlık altında 61 göstergeden meydana gelmektedir. Gösterge veri setinin yeni bölgesel ilerleme kuramlarına da uyumlu olarak seçilmiş olduğuna değinilmektedir. İçsel büyüme kuramlarının kalkınmanın ve ekonomi açısından gelişmenin açıklanmasında zamanla önem kazanmasının bir neticesi olarak, bölgesel insan kaynakları ve yenilikçilik kapasitesini ölçen marka ve patent başvuru sayıları, GSM ve ADSL aboneliği ile yükseköğrenim gören nüfus, yüksek lisans ve doktora sahibi nüfus gibi içsel potansiyeli gösteren değişkenler kullanılmıştır. Kullanılan başlıklar demografik, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali, erişebilirlik ve yaşam kalitesi göstergelerinden oluşmaktadır. Demografik göstergelerin, illerin gelişmişlik düzeyini ifade eden ve yansıtan oldukça önemli göstergeler olduğu vurgulanarak nüfus yoğunluğunun çok fazla olduğu yerleşim birimleri çekim merkezleri olduğu için bu bölgelere dışarıdan oldukça yoğun bir göç yaşandığı ve bu vaziyetin de doğal olarak şehirleşme oranını arttırdığı söylenmektedir. Diğer taraftan yüksek olan bağımlılık oranının ise üretime katılan kişi sayısını azalttığı için gelişmişliği olumsuz yönde etkileyen bir nitelik olduğu vurgulanmaktadır. İstihdam göstergeleri için bölge ve illerin ekonomik yönden güçlerinin ve kalkınmışlık düzeylerinin ortaya çıkardığı katma değer yüksekliği ile ilgili olduğu için önemli olduğu belirtilmektedir. Yeterli seviyede ekonomik gelişmenin sağlanabilmesinin katma değer fazla olduğu sanayi ve hizmet alanlarında çalışma gösteren işgücünün yoğun olması ile birlikte sağlanabileceği, bunun için de eğitilmiş, kalifiye işgücü stokunun varlığının gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, eğitimin iktisadi kalkınma için zorunluluk iken, sosyal bakımdan eğitim kişi için daha yüksek gelirli düzenli bir iş, kültürel zenginlik, sosyalleşme ve refah düzeyi anlamlarını ifade ettiğine değinilmektedir. Sağlık göstergelerinin ise, bireylerin yaşam kalitelerini ölçmesi ve bunun sonucu olarak da ilgili ilde yerleşme, yaşamlarını sürdürme ve iş yapma arzusunu direkt etkilemesi açısından mühim olduğu konusuna değinilmektedir. Bu sebep ile, kaliteli sağlık

hizmetleri sunmanın ve bu hizmetlere olan ilginin seviyesi sosyal kalkınmanın bir gerekliliği olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Bu çalışmada ekonomik gelişmişliğin ve üretim sektörleriyle ilgili dinamiklerin ölçülmesi açısından “Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri” başlığı yer almakta ve 15 gösterge ile illerin mal ve hizmet oluşturma ve yenilikçilik kapasitesini ifade eden çeşitli faktörler ele alınmaktadır. Erişilebilirlik göstergelerinin kişilerin önemli, verimli ve ekonomik çalışan ulaşım ve iletişim imkanlarına sahip olması ile illerin sosyal, ekonomik ve kültürel ilerlemeleri için gerekli altyapı olduğundan önemli gelişmişlik göstergeleri olduğu ifade edilmektedir. Bireylerin yaşam seviyelerini yükselten çevre şartları ile refah düzeylerini ifade eden göstergeler ise “Yaşam Kalitesi Göstergeleri” adı altında sunulmaktadır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik kavramı, sosyal ve ekonomik açıdan ilerlemeyi ifade etmektedir. Bu açıdan sosyo-ekonomik gelişmişlik kavramı ekonomik kalkınma kavramı ile aynı anlam ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma; ekonomideki sayısal ilerlemenin yanı sıra yapısal ilerlemeyi de ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma; kişi başına düşen milli gelir ve üretim faaliyetlerinde meydana gelen artışı, ekonomideki gelir ve verimlilik artışlarını izin vermeyen döngülerin ortadan kaldırılmasını ifade etmesinin yanında iktisadi oluşumun yanı sıra sosyo-kültürel oluşumdaki değişimleri de içermektedir. Yaşam seviyesini daha iyi bir duruma getirme ve fakirliğin önüne geçebilme ekonomik kalkınma ile sağlanabilmektedir. Fakat dünya ülkeleri içerisinde ya da coğrafi bölgeler içerisinde ekonomik düzeyde bazı dengesizlikler olduğu gibi ülkelerin bölgeleri veya illeri içerisinde de ekonomik düzeyde dengesizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Ülke içerisinde yer alan bazı bölgeler veya iller diğerlerine göre daha fazla ilerleme kaydetmiş iken; diğerlerinin geride kaldığı görülmektedir. Bölgeler arası dengesizlik veya gelişmişlik farkı, gelişmiş ülkelerde bile görülebilmektedir. Bu durum doğal olarak ülkemizde de görülmektedir. Türkiye’de de geçmişten bugüne uygulanan bazı teşviklere ve alınan tedbirlere rağmen; iller ve bölgeler arasındaki dengesizlik devam etmektedir. Sosyo-ekonomik faktörlerin yanı sıra coğrafi, siyasi ve kültürel faktörler de gelişmişlik düzeylerinin iller ve bölgeler arasında dengesizlik göstermesine yol açmaktadır. Bölge veya iller aynı ülkede yer almalarına rağmen homojen gruplar oluşturamamaları sebebi ile ekonomik gelişme düzeyine etki eden aynı etkenlere sahip olamamaktadırlar. Bu

sebepler ile de bölgeler ve iller farklı gelişmişlik düzeyleri sergilemektedir (DPT İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2003).

İllerin veya bölgelerin gelişmişlik düzeyi vergiler, teşvikler, altyapı yatırımları, özel sektör yatırımlarının yönlendirilmesi, planlama bakımından yani kısacası bir ülkenin geleceği açısından çok büyük bir anlam taşımaktadır. Ülkemizde TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı gibi kurumlar düzenli periyotlar ile illerin ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerini ele almaktadır. Bu kurumlardan TÜİK yalnızca ilgili yerleşim birimlerinin ekonomik ve sosyal göstergelerini vermekte; Kalkınma Bakanlığı ise 58 değişkeni kullanmakta ve her bir değişken bakımından il ve durumunu göstererek, ülke ve bölge içerisindeki sıralamasını sunmaktadır. Kalkınma Bakanlığı diğer araştırmalarında ise, il ve ilçelerin sosyo-ekonomik değişkenler bakımından gelişmişlik sıralamasını sunmaktadır. Bu devlet kurumların dışında çeşitli yıllarda yapılan çalışmalarda da il ve ilçelerin gelişmişlik düzeyleri farklı yöntemler kullanılarak saptanmaya çalışılmıştır.

“Büyüme”, “kalkınma”, “gelişme” ve “ilerleme” kavramları, aynı neticeleri verdiği düşüncesiyle, eş anlamlılarda kullanılabilir. Bunun yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ilerlemeler, milli kalkınma sürecinde iktisadi büyüme kavramının tek başına yeterlilik göstermediğini, bunun hayatın diğer sahalarındaki sosyal, kültürel, çevresel ve mekansal faktörlerle bir denge içine girmesi hususunu ortaya koymaktadır. Bir tarafı ile “sürdürülebilir gelişme” anlayışının önünü açan bu ilerlemeler kalkınma fikrini “iktisadi büyüme”den “toplumsal gelişme”ye taşımaktadır. Bu çeşit fikirler, özellikle 1970’li yıllardan sonra, kalkınma ve modernleşme literatürüne de girerek, söz konusu kavramların daha anlaşılabilir olmasının önünü açmaktadır. Günümüze bakıldığında, bu tanımlamaların aynı anlama gelmediği gerçeği kabul edilmekte ve daha farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Dinçer vd., 2003, 6).

1970’li yıllar öncesine bakıldığında “kalkınma” ve “gelişme”, büyük oranda, milli gelirdeki artışlara eşit olarak kabul edilmektedir. Kalkınmada ana amaç, üretim ve istihdam yapısını, tarımdan daha çok, sanayi ve hizmetler sektörleri alanlarına kaymak olduğunda, bu fikre uygun olarak ülke refahındaki değişimlerin ana göstergesi olarak “fert başına ulusal gelir” ifadesi kullanılmaktadır. Fakat, 1960’lı

yıllardan sonra ortaya çıkan ilerlemeler bu yaklaşımın yeterli olmadığını göstermekte iken, 1970'lerde kalkınma kavramına yeni bir tanımlama yapılması ihtiyacı duyulmaktadır. Gelişmeyi, insani, sosyal, kültürel, çevresel ve mekansal yönleri ile de tanımlama maksadı taşıyan bu yeni yaklaşım, ekonomik büyüme kavramına ilaveten; yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizliklerin de gelişme tanımlarının birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Gelir artışları ile birlikte hesaplanan iktisadi büyüme, toplumsal gelişmişliği gerektiği kadar tanımlayamayan, sadece talep genişlemesini tanımlayan dar anlamda kalan bir kavram olmaktadır. Bir yandan gelişme kavramı, fiziki kapasite büyüklüğü ve gelir artışı gibi ekonomik ilerlemeler yanında, bunların gelir grupları ve bölgelerarası gösterdiği dağılımı ile sosyal ve kültürel olguların ortaya çıktığı bir bütünü, diğer bir anlamı ile "toplumsal gelişme" düzeyini ifade etmektedir.

Tüm bu yapılan tanımlamalar bize şunu ifade etmektedir: Gelişme kavramı, ülke genelinde toplumsal, siyasal, kültürel, coğrafi ve benzeri faktörlerdeki yapısal farklılıkları içeren çok geniş bir kavram olduğunu göstermektedir. Bu ifadeden yola çıkarak gelişme; ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal, coğrafi ve kültürel faktörlerindeki ilerlemeyi içermekte ve bunların sonucu olarak bir bütünlük ortaya koymaktadır. Belirtilen kapsamda gelişmişlik düzeyi olgusu da; kişi başına düşen milli gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek iktisadi büyüme tanımı ile birlikte, yapısal ve insani gelişmeyi de barındıran ve sayı ile ifade edebildiğimiz tüm sosyal değişkenleri kapsamaktadır.

Son elli yıla bakıldığında kalkınma tecrübelerinden ortaya çıkarılabilecek ana sonuçlar aşağıda yer almaktadır (DPT İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2003):

- Sayısal büyüme, gelişme için gerekli olmanın yanında büyüme için de gerekli olan makroekonomik istikrar ortamı, sosyal, kültürel, çevresel ve coğrafi faktörlerin de uyum içinde olmasını gerektirmektedir.
- İnsani ve toplumsal gereksinimlerin giderilmesinde büyüme kavramından daha çok gelişme kavramı öne çıkmaktadır.

- Gelişme evresinde sadece bir politika yerine, geniş anlamlar içeren bir politika yaklaşımı gerekmektedir.
- Gelişme evresinde kurumlar önemli bir yere sahip olmaktadır.

Bütün bu anlamsal farklılıklar, kalkınma fikrinde sürdürülebilir gelişme yönünde bir değişim olgusunun oluştuğunu göstermektedir. Sürdürülebilir gelişme ise, iktisadi büyüme ile birlikte, sosyo-kültürel, mekansal, çevresel ve benzeri faktörleri kapsayan dengeli bir süreci kapsamaktadır. Kalkınma fikrindeki değişimi aşağıdaki dört madde ile daha geniş bir kapsamda ifade edebiliriz (DPT İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 2003):

- Sürdürülebilir gelişme, çok faktörlü bir amaç ifade etmektedir. Fert başına geliri yükseltmek ise, gelişme amaçlarından birini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir gelişmenin önemli bir faktörü olan hayat kalitesini arttırmak; daha iyi sağlık hizmetleri ve eğitim imkanları, kamu hayatına daha fazla katılım ve temiz bir çevre gibi birçok daha farklı amaçları edinmektedir. Bunun yanında, sürdürülebilir gelişme yaklaşımı beşeri sermayeye yapılan yatırımların ekonomik büyümeye hız katacağını ileri sürmektedir.
- Gelişme politikalarının birbirlerine bağlı oldukları için bir bütün içinde değerlendirilmeleri gerekmektedir. Ülkelerin sürdürülebilir gelişme yaklaşımı doğrultusunda birbirlerini tamamlayan ve uyum içinde oluşturulan politikalarla hareket etmeleri gerekmektedir.
- Sürdürülebilir gelişme sürecinde kamu sektörünün konumu çok önemli olmaktadır. Ülkelerin kendilerine özgün şartlarına göre değişkenlik gösteren politikaları bulunmaktadır. Buradan hareketle, genel kuralların ülke şartlarına göre ayarlanması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani genel kalkınma politikaları, zamana ve mekana göre şekillenebilmektedir.
- Süreçler de politikalar kadar önemli bir husus olmaktadır. Yani; uzlaşma, katılımcılık ve saydam süreçlere dayalı politikaların geri dönüşleri daha güçlü ve uzun süreli olmaktadır. Bu tür süreçleri politika ve stratejilerine katan ve uygulayan kurumlar gelişme sürecinde önemli bir görev

üstlenmektedir. Bu süreçte yani sürdürülebilir gelişme sürecinde, sektörler arasında ortak hareket etme hususu büyük önem taşımaktadır.

1960'lı yıllarda sanayileşme hız kazanmakta ve gelişmeler merkezlerden çevre illere doğru bir yayılım süreci göstermektedir. Bu yıllarda yaşanan mekan faktöründeki gelişim, iki büyük il olan İstanbul ve Ankara illeri arasında yayılım sürecinin etkisi belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kimya ve metal sanayinin ağırlık gösterdiği Kocaeli, gıda, tekstil ve otomotivde ihtisaslaşma gösteren Bursa ve Eskişehir'i de içine katan gelişme alanı, Ankara-İstanbul doğrultusunda giderek birbirine benzeyen bir ticaret, sanayi ve hizmet ağı meydana getirmektedir. Bu hizmet ağına, 1970'li yıllarda pazar için buğday üretiminde ihtisaslaşmış Konya da katılmaktadır. Yine aynı döneme bakıldığında, İstanbul odaklı sanayi, öncelikle Tekirdağ ili başta olmak üzere, çevre illere de yayılmaya başlamaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu ve çevre illere de yaygınlaştığı bir diğer il ise Adana merkezli Çukurova Bölgesi'dir. Adana, pamuk ve tekstil üretiminde ihtisaslaşırken; Hatay İli, İskenderun ilçesinde yer alan limanı ile uluslararası ticaret ve çelik üretiminde yer almaktadır. Bölgeye, 1980'li yılların sonunda uluslararası bir limana ve serbest bölgeye sahip olan Mersin İli de katılarak yayılım sağlanmaktadır.

Bir diğer gelişme bölgesi ise İzmir merkezli Ege Bölgesi'dir. Başta ihracat amaçlı olarak yapılan tarımın, gıda ve tekstil sanayinde ihtisas göstermiş bölge merkez olan İzmir İli'nden çevre illere iktisadi faaliyetler yayılım göstermektedir. Başta Manisa ve Aydın, daha sonra Denizli, Uşak ve Afyon yönünde ortaya çıkan gelişme ile, Ege Bölgesi'nde de giderek birbirine benzeyen iller meydana gelmeye başlamıştır. Manisa, Denizli, Uşak ve Afyon İllerinin gelişmesinde etkili faaliyet alanı sanayi olurken; Güney Ege'de Muğla ve Batı Akdeniz'de Antalya İlleri de, 1980'li yıllarda canlanan turizm faaliyetleriyle birer turizm odağı olarak ihtisaslaşarak bu bölgedeki gelişme bölgelerine eklenmektedir. Turizm alanı başta olmak üzere, ulaştırma ve ticarete ortaya çıkan hızlı gelişmeler ile birlikte, Antalya da odak konumunu almaktadır.

Özellikle ihracata dayanan bir kalkınma politikasının uygulanmaya başlandığı 1980'ler sonrasında ise Türkiye'de, ekonomik etkinliklerin ve sanayinin mekansal

yayılmı, diğer ÷lkelerde olduğu gibi dñnya ekonomisinde meydana gelen değişimlere paralel olarak gerçekleşmiştir. Son 20 yıllık dönemde, ÷lkemizde ekonomik ve sosyal büyümenin mekanda yayılımına ilişkin ana beş tane eğilim ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara gibi odak bölge merkezlerinden çevre illere sanayi faaliyeti yayılmakta olup, bu illerde hizmet alanı gelişim göstermektedir.

- Geleneksel bölge merkezlerine komşu olan bölge illerde, odak illerden yayılan sanayi faaliyeti yoğunlaşmaktadır. Bu illerin başında Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Manisa ve Mersin yer almaktadır.

- Kamu sanayi teşvik ve yatırımlarının yoğunluk gösterdiği illerde endüstriyel duraklama ve gerileme ortaya çıkmaktadır. Bu illerin başında ise Zonguldak ve Kırıkkale yer almaktadır.

- Anadolu'nun farklı bölgelerinde yer alan bazı illerin, yerel kaynaklara dayalı olarak ve belirli alanlarda ihtisaslaşarak "yeni/yerel sanayi odağı" olarak ortaya çıkmaktadır. Bu illerin başında ise Denizli, Gaziantep, Çorum, Kahramanmaraş gibi iller yer almaktadır.

- Özellikle turizm alanına dayalı olarak hızla gelişme süreci içerisine giren yer almaktadır. Bu illerin başında Antalya, Muğla, Aydın ve Mersin İlleri yer almaktadır.

Diğer taraftan, özellikle 2000'li yıllarda yayılma sürecinde yeni eğilimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özel sektör yatırımlarının merkezi gelişmiş illerden hemen çevrede yer alan diğer bölge illere sıçrama tarzında yeni gelişmeleri de gündeme getirmektedir. Bu sıçramanın arkasında yatan ana neden, gelişmiş bölgelerde bulunan sanayi kollarının, son yıllarda Anadolu'da yatırım arayışları içine girmesi gösterilmektedir. Gelecek dönemlerde yabancı sermaye yatırımlarının da mekansal gelişme meyillerini çeşitlendireceği tahmin edilmektedir.

3.GİRİŞİMCİLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1.Girişim ve Girişimcilik Kavramları

Girişim, ihtiyaçların karşılanması için pazarı bulunan ve bu pazarlarda bir fiyat meydana getiren ekonomik mal ve hizmetleri ortaya çıkarabilmek ve girişimlere kâr elde edilmesi amacı ile kurulmakta olan bir işletme, ticaret faaliyetlerinin sağlanabilmesi için kurulmakta olan ekonomik yönden değer belirten bir birimdir (Tokat ve Şerbetçi, 1998, 10).

Diğer bir tanımlamaya göre ise girişim hizmet ve mal üretimi amacı ile gerçekleştirilen yatırımlar olmakla beraber bunların devamlı olarak bir meslek halinde sürdürülmesidir (Küçük, 2003, 23).

Girişimcilik olgusu endüstriyel toplumdan bilgi toplumuna geçiş ile birlikte günden güne önemli hale gelmiş ve orta çağdan bu zamana kadar işletme ve iktisat alanında teori öne sürenlerin birçoğu tarafından tanımlanmaya çaba sarf edilmiştir (Güney, 2008, s. 3). Bundan dolayı girişimciliğe dair oluşturulan birden fazla tanım vardır. Girişimcilik, İngilizcede “enter (giriş)” ve “pre (ilk)”, Latinceyse “intare”, kelime kökünden gelmekte, “entrepreneur” yani ilk girişen anlamını ifade etmektedir. (Korkmaz, 2000, 165).

1755 yılında herkes tarafından kabul gören ve bilinen ilk girişimcilik tanımı İrlandalı ekonomist Fransız asıllı olan Richard Cantillon tarafından yapılmıştır. Girişimci Cantillon’a göre, kâr sağlayabilmek amacıyla işin organizasyonunu sağlayan ve işin riskini yüklenmekte olan bir birey olarak tanımlanmaktadır. (Salvatore ve De Vita, 2004, 4). Cantillon tarafından yapılmış olan bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere girişimcilerin sabit gelirlerinin olmaması ve güvencesiz ortamlarda yaşamaları girişimcilerin karakterize nitelikleridir (Vasapollo, 1996, 193).

Cantillon’un bu girişimci tanımından hareketle Jean Baptise Say de girişimcileri üretici birimlerin ya da yapıların oluşabilmesi adına aracılık eden birey olarak ifade etmiştir (Schumpeter, 1949, 64). Joseph A. Schumpeter ise girişimcilerin denenmeyen, yenilikçi teknolojileri geliştirmekte olan ve dinamik olma niteliklerini ifade eden ilk kişi olmuştur (Müftüoğlu vd., 2005, 4). Schumpeter, yönetim mahareti ve risk alma açısından neoklasikçilerin girişimcileri sınırlamalarına eleştiri getirmiş

ve yenilik gerçekleştirmeyen bireyin girişimci olamayacağını söylemiştir. (Kınay, 2006, 24). Buradan hareketle Schumpeter'e göre girişimci olarak tanımlanan kişiler alışılanın dışında, yenilik arayan farklı bireyler olmaktadır (Vasapollo, 1996, 197).

3.1.1.Girişimciliğin Önemi

Kişilerin çevrelerinde ortaya çıkan olası fırsatları tanımlayabilmeleri ve bunlardan yarar sağlayabilmeleri amacı ile geliştirmiş oldukları çalışmaları ifade etmekte kullanılan girişimcilik, günümüze bakıldığında yaşamsal bir rol kazanmış olmakla birlikte ekonomide itici güç olmuştur (Karabey, 2013, 144).

Günümüz şartlarında rekabetin global düzeye vardığı, ülke ekonomilerinin üzerinde ulusal düzenlemelerin etkisiz kalmaya başladığı ve dünya üzerinde üretim elemanlarından bilgiyi elinde tutan ve uygulamaya koyabilenlerin yarar sağladığı bir ortam içerisinde milletlerin zenginliği yalnızca girişimcilerin artması ile olabilir (Ören ve Biçkes, 2011, 68). Girişimcilik süreçlerinin belirsizliğine karşın girişimci kişiler piyasada meydana gelen olanakları görebilmekte olan, yaratıcı, risk alan ve yenilikçi bireylerdir. (Döm, 2006, 30).

Girişimcilik geliştirmekte olan ve gelişmiş ülkelerin tümünde önemli olmakla birlikte girişimciliğin öneminin özellikle üç alanda vurgulanması gereklidir (Coulter, 2001, 11):

- Yeni iş alanları yaratması,
- Yeni işletmelerin doğması ve büyümesi,
- Yenilikçilik - İcat yapabilme potansiyeli,

Gelişmiş olan ülkelerde, özellikle Amerika'da git gide artan yenilikçilik çalışmaları durgun sanayilere hareket katarak yeni iş alanları hazırlamış ve işsizlik sorununun azaltılmasını sağlamıştır. Bu nedenle geliştirmekte olan ekonomiler içerisinde yenilikçilik ve girişimcilik çalışmalarının desteklenmesi ekonomik büyümede ön şarttır. (Acs vd., 2001, 235-251).

Girişimcilik kavramının ekonomik büyümeye sağladığı katkılar aşağıda sıralanmıştır:

- Girişimciler yeni bir şirket kurup ya da kurulu bir şirketin organizasyonunu yapıp verimi artırmaya yarar sağlamaktadırlar. Bu konuda çalışma yürüten diğer şirketlerde de yeniliği tetikleyerek rekabeti artıran bir tesir sağlamaktadır (European Commission, Green Paper-Entrepreneurship in Europe, 2003, 7).
- Girişimciler yeni şirket kurup ekonomilere istihdam temin etmekte ve üretim alanı sağlamaktadır.. Drucker (1985) tarafından Amerika'da yapılan çalışmada 1965-85 yılları arasında nüfusun 129'dan 180 milyona çıktığı, çalışmakta olan Amerikalıların ise sayılarının 71 milyondan 106 milyona ulaştığı görülmüştür. 20 sene içerisinde 25 milyon kişinin istihdamı sağlanmış, bunların 24 milyonluk kısmı yalnızca 1974-1984 yılları arasında sağlanmış olan yeni girişimlerle oluşmuştur. Drucker, istihdamın bu kadar artmasının sebebi olarak girişimciliği göstermektedir (Drucker, 1985, akt. Çetindamar, 2002, 40-41).
- Girişimcilerin sayılarının artması topluma ürün seçenekleri sağlamaktadır (European Commission, Green Paper-Entrepreneurship in Europe, 2003, 7-8).
- Girişimcilik, bireysel potansiyelleri ön plana çıkarıp düzenli bir çalışma hayatı sürdürmek istemeyen fertler açısından seçenek sağlamaktadır. Araştırmalara göre girişimcilerin iş doygunlukları personellerden daha yüksektir (European Commission, Green Paper - Entrepreneurship in Europe, 2003, 7).
- Refah seviyesinin artması ve geniş bir tabakaya yayılmasına, orta sınıfı güçlendirmeye katkı sağlamaktadır. (İlhan, 2005, 221).
- Bölgesel gelişmişlik farkını ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya katkı sağlamaktadır. (Özkul ve Dulupçu, 2007, 90).
- Yeni sanayilere olanak sağlamaktadır. (Carree ve Thurik, 2003).

3.1.2. Türkiye'de ve Dünya'da Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Geçmiş insanların var olmasına dayanan girişimcilik kavramı geçmişten bu yana insan topluluklarının ilerleyip gelişmesinde rol oynamakta olan mühim bir kavramdır. İnsanların var olmalarından bu yana hayatta kalma ve ihtiyaçların yerine

getirilmesi nedeni ile uğraştıkları avcılık, çiftçilik, tarım, ticaret vb. gibi çeşitli alanlar, geçmişten bu zamana girişimci bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Girişimciliğe dair ilerlemeler ileri düzey üretim ve yönetim modelleri elde edilinceye kadar türlü yollar kat edilmektedir. Zamanla oluşan kültürel ilerlemeler ve değişimler girişimcilik tanımında da gelişmeler ortaya çıkarmaktadır. Geçmişten gelen alışlagelen tanımların yerini daha yenilikçi bir girişimcilik tanımı almaktadır (Aşkın,Nehir,Vural, 2001).

Global anlamda ortaya çıkan ekonomik ilerlemeler, aynı oranda siyasi ve sosyal yapıda da çeşitli farklılıklar meydana getirmektedir. Altmış yıldır toplum tarafından algılanamayan J. Von Schumpeter'in "dinamik girişimcisi", artık toplumun ana unsuru olarak benimsenmektedir. Drucker'ın "yenilikçi organizasyon" olarak adlandırdığı işletme bünyesinde küçük ve orta ölçekteki işletmeleri de fark edilir kılmaktadır. Özetle; yeni bir girişimcilik toplumu, iletişim toplumu işletme bünyesini değiştiren bir toplum olarak adlandırılmaktadır (Aytaç, 1999, 30).

Alman ekonomi tarihçilerinden biri olan W. Sombart, "Tüccar Topluluklar" (Haendlervölker) ve "Asker Topluluklar" veya "Kahraman Topluluklar" (Heldenvölker) diyerek ülkeleri ikili konumda toplamaktadır. Bu grupta kapsamında son 15-20 yıla kadar Türk Toplumunun ikinci gruba girdiği kabul edilmektedir. Fakat son 15-20 yıldan bu yana ülkemiz açısından bu durum farklılık göstermektedir. Ülkemizde, bilhassa yeni yetişen bireyler tarafından, meslekler arasında girişimcilik mesleğine de yoğun talep görülmektedir (Müftüoğlu, Akbulut, Özsoy, 1996, 25).

3.1.2.1.Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Günümüzde girişimciliğin tarihsel gelişmesi ve ilerlemesi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak iki dönem içinde ele alınabilmektedir.

3.1.2.1.1.Osmanlı İmparatorluğunda Girişimcilik

Bugün girişimciliğin gerektiği değeri alamamasının nedenleri araştırılırken, Cumhuriyet öncesine gidilmesi gerekmektedir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu

zamanında, Türk halkı tarafından genel olarak askerlik ve çiftçilik mesleği ile ilgilenilmekte, ticaret ise ilgi alanları dışında kalmaktadır (Küçük, 2005, 33).

Türk halkının Anadolu'ya göç etmeye başlamalarından itibaren girişimcilik ve özellikle sanatkarlık (zanaatkarlık) alanlarında rol oynadıkları görülmektedir. Selçuklular zamanında ve Osmanlıların kuruluş zamanında esnaf ve sanatkar topluluğu olan ahilik topluluğunun yüksek seviyede başarı gösterdiğini ve Osmanlıların kuruluş ve yükselme zamanlarında siyasi bakımdan da etki gösterdiği görülmektedir. Fakat Osmanlıların İmparatorluk zamanında Türk halkının ticaretin dışında tutulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Ticaret alanına ilgiyi Türk halkından daha fazla Rumlar, Yahudiler, Ermeniler tarafından üstlenilirken, Türk halkı tarafından da askerlik, ulemalık, bürokratik ve tarım gibi işler üstlenilmiştir (Müftüoğlu, Akbulut, Özsoy, 1996, 25).

Bu zamanda türlü nedenlerden dolayı girişimcilik ilerleme gösterememektedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında girişimcilik akımı Padişah Abdülmecit döneminde, ilk dış borçlanma olayının meydana gelmesinden sonra baş göstermektedir. Padişah Abdülmecit döneminde bir hizmet şirketi olan Şirket-i Hayriye kurulmuştur. Girişimci ve sanayi olmadığından dolayı ek olarak bir sanayi şirketi kurulamamıştır.

Aynı zamanda bankacılık ve sigortacılık alanlarında gelişmeler gerçekleşmiştir. Şimdiki merkez bankası görevi o zamanda kurulmuş olan Osmanlı Bankası tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında tüm okur yazar kısım Tanzimat döneminden sonra devlet kapsamına alınmıştır. Esnaf dış yarışa dayanıklılık gösterememiştir. "Bir diğer hadise ise Hıristiyanlar kısa bir zaman diliminde Batı ticaretinin uzantısı haline gelmişlerdir. 1838 ve 1839'da yapılan ticaret antlaşmalarında, gümrük resmi ile beraber yabancılara büyük bir ayrıcalık verilmiştir: "Serbest dolaşım imkanı" hem yabancılara, hem de yabancılardan ortaklarına tanınmıştır. Hıristiyanlar kısa zaman diliminde yabancılardan ortağı olmuştur. Türk Müslümanlar ise bu ortaklığa katılamamışlardır" (Gödek, 1994, 17-18).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında, girişimciler, Sanayi Devrimi gerçekleştikten sonra batı ile sıkı bir ilişki içerisinde olan Yahudi, Rum ve İtalyan uyruklu Türk vatandaşlardan oluşmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında bir diğer girişimci türü, askeri maksatlarla gerçekleştirilen girişimciliktir. Bu girişimlerin yabancılar tarafından gerçekleştirilmiş olması, bugünün sanayicilerinin Osmanlı kökünden gelmesine engel teşkil etmektedir (Arıkan, 2004, 14).

Sultan Mahmut döneminde, Avrupa'da sanayinin sağladığı zenginleşme durumunun neticesi olan eğitim düzeyinin artmasından kaynaklı olarak eğitim alanında bir gelişme meydana gelmiştir. Fransa'da eğitim görmüş bir işe sahip olmayan insanlar misyoner örgütüne katılım sağlayarak, tüm dünyaya yayılma göstermişler, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına gelerek misyoner okulları açmışlardır. Tüm Hıristiyan halk açılan bu okullara gitmiştir. Bu okullardaki batıda gerçekleşen sanayi devrimin sonucu olan kültür, Rum, Ermeni ve Yahudi halk tarafından özümsemiş ve bunlar hem yabancılarla ortak hem de kendileri iş kurmaya çalışmışlardır.

O zamanlarda ticaret, zamanının sanayileşmesini geride bırakarak gündeme oturmuş durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu, azınlıklar yardımı ile ticaretin içine girmiştir. Ticaretin önünde bir engel bulunmaması sonucunda sanayileşme geri planda kalmaktadır.

O zamanda getirisi fazla olduğundan tarım ile uğraşılmaktadır. Tarım alanı ile uğraşanların çoğunluğu ileri teknolojiye sahip olan Hıristiyanlardan oluşmaktadır. Türk halkı askerlik alanında ya da Hıristiyan halkın emrinde çalışmaktadır. 19. yüzyılda bir milyon Türk halkı askere alınmıştır. Toplam nüfusun yaklaşık 13-14 milyon kişiden oluştuğu hesap edilirse, aktif olarak tanımlana nüfus sürekli askere alınmaktadır. Osmanlı zamanında nüfusta bir artışın olmaması sanayileşmenin önüne engel olarak çıkmıştır. Bu sebep ile sanayileşme gerçekleşmemiştir.

Osmanlı'nın izlediği askeri politikası sanayileşmeyi olumsuz etkilemiştir. O andaki nüfus sivil alana katalize edilememiştir (Gödek, 1994, 18 – 20). Hıristiyanlar askere alınmama karşılığında bedel öderken, Türk toplumu yedi-sekiz nesli kapsayan çok uzun yıllar ticaretin dışında kalmış ve Türk insanında gerek sosyo-kültürel gerekse

etik açılardan arzu edilen ölçüde bir ticaret altyapısı ve ticaret kültürü oluşturulamamıştır.

İmparatorluğun son dönemlerinde ve özellikle İttihat ve Terakki döneminde “Türklerden iş adamı ve tüccar yapma”, “Müslüman ve Türk ticaret adamı oluşturma” konusunda önemli gayretlere girişilmiştir (Marangoz, 2016).

20. yüzyılda bile Osmanlı zamanında sanayileşme alanında ilerlemeler sağlanamamıştır. Devletin, sarayın ve ordunun gereksinimlerini gidermek amacı ile kurduğu birkaç endüstriyel tesisten başka bir faaliyet bulunmamaktadır. 1810 senesinde Devlet eliyle açılan ve askeri ihtiyaçları karşılayan Beykoz Tesislerinden sonra, 1835 yılında çuha, fes, battaniye gibi malları üretmek için İstanbul’da Feshane Tesisleri açılmıştır. Yine 1845 yılında kadife, saten ve tafta elde etmek için Hereke Fabrikası açılmıştır. Açılan fabrikalar, Cumhuriyet’in ilanından sonra da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

2. Meşrutiyetin ilanı (1908) ile ülkede sanayi ve ticari sahalarda ilerlemeler görülmektedir. 1913 yılında sanayiye hareketlendirmek amacı ile 1908’de 2. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte ülkenin kavuştuğu özgürlük havası içinde gerek ticari, gerek sanayi alanında bir canlanma meydana gelmiştir. Müslüman Türkler, gerçek anlamda ekonomik faaliyetlerle ancak 2. meşrutiyetten sonra ilgilenmeye başlamışlardır (Marangoz, 2016).

3.1.2.1.2.Cumhuriyet Döneminde Girişimcilik

3.1.2.1.2.1.1923 – 1930 Arası Girişimcilik

Cumhuriyet zamanının önderleri, siyasal anlamda bağımsızlığa Kurtuluş Savaşı ile kavuşunca, ekonomik anlamda bağımsızlığa kavuşmak için de milli girişimciler grubu oluşturmaya çalışmışlardır. İzmir İktisat Kongresi sonucu ortaya çıkan düşünceler bu ana düşünceyi destekleme çabasıdadır (Arıkan, 2004, 14).

Bahse konu olan yıllar, “Milli ekonominin kurulması” yıllarıdır denilebilmektedir.. Bu yıllarda hem yabancıların türlü alanlardaki egemenlikleri bitirilmeye çalışılırken, hem de girişimciliği desteklemek adına bir takım değişiklikler yapılmıştır. 1927 yılında çıkan “Teşviki Sanayi Kanunu” sanayi alanında gelişmeyi ifade etmektedir.

Bu kanundan sonra özel girişimciler tarafından fabrikalar, milli bankalar açılmıştır. Özellikle şeker fabrikaları bu yıllarda ilerleme gösteren bir sanayi alanı olmaktadır. Bütün bunlara rağmen bir takım olumsuz olaylar ve savaşın sürmesi nedeni ile gelişmeler sekteye uğramıştır. (Danışık, 2001, 28).

3.1.2.1.2.2.1930 – 1950 Arası Girişimcilik

Bu yıllarda özel sektörün yetişemediği alanlarda, devletçilik ilkesi uygulanmaya çalışılmıştır. Devletçilik ilkesinin belirlenmesinde rol oynayan baş etmen sermaye yetersizliği olmaktadır. Diğer taraftan da özel girişime destek verilmektedir. Yapılan beş seneyi kapsayan birinci, ikinci ve üçüncü sanayi planları, yalnız sanayi bölümünün planlanmasını yapıyordu. 1930 ekonomik buhranı, İkinci Dünya Savaşının bu dönemde ortaya çıkması ve savaş ekonomisinin uygulanmaya başlanması girişimciliği olumsuz etkileyen faktörler olmuştur. 1940 yılında yürürlüğe giren Milli Korunma Kanunu özel girişimi desteklememiş, savaş ekonomisi şartlarında piyasayı dengelemeyi ve arz talep ilişkisindeki eşitsizliği giderip mücadele etmeyi amaç edinmiştir. 1948 yılında Milli Ekonomi Kongresi toplanmıştır. Devletçiliğe ilk eleştiriler bu dönemde gelmiş, özel girişim taraftarları aşırı devletçiliğin özel girişimin gelişme imkanlarını ortadan kaldırdığını ileri sürmüşlerdir. Bu dönemde, sanayide özel sektör bir önceki döneme göre gözle görülür bir gelişme göstermiştir (Marangoz, 2016)

3.1.2.1.2.3.1950 – 1970 Arası Girişimcilik

1950'li senelerde devletçilik ilkesinin yerine, özel sektörde sanayileşme düşüncesinin ön planda geldiği göze çarpmaktadır. Bu zamanda önemsenecek düzeyde sermaye birikimi sayesinde yeni işletmeler açılmıştır. Bugün faaliyet gösteren çok sayıda işletme bu zamanda açılmıştır. Girişimcilik teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bunları şöyle sayabiliriz; hükümet sözleşmeleri ve ithalatçılara döviz kullandırılması gibi faaliyetlerde bulunulmuştur.

1960 – 1970 seneleri içerisinde girişimcilik ilerleme göstermiştir. Ticaret ve tarım alanlarından sanayi alanına kaymalar devam etmekte, kendi işini kurmaya çalışanlar gittikçe artış göstermektedir (Müftüoğlu, Akbulut, Özsoy, 1996, 28). 1970'li yılların girişimcilerinde şu ana özellikler görülmektedir (Arıkan, 2004, 17);

- Yüksek öğrenim almış bireylerdir,
- Var olan klasik mal üretimini geliştirmek amacındadırlar,
- Üretim amacı güdülmüştür.

3.1.2.1.2.4.1970 – 1980 Arası Girişimcilik

Bu yıllar, yurtdışında üretilen malların alınan bazı önlemlerle yurt içinde üretilmesinin hızla yaygınlaştığı yıllardır. Bu yılların başlarında özel sektör girişimciliği ve sanayileşme alanlarında artış görülürken, diğer yandan kamu yatırımlarında azalma görülmektedir. Bu zamandaki ana hedeflerden biri klasik mal üretiminin ilerlemesini ve gelişmesini sağlamaktır. Bu dönemde Kıbrıs Harekâtı ve bunun sonuçları, girişimcilik üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (Danışık, 2001, 29).

Bu dönem, ithal ikamesi politikasının giderek yaygınlık kazandığı bir dönemdir. Bu dönemin başlarında kamu yatırımlarında düşme eğilimi olmuş, sanayileşme eğilimi ve özel sektör girişimciliği artmıştır.

Bu dönemde Kıbrıs Harekâtı ve sonucunda gelen ambargo, petrol şokları, yükselen enflasyon, siyasal ekonomik istikrarsızlık, ithal ikamesi politikasının tıkanması, döviz sıkıntısı, dışa açık olmama ve teşvik uygulamalarının giderek dönemin gereksinimlerine cevap vermekten uzaklaşmaya başlaması, girişimcilik üzerinde olumsuzluk yaratmıştır (Marangoz, 2016).

3.1.2.1.2.5.1980 Sonrası Girişimcilik

Ülkemizde özellikle 1980 yılından sonra girişimcilik alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu ilerlemelerde, 24 Ocak'ta alınan kararların ekonomi açısından önemi farklılık göstermektedir. Ülkemiz alınan bu kararlar doğrultusunda, yurtdışından gelen ürünleri yurt içinde üretmeye dayanan kalkınma planının yerine, serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda ihracata dayanan kalkınma planının uygulanmaya başlamasına karar verilmiştir. Türk insanında piyasa, kalite ve rekabet kavramları oturmaya başlamıştır.

Bahse konu plan değişikliği neticesinde, serbest piyasa ekonomisinde baş rol oynayan daha çok ihracata dayanan girişimciliği destekleme politikaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Arıkan, 2004, 17).

1980'lerde birçoğu ani ve sık sık birbirleriyle çelişen kararların alınması belirsizlik ortamının doğmasına neden olmuştur. Girişimcilerin önlerini görmeleri, plan yapmaları, istikrarsızlık nedeniyle imkansız hale gelmiştir (Marangoz, 2016).

3.1.2.1.2.6. 2000'li Yıllarda Girişimcilik

21. yüzyılda bilim ve teknoloji alanında gerçekleşen gelişmelere ve ilerlemelere ilaveten; girişimcilik kavramının toplum hayatındaki ekonomik anlamı azımsanmayacak şekilde değer kazanmıştır. Bundan dolayı bireysel yeteneğe dayanan girişimcilik ön plana çıkmış ve insanın üretebilme kabiliyeti değer kazanmıştır. 2000'li yıllarda ise bu yüzyıl içerisinde teknoloji ve bilimde yaşanan ilerlemeler içersisinde girişimcilik daha önemli hale gelmiştir. Yaşanmış olan ilerlemeler doğrultusunda girişimciler 21. Asırda elde edinilen bilgi düzeyleri artmış ve üretici durumu ön plana çıkarıp, yabancı dil bilen, teknolojik olanaklara yetişebilen, yeniliklere, dünyadaki ilerlemelerle eş güdümlü olarak ilerleyen, iyi bir eğitim almış bireyler olmuşlardır (Aşkın, Nehir ve Vural, 2011, 70).

21. yüzyılda bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelere paralel olarak; girişimcinin ve girişimciliğin ekonomik değeri ve toplumdaki önemi oldukça artmıştır. Bunun bir yansıması olarak da bireye ve bireysel yeteneğe dayalı girişimcilik ön plana çıkmış ve insanın entelektüel üretkenlik yeteneği önem kazanmıştır (Marangoz, 2016).

3.1.2.2.Dünya'da Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Göçebe yaşam tarzından insanlığın yerleşik yaşama geçişi ile birlikte tarım ile uğraşılara başlanmış ve bireyler ihtiyaçlarından fazlasını üretmişlerdir. Bu fazla ürünleri para gibi kıymetli madenler ile değiştirip ticari anlamda ilk girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir. (Marangoz, 2013, 20).

Tarihte bilinen en eski girişimciler denizaşırı ticaret faaliyetleri gösteren girişimcilerdir. Denizaşırı faaliyet gösteren girişimcilerden bir tanesi olan Venedikli Marco Polo gezgin-tacir olarak gitmiş olduğu ülkelerdeki sermaye sahipleri ile

anlaşmalar yapmış ve risk almıştır, malların satışının ardından kârı paylaşmıştır (Hisrich ve Peters, 2013, 7).

Batı'da bilim adamlarının buluşları, ticaret yollarının değişiklik göstermesi ve coğrafi keşifler sonucunda önemli bir sermaye birikimi oluşmuştur (Marangoz, 2013, 20).

Sanayi Devrimi'nin girişimciliğe sağladığı katkılar aşağıda sıralanmaktadır (Çakmak, 2003, 73):

- Sermaye birikimleri neticesinde teknik icatlara yatırımlar gerçekleştirerek teknolojik gelişimin hızlanması,
- Sermaye kaynaklarını üretimde etkin kullanma,
- Yeni mesleki ve sosyal sınıfların ortaya çıkması,
- Köylerde yaşamakta olan nüfusun istihdam edilmesi için şehre göçüyle beraber kentleşmenin yükselmesi,
- Ekonomik çalışmaların global pazarlara taşmasıyla beraber uzmanlaşmanın yükselmesi,
- Değişim gösteren klasik üretim stilleriyle beraber çıkar ve ortaklığa dayanan ekonomik ilişkilerde yaygınlaşma.

19. yüzyılın ilk yarısında Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olan makineleşme, ABD'de (Amerika Birleşik Devletleri) girişimcilikteki ilerlemeye hızlı şekilde etki etmiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısında firma yönetim ve sahipliği arasındaki farkın anlaşılması girişimcilik tanımının tekrar gözden geçirilmesini sağlamış ve önemini arttırmıştır. (Marangoz, 2013, 20). "Jean Baptiste Say sermayedarla karar alma, denetim, işletmecilik, yönetim gibi işlevleri birbirlerinden ayırıp kârın "üretimin şans veya şanssızlıklarının o anda kabullenilerek meydana geldiğini" düşünmüştür" (Alada, 2001, 48).

Bu dönem içerisinde ortaya çıkan girişimcilik faaliyetleri ülkelerin geleceklerini belirlemekle birlikte girişimcilerin bireysel çıkarlarının peşinde koşmaları ise toplumsal ilerlemeye katkı sağlamıştır (Çakmak, 2003, 75).

3.1.3.Girişimcilerin Temel Özellikleri

Çalışmaların birçoğunda girişimcilerin özellikleri belirlenmeye çalışılsa da henüz kalıplaşmış bir ifade kullanmak doğru değildir (İraz, 2005, 163). Yapılmış olan çalışmaların sonucunda girişimcilerin bazı ortak özelliklerinin var olduğu saptanmıştır. Ama çalışma alanları ve ortaya çıkan işler bakımından girişimcilerin farklı bazı özelliklerinin olduğu önemsenmelidir (Çevik, 2006, 58).

Girişimcilerde ortaya çıkan ortak özellikler aşağıda sıralanmıştır:

- **Eğitimli Olmak:** Bireylerin girişimcilik konusundaki kararlarını etkileyen bazı koşullar olmakla birlikte eğitimin gençlerdeki girişimcilik davranışına etkisi önemsenmelidir.

Bugün girişimcilerin girişimcilik konusunda eğitilmiş olmaları bir taraftan girişimcilik kültürünü meydana getirecek ve bir taraftan da girişimcilik yeteneğine katkı sağlayacaktır. (Şekerler, 2006, 27).

- **Risk Alabilmek:** Risk en anlaşılabilir tanımı ile öngörülemeyen unsurların negatif sonuçlar doğurabilme olasılığıdır. (Marangoz, 2013, 9). Girişimcilik ile ilgili araştırmaların bütünü risk içermesi sebebi ile girişimcilik özelliklerinin temel unsuru olarak görülmektedir.

Girişimciler bazı riskleri göze alıp pazara giriş cesaretini göstermekte olan ve buna karşın zarar veya kâr elde edebilen kişilerdir (Küçük, 2003, 162)

- **Yenilikçilik ve Yaratıcılık:** Yaratıcı olabilmek, yenilikçi bir fikri veya yeni bir fikri ortaya koymak olarak değerlendirilebilir. Yenilikçilikse ortaya koyulmuş olan önceden var olan yeni düşünce veya fikri kullanmak, müşterilerin tatmin edilmeleri adına yeni kaynaklar yaratmaktır (Çevik, 2006, 63).

Girişimciler yaratıcı ve yenilikçi düşünebilme yeteneği ile kendine özgü fikirleri üretilip yeni iş alanları oluşturan, buna ilaveten eldeki olanakları birleştirilerek ortaya yeni bileşimler koyabilen kişilerdir (Şekerler, 2006, 30).

- **Başarı İhtiyacı: Girişimciler**, her zaman bir üst başarıyı elde etmek isteyen, özgüven sahipleri, öngörülebilir riskleri almayı seven, çalışma yapmaktan mutlu olan, bireysel sorumluluklar almaktan kaçınmayan kişilerdir (Eke, 1993, 12).

Başarılı olan girişimciler, en iyisini elde etmek, kendini aşabilmek, hedeflerine ulaşabilmek için emek veren ve bunu yaparken moral düzeyini hiçbir zaman düşürmeyen kişilerdir. İyi bir başarı elde etmek için girişimciler, yeteneklerini zorlayabilen işlerde kendi sınırlarını zorlayan unvan ve para gibi etkenlerle ilgilenmemektedirler (Çevik, 2006, 59).

- **Vizyoner ve Hayal Gücü Kuvvetli Olma: Vizyon**, gelecekteki hedefin yani yerin hedeflenmesidir (Erçetin, 2000, 93). Girişimcilik kavramında devamlı değişen ve gelişen dünya görüşünün bulunması sebebi ile girişimcilerin hayal kurma kabiliyetinin en üst noktada, vizyona sahip kişiler olmaları gereklidir. Geleceği bir sonraki adımı görmek, yaratıcı hayal gücü ile ilgilidir (Akdemir, 1996, 176).
- **Özgüveni Yüksek ve Sorumluluk Sahibi Olma: Girişimcilik araştırmalarının risk unsuru yaratma sebebi ile girişimciler bu risklere karşı sorumluluk hissetmekte ve kaynaklarını kontrollü bir şekilde kullanarak hedeflerine ulaşabilmeyi amaçlamaktadırlar** (Özkan vd., 2003, 13).
- **Analitik ve Birleştirici Düşünme Yeteneğine Sahip Olma: Girişimcilik olgusunda herhangi bir kalıp düşünceler ve kurallar bulunmamaktadır. Bu yüzden girişimciler devamlı detaylı düşünebilmek, belirsizlik ortamlarında en hızlı bir şekilde kararları alabilmek, türlü düşünceleri birbirine bağlayabilmektedirler** (Türkel, 1999, 155).

Girişimciler birbirleri ile ilgisi olmayan tanım ve bilgileri birleştirerek birçok çözüm yolları bulabilecek veya yeni bir ürünü meydana getirebilecek özelliğe sahip olmak durumunda olan kişilerdir.

- **Motivasyon Yeteneğine Sahip Olma: Motivasyon**, belirli bir amaç için bir araya gelmiş kişilerin belirlenmiş olan hedeflere ulaşabilmeleri için hevesli bir şekilde çaba sarf etmesidir (Güney, 2001, 225).

İşletmelerin tamamında temel çaba kişilerin hedeflerini gerçekleştirebilmek için doğru yerlere yönlendirilebilmesidir. Sonuçta ulaşılmak istenen hedefi gerçekleştirmek personellerin işi özümsemesine ve hevesli olmasına bağlıdır. Bu hususta gereken kişilerin motivasyon seviyeleridir (Fındıkçı, 2000, 84).

- Zamanı Verimli Kullanma ve Yönetme Özelliğine Sahip Olma: Girişimciler zamanlarını verimli şekilde kullanıp planlamak zorundadırlar. Çünkü zaman biriktirilemeyen, arttırılamayan ve geriye gelmeyen bir unsurdur (Eren, 2001, 134).
- Liderlik: Liderler bir teşkilatlanmada girişimci bir kültür ortaya çıkarmak ve geliştirmekten sorumludurlar (Marangoz, 2013, 10). Yöneticilerden farklı şekilde liderler başarının sınırlarını zorlayan, bilginin etkinliğinin artmasını sağlayarak bir değer oluşturmaya endeksli, uzun vadeli açıdan olayları değerlendirebilen, dürüst, geliştirici, yenilikçi özellikleri bulundurmaktadır. (Çevik, 2006, 63).
- Takım Çalışmalarına Özen Gösterme: Girişimciler takım çalışmasıyla personellerin sorunlarına çözümler üretmek, etkin bir üretim programlamak ve gelişmiş olan üretimsel hedefleri belirlemek, verimli bir çalışma ortamı yaratmak için çaba sarf ederler (Şekerler, 2006, 32).
- Küresel Boyutta Düşünebilme Kabiliyetine Erişmiş Olma: Küreselleşme ile beraber rekabette sınırların genişlemiş olması, rakiplerdeki hedeflerin değişime uğraması, teknolojik ilerlemeler, iş akışlarında farklılaşma gibi birtakım konular iş yaşamında popüler karşılaşılabilecek durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Arıkarman, 1998, 24).

Globalleşmeyle birlikte dünyanın bütününde bilgi alışverişi ve değişim olmakta, teknolojiye ilerlemelerle uluslararası bir rekabet ortamı oluşmaktadır. Bu ortamda girişimcilerin kendilerine yer bulabilmeleri için ilerlemeleri takip ederek global düşünebilmeleri gerekecektir.

- İçsel Kontrol Odağı: Kontrol odağı, bireylerin bir olayın sonucunu, kendi kontrol ve anlayışlarının ötesinde veya kendi kontrol ve anlayışlarının içerisinde algılamalarıdır. Dışsal kontrol odağına sahip olanlar, faaliyetlerinin sonuçlarının veya başarı/başarısızlığın, kader veya şans gibi kontrolleri

dışındaki güçlerden kaynaklandığına inanırlar. İçsel kontrol odağına sahip olanlar ise, faaliyetlerinin sonuçlarını kendi üstünlük veya eksikliklerinin belirlediği düşüncesine sahiptirler (Marangoz, 2016)

- Belirsizliğe Karşı Tolerans: Girişimci, belirsizliğe karşı toleranslı, başka bir ifade ile bilinmeyi üstlenmeye istekli olmalarıdır. Çünkü günümüzün çalkantılı çevre koşullarında tüm girişimciler anlık değişimlerle karşı karşıyadırlar. Böyle bir ortamda girişimci, belirsiz koşullar altında stratejisini uygulamaya koyarak, pazar payını artırmaya çalıştığı için belirsizliği yok edebildiği takdirde fırsatları daha iyi değerlendirebilir (Marangoz, 2016)

3.1.4. Girişimciliği Etkileyen Faktörler

Girişimciler içerisinde buldukları sosyoekonomik çevre ve toplumun birer parçasıdır. Girişimcilik her ne kadar kişisel yetenekler ve eğitimle ilgili olsa da bunların dışında çevresel ve örgüt içi koşullar da girişimcilerin karar ve tutumlarını etkilemektedir. Girişimciliği şekillendiren faktörler aşağıdaki gibi üçe ayrılmaktadır (Korkmaz, 2000, 168).

- Geçmişten Gelen Faktörler: Tecrübe, eğitim, aile, genetik gibi kişiye has özellikleri ifade etmektedir.
- Örgüt Yapısı ile İlgili Faktörler: Bu özellikler coğrafi yer, bireyin kazandığı deneyim, beceri ve bilgiler, iş arkadaşlarıyla ilişki, motivasyon gibi örgütsel yapıyla ilgili faktörlerdir.
- Çevresel Faktörler: Bunlar hizmet sağlama, müşteri kazanımı, danışmanlık hizmeti alma, girişimci örnekleri, risk sermayesi sağlama, ekonomik şartlar gibi çevreyle ilgili faktörlerdir.

Diğer bir ayrıma göre ise girişimcilik kültürünü etkileyen beş faktör vardır. Bunlar; mali çevre, kültür ve eğitim, yasal, siyasal ve idari faktörler, psikolojik faktörler, aile ve sosyal çevredir (Esen ve Çonkar, 1999, 15-26).

3.1.4.1. Kültür ve Eğitim

Girişimcilikteki temel faktörler “Riskli alabilmek, değişiklik ortaya koyabilmek” gibi kavramlardır. Bunlar gelişmiş olan ülkelerdeki kültürlerde doğal karşılanarak destek

görmekte iken gelişmekte olan ülkelerde ise daha yaygınlık kazanmamış özellikler olmaktadır. Girişimciliği geliştirmeye katkı sağlayarak kökleşmesine neden olan kültür girişimcilik kültürüdür (İraz, 2005, 176).

Ülkelerdeki eğitim sistemleri kişilerin girişimcilik özelliklerini engelleyebilmekte veya destekleyebilmektedir (İrmiş vd., 2010, 41). Yenilikçilik ve girişimciliğe önem gösteren okulların girişimci bir kişi yetiştirmek için daha eğilimli oldukları ve ekonomik çalışmaların yoğunlaştığı alanlarda çalışma yürüttükleri görülebilmektedir (Erdoğan, 2009, 18).

Bu sebeple ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar olan eğitim sürecindeki tüm basamaklarda girişimcilik dersinin verilmesi ve kişilerin kendi işletmesini kurması konusunda cesaretlendirilmeleri ve heveslendirilmeleri gerekmektedir.

3.1.4.2. Aile ve Sosyal Çevre

Girişimci bir kişiliği oluşturmada kişilerin aile yapıları önemsenecek derecede etkilidir. Aile tarafından öğretilen davranış ve tutumlar çocukların karar verme ve özgür düşünme yeteneklerini kazanmalarını etkilemekte, onlarda girişimcilik arzusunu şekillendirmektedir. Collins ve Moore'a göre girişimcilik tutumları sergilenmeye çocuklukta başlayan bir olgudur. Yapılmış olan araştırmalarda başarılı bazı girişimcilerin sahip oldukları özelliklerden özgüven ve bağımsızlığın aile ilişkileriyle ortaya çıktığı görülmüştür (akt. Kuvan, 2007, 145).

Çocukların ailelerinden aldıkları görgü, eğitim ailelerin içerisinde bulunduğu sosyal konum ve ekonomik koşullar; girişimciliğe etki etmektedir. Aile içinde çocukların desteklenmeleri girişimci kişiliği oluşturmaya pozitif yarar sağlayacaktır (Erdoğan, 2009, 17).

Ailede girişimci kişilerin var olması çocuğu doğal olarak girişimciliğe daha yatkın yapmaktadır. Aile içinde okul öncesinde girişimciliği öğrenen çocuklar okul dönemine geldiklerinde girişimci bazı araştırmalar yaparak para kazanabilmeye ve erken yaşlarda deneyim kazanmaya başlamaktadırlar. Sahip oldukları bu deneyimler ise ileride çalışma ortamında başarılı girişimciler olmalarına yarar sağlamaktadır (Hisrich ve Peters, 1995, 56).

Türkiye’de yapılan çalışmalarda başarılı bir girişimci olan kişilerin girişimci ailelerden gelmekte oldukları saptanmıştır. Bundan dolayı girişimciliği geliştirmede ve girişimcilerin yetişmelerinde aile azımsanmayacak kadar önemli bir unsurdur (TÜSİAD, 1987, 112-115).

3.1.4.3. Psikolojik Faktörler

Girişimci olmaya etkileyen faktörlerin içerisinde psikolojik faktörler de önemli bir konuma sahiptir. Kişiler ailevi ihtiyaçlarını karşılayabilmek, kendilerinin patronu olabilmek, gelirlerinin bağımsız olması, kendilerini gerçekleştirebilmeleri, mesleklerini yapabilmeleri, toplumsal ilişkiler geliştirebilmek, diğer bireylere yararlı olabilmek, iş yaşamına atılmak ve zamanlarını değerlendirmek gibi istekler ile girişimci olmaktadır (Tuerhong, 2015, 22). Girişimcilerin birkaç psikolojik özelliklerinden bahsetmek gerekirse (Esen ve Çonkar, 1999, 19-26);

- Çalışma yaşamında profesyonel davranmak,
- İleriyi görebilme ve düşünme eğilimi,
- Ekonomik dürtülerin sonucunda çalışma isteği,
- Beyin gücünün kullanılabilmesi alanlara yönelme,
- Alınan kararların ardından somut öneriler geliştirebilme,
- Riskli kararlar alabilme,
- Kararlarında kişisel sorumluluk üstlenebilme.

3.1.4.4. Yasal, Siyasal ve İdari Faktörler

Ülkedeki idari, siyasi ve kanuni koşullar ve içinde bulunulan ortam girişimciliğin ilerlemesini desteklemekte veya engelleyebilmektedir. Girişimciliğe engel olan unsurlar kanunlara, siyasete ve idari kararlara yansımakta olup yeni firmaların kurulmasına engel teşkil edecektir. Tersine bir durumda ise girişimcilik ilerleyebilmektedir (İraz, 2005, 178).

3.1.4.5. Mali Çevre

Bir ülkedeki ekonomi ve uygulanan mali politikalar girişimciliği etkilemektedir. Eğer ülkede girişimciliği geliştirmeye yönelik mali çevre yaratılmazsa milli gelir içerisinde AR-GE (araştırma geliştirme) için ayrılan pay azalacak, yeni alınmış olan

teelif hakkı ve patent sayıları düşecektir. Bu da mühendis ve bilim insanı olmak isteyen öğrencilerin sayılarına olumsuz etki edecektir. Düzenli bir maliye politikası ve parasal politikanın bulunduğu ekonomilerde girişimcilik ilerlemektedir (İraz, 2005, 179).

3.1.5. Girişimciliğin Avantaj ve Dezavantajları

Her yıl çoğu girişimci önemli bir beklenti içerisinde iş kurmakta ancak dış faktörler, tecrübesizlik, sermaye yetmezliği, rekabetin yoğun olması, yetersiz satış gibi nedenlerle işlerine son vermektedirler (Döm, 2006, 32).

3.1.6. Girişimcilikte Başarılı Olma Faktörleri ve Başarısızlık Nedenleri

Ülkemizde ve dünya genelinde devamlı yeni bir firma kurulurken, bir başka firma da piyasadan çekilmek durumunda kalmaktadır. Tüm girişimciler piyasaya girerken kazanç elde etme düşüncesi ile bazı riskleri göze almaktadır. Etkili girişimcilerin sahip olduğu birtakım özellikleri ve başarısızlığın nedenlerinden söz edilmesinde fayda bulunmaktadır.

3.1.6.1. Girişimcilikte Başarı Faktörleri

Bir firmanın ortaya çıkarılmasında girişimcinin payı ne kadar büyükse, o firmanın etkin bir şekilde faaliyetlerinin sürdürülmesinde de girişimcinin payı büyüktür. Özellikle küçük firmalarda, personel ve yönetici özelliklerini aynı anda ortaya koymak durumunda kaldığından özel bir ehemmiyete sahiptir (Küçük, 2003, 43-44).

Firmaların etkin bir şekilde faaliyet göstermesinde öncelikli sorumluluk girişimciye düşmekle birlikte, firmanın başarıyı yakalayabilmesi ve amaçlarını elde edebilmesi için girişimcilerin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu özelliklerden bazıları aşağıda sıralanmaktadır (Özalp, 1971, 111):

- Yüksek çalışma temposuna uyum sağlayabilme,
- Zor durumlara karşı dirençli olma,
- Karar ve tutumlarında azimli davranma,
- Parasal açıdan düşük kâr oranlarıyla yetinme,
- Teknik ve sosyal yeteneklere sahip olma.

Girişimcinin başarı elde etmesi için, bir işe girerken mutlaka göz önünde bulundurması gereken bazı faktörlere aşağıda değinilmiştir (Özalp, 1971, 112).

- İş Olanığının Bulunması: İhtiyaç duyulan bir alanda herhangi bir yatırımın var olmaması ve güncel yatırımların müşterilerin talep ve ihtiyaçlarını karşılayamaması sebebi ile girişimin bu alanlarda ortaya çıkması firmanın başarı elde etmesinde kritik önem arz etmektedir.
- Girişimci piyasa araştırması ile alıcıların talep ve ihtiyaçlarını belirlemek ve bu talebi baz alarak üretim yapmak durumundadır. Pazardaki olası rakiplerini belirginleştirerek gireceği pazara karar vermelidir (Küçük, 2003, 44).
- İşe Ne Zaman Başlanacağına Tespit Edilmesi: Firmanın başarısındaki en önemli faktör işe başlamak için optimum zamanlamanın belirlenmesidir.

Firmayı oluşturmak için optimum zamanlama finansal göstergelerin iyi olduğu bir zaman diliminde de kriz dönemlerinde de belirlenebilir (Küçük, 2003, 41). Fırsat ortaya çıktığında alıcıların talep ve ihtiyaçlarını rakip firmalardan önce öğrenerek, bu durumlara uygun bir şekilde ürünler üretip piyasaya sürmek yüksek kârlılık sağlayabilmektedir.

- Deneyim ve Yönetim Becerisi: Tecrübe, bir zaman diliminde karşımıza çıkan pozitif ve negatif olgulardan elde edilen çıkarımlar olup, dışarıdan elde edilemeyecek bir bilgidir. Etkili bir girişimci, yönetme yeteneği ve tecrübesini sentezleyerek problemleri aşabilecek ve olası senaryolara göre firmasını hazır duruma getirebilecektir (Küçük, 2003, 45).
- Öz Sermaye ve Kredi Kullanabilme İmkanları: Bir işe girmek için gerekli yatırım sermayesi işe girilmeden önce kararlaştırılmalı, bu gerekli sermaye için mevcut halde bulunan kaynakların yetmemesi durumunda, kredi çekme ya da borçlanma alternatifleri ile gereken sermaye sağlanmaktadır. Mühim olan husus, öz kaynakların ve sağlanan borçların uyumlu bir durumda olmasıdır. Sermaye için gereken miktarın %60 kadarının öz kaynaklar aracılığı ile sağlanması ve çalışma sermayesinin minimum altı aylık çalışmaları karşılayacak şekilde hesaplanması uygun görülmektedir (Küçük, 2003, 46).

- Riske Karşı Sigorta: Kriz ve doğal afet benzeri istenmeyen şartlar için önlem alma ve değişikliklere uyum sağlama durumlarını anlatmaktadır. Bu tür istenmeyen şartlara karşı firma kaynaklarının (yangın, deprem, sel vb.) sigorta aracılığı ile güvenceye alınması firmanın karşılaşacağı olumsuzlukları asgari düzeye indirmektedir (Küçük, 2003, 46).

3.1.6.2. Girişimcilikte Başarısızlık Nedenleri

Girişimciler, iş hayatlarının önemli bir kısmında mühim problemler ve engellerle karşılaşmakta, bu problem ve engeller başarısızlığa sebep olmaktadır (Tekin, 2004, 20). Başarısızlığın en büyük nedenlerinden bir tanesi ekonomik problemlerdir. Üzerinde çalışılan çalışmalar küçük firmaların %57'sinin kurulduktan 5 sene sonraki zaman diliminde başarısızlığa uğradıklarını göstermektedir (Küçük, 2003, 47). Bazı kaynaklar başarısızlığa sebep olan faktörleri firma sahibi ve kredi verenler açısından değerlendirmektedir. Bu durum aşağıdaki maddelerle anlatılabilir (Özalp, 1971, 116).

- Kuruluş Yerinin İyi Seçilememiş Olması: Firmanın kurulduğu yer, firma çalışmalarının ve faaliyetlerinin etkin bir şekilde sağlanabilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu sebep ile girişimcinin, firma kurulurken yerin önemini göz ardı etmeyerek, yapılması gereken piyasa araştırması sonrasında, ayrıntılı bir araştırmanın ardından yerin konumunu kararlaştırması gerekmektedir. Amaçlanan piyasaya ve tedarikçilere yakın olunması fazla maliyetin önüne geçecektir.
- Rekabet Faktörlerinin Dikkate Alınmaması: Piyasaya yeni girmiş olan bir girişimci, öz kaynaklarını, piyasada faaliyet gösteren diğer firmaları ve piyasanın yapısını gözlemleyerek gireceği pazara karar vermelidir. Firmalar pazarda öncü, izleyici ve meydan okuyan farklı metotlar izleyebilmektedir.

Girişimci üretim yapacağı piyasaya karar vermeden önce yapacağı piyasa araştırması ile rakiplerini iyi analiz etmeli, sonradan SWOT analizi ile güçlü ve zayıf olduğu yönleri kararlaştırarak, üst seviyede yarışabileceği bir piyasada üretim gerçekleştirmelidir (Küçük, 2003, 48).

- **Sermaye Yetersizliği:** Girişimcinin faaliyetlerini başlatmak için gereken parasal kaynağı “yatırım sermayesi” ve firma oluşturulduktan sonra kâr elde edeceği döneme kadar yapılması gereken harcamaları temin edeceği parasal kaynağı “işletme sermayesi” olarak tanımlanmaktadır. Fizibilite çalışmalarına gerektiği kadar önem verilmemesi halinde sermaye yetersizliğinden doğan problemlerle karşılaşılabilir.
- **Ticaret Bilgisinin Yetersizliği:** Girişimcilerin hem eğitim aracılığı ile hem de ailelerinin deneyimlerinden faydalanarak ticari bilgi edinmeleri gereklidir (Küçük, 2003, 49).
- **Eğitim görmeden veya deneyime sahip olmadan girişimcilik yapmak mümkün olmaktadır;** ancak üst seviye rekabetin olduğu bir piyasada tutunmak için belli bir seviyede ticaret bilgisine sahip olmak çok büyük önem taşımaktadır. Sahip olunan bu bilgi, eğitim görme ve deneyimlerden faydalanma aracılığı ile daha pratik bir hal almaktadır.
- **Hazırlıklı Olmadan İşe Başlamak:** Girişimci, gerekli tecrübeyi elde etmeden ve yeterli ön araştırmaları yapmadan, aktif bir şekilde faaliyette bulunursa, sahip olduğu avantajlar büyük risklere yol açabilmektedir. (Alpugan, 1998, 17).
- **Yetersiz Zaman:** Alıcıların istek ve arzularına göre gereken tepki hızlı bir şekilde sergilenmelidir. Bu gibi şartlar olduğu zaman girişimcinin karar vermek için az bir zamanı olmasına rağmen hızlı bir şekilde karar verebilmesi gerekmektedir. Bu gibi hızlı bir şekilde verilen kararlarda, ortaya başarısızlık durumunun çıkması kaçınılmazdır (Marangoz, 2013, 16).

3.1.7. Girişimciliğin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü

3.1.7.1. Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma

Girişimci kendi düşünce ve görüşleri ile gerçekleştirdiği faaliyetlerinde sadece kendi işletmesi etrafında faaliyet odaklı olarak faaliyetlerini sürdürmez aynı zamanda yöresel, bölgesel ve ulusal kalkınmada da önemli yere sahiptir. Girişimcinin kalkınma amaçlı faaliyetlerinde kullanacağı girişim projelerinin kalıcılığını ve bölgesel kalkınma bakımından uzun ömürlü olmasını amaç edinir. Özellikle geri kalmış bölgelerin sadece ekonomik olarak değil sosyal, demografik, sağlık gibi bütün

bir kalkınma sürecini yaşamasını amaçlar. Yani girişimci; eğitim, sağlık, turizm, kültür, refah düzeyi, istihdamı artırma, işsizliği azaltma, göçün engellenmesi ve iş gücünün bölgeden çıkmasını engelleme vb. faktörlerin bölge açısından verimli ve en iyi bir şekilde kalkınmasını amaç edinmektedir. (Marangoz vd., 2014, 7-15).

Girişimcinin bölgesel ekonomik kalkınmadaki etkisini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar, girişimci şahıs ve firmaların yüksek katma değer, yeni iş olanakları, istihdam oluşturma, işsizliği azaltma, alansal ve bölgesel gelişmenin oluşturulmasına katkıda bulduklarını göstermektedir. Girişimcilik hem ülke genelinde hem de yerel alanlarda ekonomik ölçülerde olumlu etki etmektedir. Ek olarak girişimcilik kısa ve uzun vadeli bölgesel istihdam konusu için de olumlu bir etki oluşturmaktadır. Girişimcilik bölgenin sosyal sorununa önemli çözüm olanağı sunduğu gibi aynı zamanda bölgenin ekonomik büyümesinin de çözümü olup bütün bu ilerlemelerin başında önemli bir rol oynamaktadır (Bozkurt, 2011, 9-10).

Girişimci, sınırsız bir şekilde adanmışlık, fedakârlık, azim ve kararlılık duygusuna sahiptir. Çoğu girişimciye başarılarının sırrı sorulduğunda düşünmeden direkt olarak şundan bahsedilmektedirler. Girişimcilerin kararlılık seviyesi, bireysel ekonomik zenginliğini tehlikeye sokmaya, işletmenin öncesinden daha düşük bir hayat şekline katlanmaya ve ailesine ayırdığı zamandan fedakârlık etmeye ne kadar hevesli oldukları içinde bulunduğu olumsuz çevre ile savaşabilme özelliği ile ölçülebilmektedir (Pearce ve Robinson, 2015, 388-389).

Diğer yandan daha mikro seviyedeki faktörlere ek olarak, kimi makro faktörlerin de bir ortamdaki girişimcilik seviyesini etkileyebileceği görülmektedir. Bir ülkedeki kişilerin girişimciliğini olumlu ya da olumsuz manada etkileyebilecek makro faktörler arasında, o ülkenin ekonomik ve siyasal sistemi, dini inanışları, tarihsel geçmişi ve coğrafi konumu da görülebilir. Örneğin bir ülkedeki siyasal sistem ve bürokrasinin işleyişi girişimciliği olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Girişimcinin istek ve kırılganlığını belirleyebilir (Eryılmaz vd., 2015, 16).

Girişimciliğin ana temelinde kavram olarak girişimci, kendi sezgi ve deneyimlerinden hareketle, toplumun mevcut ve olası ihtiyaçlarını belirleyerek risk faktörünü göze alıp, gelecek ile ilgili olarak kararlar alan birey olarak tanımlanabilir.

Girişimcilik ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı tanımlara karşılık gelebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde yapılanmanın, gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın ve gelişmiş ülkelerde ise daha ileri seviye refah ve zenginliğin oluşmasında bir faktör olarak tanımlanıyor. Girişimciliğin başarısı sadece bireylerin kendi işletmelerindeki faaliyetleri ile sınırlanılmıyor; aynı zamanda yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kalkınmada ve gelişmede de etkin rol oynuyor (Kurt vd., 2006, 90-100).

İşletmelerin esas kuruluş amacı ekonomiklidir. Her işletme, ortaklarının yatırımları karşılığında gelir üretmek amacı ile kurulur. Günümüzde artan karmaşık süreçte müşteri ihtiyaçlarını anlama ve buna uygun cevap verme, satışlarının sürekliliğini sağlama ve satışların arttırılması esas koşulu haline gelmektedir. Buna göre bir yol izleyen işletmeler, hem müşterilerin yani toplumun gereksinimlerine, arzularına cevap verir hem de kendi gelişimlerine katkı sağlarlar. Sonuçta ekonomik sorumluluk güzel, kaliteli bir ürünü uygun bir fiyata üretimini gerçekleştirerek müşteri memnuniyetini sağlamak ve bunun sonucunda işletme iştirakilerine kazanç elde ettirmektedir (Marangoz, 2012, 65).

Bölgesel kalkınma ve girişimci arasında yakın bir ilişkinin olması bölgenin kalkınmasında çoğunlukla daha olumlu bir etkinin yaratılmasına olanak sağlar. Çünkü girişimde bulunacak olan girişimci bölgenin nüfusunu, ekonomisini, coğrafı konumunu ve gereksinimlerinin neler olduğunu, siyasi sistem ve onun işleyişini, eğitim seviyesini, doğal kaynakların kullanılabilirliğini vb. faktörlerini yakından tanır. O bölgede hayatını devam ettiren girişimciler bütün bunlar hakkında bilgi sahibi oldukları için girişimleri bölgesel bakımdan olumlu bir gelişme göstermektedir. Bölgenin bir itici gücü olup, aynı zamanda bölgeler arasında farklılık oluşmasına engel olmaktadır.

Girişimciler bir bölgenin sahip olduğu potansiyeli diğer insanlardan daha erken fark edip bunu fırsata çevirmek için girişimde bulunurlar. Fırsat ve amaçlara doğru yönelen iyi girişimciler her zaman bölgedeki müşterileri ve müşterilerinin gereksinimleri hakkında konuşmaktan zevk alırlar. Onları heveslendiren bu zevk onların konuşmalarında şu ifadelerde çokça geçer: Bu hafta, bu ay ve bu yıl amaçlarının ne olduğu sorulduğunda hızlı bir şekilde cevap verirler ve devamlı

gelişim halinde bulunmak için çaba sarf ederler (Pearce ve Robinson, 2015, 388-389).

Bölgesel kalkınma ve girişimcilik arasında bazen girişimlerin başarısızlıkla sonuçlandığı durumlar da olabilmektedir. Bu da bölgede kullanılan kaynakların boşa gitmesine ve israfın oluşmasına sebep olmaktadır. Girişimcinin girişiminde bölge yapısına uygun hareket edip bölgesel kalkınmanın dış dünya ile bağlantı kurulmaması durumunda bölge sosyal ve ekonomik olarak diğer bölgelerin gerisinde kalabilir. Bu durum girişimcinin sadece kalkınmayı o bölgeye özgü tutması, bölgeler arası eşitsizliğe yol açabiliyor.

Girişimcilik faaliyetlerin destek görmesi ve ilerleme kat etmesinde, bölge düzeyinde yaşanan işsizlik, yetersiz istihdam, eğitimsizlik, refah düzeyi vb. konularda olumlu ilerleme ve gelişmeler yaşanmasına olanak sağlayarak bölge kaynaklarının verimli kullanılmasına ve atıl durumdakileri aktif hale getirerek daha çok fayda sağlanmasına imkan tanır. Bölge kalkınmasında olumlu etkilerin yaşanması aynı zamanda istenmeyen bir sorun olan göçü azaltmaya ve iş gücünün bölgede kalmasına ortam hazırlar, bölge kalkınmasının ülke ekonomisi açısından olumlu katkılarının oluşmasına zemin hazırlar. Bütün bunlar bölgede girişimciliğin ana kalkınma aracı olarak görülmesi ve yerel yönetimin girişimcilere sunduğu destekler sayesinde gerçekleşir.

Girişimci bölgesel kalkınmada, faaliyetlerinde bölgedeki halkın fikirlerini de dikkate alıp kalkınmanın tabana yayılmasını sağlar. Özellikle girişimci geri kalmış bölgelerde toplumsal ve ekonomik uyumu desteklemekte, ekonomik etkinliklerin canlanmasına, bölge halkının refah düzeyinin yükselmesine, işsizliğin azalmasına ve özellikle diğer bölgeler arasındaki dengesizliğin giderilmesi amacıyla bölgesel kalkınmaya katkı sağlar.

Girişimci faaliyetlerinde büyük sermayelerin zorunlu kılınmaması, yatırım ve üretim araçlarının belli merkezlerde yoğunlaşmasını engelleyerek, bu etkinliğin bölgesel ölçekte de girişim faaliyetlerinin ortaya çıkmasına imkan vermektedir. Bu da yerel ölçekte kalkınmanın sağlanmasında istihdam imkanlarının artmasına, işsizliğin azalmasına yardımcı olup bölgenin gelişip ilerlemesine katkı sağlanmaktadır. Girişim

faaliyetleri bölgesel kalkınma sürecinde üretici gücün bölgede kalmasını sağlama ve bölge içinde kullanılmayan durumda olan kaynakların üretim ve hizmet için kullanılmasına imkan vermektedir.

Bir ülkede girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve bu faaliyetlerin başarılı olmasında devletin ve yerel yönetimlerin siyasi ve politik kararları etkili olmaktadır. Bölgesel kalkınmada özellikle yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde girişim faaliyetlerinde bulunan girişimcilere destek vermesi ile bölgenin o kadar hızlı, etkili ve uzun süreli bir kalkınma hamlesi içinde olacağı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konulmuştur. Çünkü yerel yönetim kararları hangi çeşit girişimcinin faaliyetlerine destek veriyorsa bölgenin kaynakları o yöne yönlendiriliyor. Bu da bölgesel kalkınmada esas olarak daha kolaylaştırıcı, hızlı, dengeli ve etkili olmasını sağlıyor. Aynı zamanda yerel yönetimlerin merkezden aldığı desteklerle yapılan bu girişimlerin makro ekonomide de istikrar, denge sağlamada ve rekabet ortamının oluşmasında etkisini göstermiştir (Marangoz vd., 2014, 7-15).

Girişimcilik faaliyetleri, ülkenin ekonomik gelişmesinde ve kalkınmasında büyük bir rol oynamaktadırlar. Çünkü yeni iş ve fikirleri sayesinde birçok yeni ürün ve servis ağları sağlayarak bu rekabetin artmasına olanak sağlar, teknolojik gelişmeleri takip ederek verimliliğin artmasını sağlama, toplum ve bireylerin hayatlarında pozitif bir etki oluşturma vb. katkıları sağlar. Girişimci özgün fikirleriyle, yenilik unsurunu da uygun kullanmasıyla teknolojiden maksimum seviyede yararlanır. Bu sayede üretim kaynaklarından maksimum seviyede yararlanmayı ve kullanmayı sağlar. Girişimciler, yeni yöntem ve fikirlerle üretim kaynaklarının verimliliğini artırıp sosyal ve ekonomik faydayı en yüksek düzeyde sunmayı amaç edinirler. Bundan dolayı girişimciler toplumun ekonomik kalkınması ve gelişmesi için önemli görevler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Günel vd., 2014, 4-5):

- İşsizlik az gelişmiş ülkelerde büyük bir problem olarak baş göstermektedir. Bunun üstesinden gelmede girişimci kişilerin girişimine destek sağlanıp, girişimci sayısının artmasına olanak sağlamakla, istihdamı yükseltmek en büyük fayda sağlar.
- Toplumda girişimde bulunma eğiliminde olan birey sayısı ne kadar fazla ise o toplumda ekonomik ve refah seviyesi de o kadar yüksek olur. Yani

girişimci sayısı, gelişim ve bunun sonucu olan kalkınma birbiriyle doğru orantılıdır.

- Girişimci, üretim faktörlerinden biri olan teknolojiyi etkin bir şekilde kullanma ve teknolojinin gelişmesine olanak sağlamada da katkı sağlamalıdır.
- Girişimciler dış pazarlarda yani diğer ülkelerde kendi ülkelerinin tanıtımına büyük katkı sağlarlar.
- Kullanılmayan kaynakları aktif hale getirerek onların kullanılmasını sağlarlar.

Girişimci toplumun kalkınmasında ve gelişmesinde aktif bir güç olarak yer almaktadır. Kendine özgü fikirlerini uygulama imkanına sahip olan girişimciler toplumda sosyal ve ekonomik kalkınmada daha hızlı bir evreye geçilmesine imkan sağlar. Yenilik ve teknolojinin yerinde kullanımı neticesinde toplumda oluşmuş olan; işsizlik, yetersiz istihdam, eğitimsizlik, geri kalmışlık vb. durumların hızlı ve etkin şekilde ortadan kalkmasına büyük oranda olanak sağlar. Bölgeler arası sosyal ve ekonomik farklılığın ortadan kalkmasına yardımcı olmakla birlikte ülkenin gelişim ve kalkınmasında denge figürünün oluşmasına ortam sağlar.

Girişimcilik yapısı gereğince kendini yenileyen bir yapıda olup üretilen mal hizmetler için gerekli pazarların bulunmasında, sunulmasında ve tutundurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik kalkınmada pazar faktörü büyük rol oynamaktadır. Çünkü pazar demek ülke ve bölge içinde üretimin sağlanması, istihdamın, işsizliğin azaltılmasının, ekonomik ve sosyal kalkınmanın zincirlerinden biridir ve girişimci bunu sağlayarak bu döngünün oluşmasına, dönmesine katkı sağlar.

3.1.7.2. Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Önemi

Bölgesel kalkınma ve gelişme çok boyutlu bir süreçtir ve bu boyutları birlikte ele almak gerekir. Bunlar bölgenin; sosyal, ekonomik, kültürel, eğitim, sağlık vb. alanlarının dengeli bir biçimde gelişim göstermesine, ilerlemesine ve bu alanların sistematik biçimde birbirine bağlı olarak, birbirini tamamlayarak bölgenin kalkınmasına yardımcı olur. Bunların gerçekleştirilmesinde bölge içinde bulunan

girişimciler başta yer almaktadırlar. Bunlar bölgenin istihdamını sağlama, işsizliği azaltma, bölgenin rekabet gücünü artırma, endüstriyel yapının iyileştirilmesine geliştirilmesine olanak sağlama, bölge içinde refah düzeyinin arttırılmasına, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlama, yenilikçi fikirlerin bölgeye yayılmasına öncülük etme gibi çalışmaları gerçekleştirmektedir.

Girişimciler bir bölgenin kalkınmasında ülke içinde veya dışında yeni pazar arayışlarına girerek, bölge dışına mal ve hizmet satışlarını artırma yoluna gidebilirler. Girişimciler bölgenin sahip olduğu mevcut pazar paylarını genişleterek çeşitli yollarla girişimde bulunurlar. Bu nedenle geliştirilen girişim sistemleri bölgedeki tüketicilerin satın alma güçlerini arttırıcı çabalara girerek, bölgede ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaç edinirler, bölgedeki gelir dağılımını daha dengeli hale getirmek ve bölgede ticaretin daha serbestleşmesi amacıyla hali hazırda bulunan engelleri kaldırmak için yoğun bir şekilde mücadele ederler (Örücü, 2013, 9-11).

Girişimcilerin bölgesel kalkınma projelerinde hesaplanmış olası riskleri kabul etme yetenekleri, girişimcileri pilotlara benzetmektedir. Bölgenin yapısını, kültürünü, gelişim seviyesini, bürokrasisini, hesaplanmış olası risklerini kabul edip bu doğrultuda faaliyette bulunurlar. Girişimci bölgedeki faaliyetleri için riskleri paylaşmak ve azaltmak için elinden geleni yapmaktan çekinmez. Bölgenin sorunlarını öngörür ve buna göre bir plan oluşturur. Başarı için gerekli olanı ve fırsatı destekler, riski; tedarikçiler, yerel yönetimler, müşteriler ve ortaklarla paylaşmak için yollar yaratarak girişim işlemlerinin yürütülmesinde kilit rolleri kontrol etmeyi sistematik bir yapı haline getirmiştir ve yapının işleyişini kontrollü olarak takip eder (Pearce ve Robinson, 2015, 388-389).

Bölgesel kalkınma ve girişimcilik bir kâğıdın iki yüzü gibidir. Çünkü bölgeyi en iyi bilen, o bölgenin ihtiyaç ve gereksinimini öngören, belirleyen ve bunları karşılamada imkânları ne şekilde, nasıl kullanacağını belirleyen kişi girişimcidir. Girişimciyi aynı zamanda verimli topraklara sahip alanlardan rüzgârla savrulan bir tohumun kurak bir alana sürüklenerek bölgenin ihtiyacı olan verimli toprakların oluşmasına ve bölgeyi yaşanılır hale getirmesine olanak sağlayan bu örneğe benzetilebilir.

Girişimciler, bölgenin bilinen mal ve hizmetlerinin kalitesini yükseltir veya bölgede yeni mal veya hizmetler üretirler. Bu alanda başarılı olan girişimciler çalışmaları neticesinde bölgenin; büyük kazançlar elde ederek ilerlemesine, gelişmesine, kalkınmasına yardımcı olurlar. Bölgenin sahip olduğu üretim koşullarını değiştirecek hammadde kaynaklarını bulup, daha etkin kullanımını sağlayıp, denetim altına almak girişimcilere bölgeler arası kalkınmada önemli rekabet üstünlükleri kazandırır (Örücü, 2013, 9-11).

Bölgeler arası gelişmişlik düzeyinin kapanmasında girişimciler yerel aktörler olarak büyük görevler üstlenirler. Bölgenin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmasında dinamik bir faktördürler. Ayrıca bölgeye yenilik ve fikirlerin yayılmasına neden olarak girişim sayısını artırma çabasında olan kişilerdir. Yerel yönetimlerin girişimcilerle karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan hedefleri doğrultusunda girişimcilere verdiği desteğin daha etkin ve yerinde kullanılması girişimcinin bölge kalkınmasını daha etkin ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmesi de politik hedefler arasında yer almaktadır.

Son birkaç yılda bölgesel kalkınmada, kadın girişimciliği de artış göstermektedir. Kadın girişimcilere sunulan bölge olanaklarının ve yerel yönetimlerin desteğiyle bölgede bulunan kadınlara yönelik girişimcilik meslek kurslarının verilmesi ve bölgesel istihdamın cinsiyet ayrımı gözetmeksizin artık kadınların da daha çok ön plâna çıktığı göze çarpmaktadır. Bölgesel düzeyde girişimcilerin genellikle erkek hakimiyetinin baskın olması ve işsizliğin sadece erkek cinsiyetine mal edilmesi önyargısının son zamanlarda yıkılmasına zemin hazırlamış ve bölgesel üretim ve hizmet sektöründe kadınların da artık daha üretken ve aktif rol almasıyla bölgesel işsizliği azalttığı net olarak görülmüştür.

3.2.Literatür Taraması

Kulaksız (2008), iller arası farklılıkların genel olarak coğrafi, tarihi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebeplerden oluştuğunu ifade etmiştir. Coğrafi sebeplerden kaynaklı unsurlar olarak iklim, yer altı ve yer üstü zenginlikler, doğal koşullar, ulaşım ve haberleşme olanakları vb. çeşitli unsurlar gösterilmektedir. Tarihsel sebeplerde ise illerin tarihinden bugüne gelen vaziyetlerinin zamanla iller arasında gelişmişlik farklılıklarına sebep olduğu ileri sürülmektedir. Nitelikli işgücünün,

girişimci nüfusun ve sermayenin iller arası gösterdiği durumu, hızlı nüfus hareketleri, nüfus artışının fazla olması, işgücüne az talep oranları, kamu yatırımlarının dağılımı, iç pazarın büyüklüğü, bazı illerde altyapı yatırımlarının henüz tamamlanamamış olması, ulaştırma ve haberleşme olanaklarındaki farklılıklar, iller arası planlama bakımından kurumsal açıdan yeterli olamama durumunun gelişmişlik farklarına sebep olan sosyo-ekonomik faktörler arasında yer aldığı ifade edilebilmektedir. Kültürel sebeplerde özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu illerinde görülen ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliği gibi durumların genel yaşantıya yön verdiği söylenilebilmektedir. Az gelişmişlik probleminin çözümünde ve iller arası farklılığın azaltılmasında, eğitim düzeyinin artırılması ve işgücünün yetenek ve kabiliyetlerinin ilerletilebilmesinin çok önemli olduğu, bu nedenle eğitim ve kültür kurum ve kuruluşlarının artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Filiztekin (2008), hazırlamış olduğu Türkiye’de bölgesel farklar ve politikalar isimli çalışmasında bölgesel dengesizliğin önce etkin bir ekonominin varlığını gösterememesinden kaynaklı olduğunu ve bunun bir sonucu olarak da toplumda var olan adalet duygusuna zarar verdiği için önemli bir konu olduğunu özellikle vurgulamıştır. Bölgesel dengesizliğin ilk belirtisi olarak kabul ettiği gelir dağılımı ele alınmıştır. Akabinde bölgesel verimlilik farkları ele alınmıştır. Bu maksat ile bölgelerin sektörel yapıları, uzmanlaşma, yığınlaşma, artan ölçek ekonomileri ve bölgeler arası bağıntılar konuları incelenmiştir. Dengesizliğin meydana gelmesinde demografik ilerlemeler ile birlikte yerel emek piyasalarındaki problemlerin de rol oynadığı belirtilmiştir. Bu alan ile ilgili olan göstergelerin ise nüfus, işgücüne katılım ve emek piyasalarından oluştuğuna değinilmiştir. Teknolojideki hızlı ilerlemelerin, bu değişimi algılayabilecek ve bu hızlı ilerlemeye uyum sağlayabilecek birikime sahip olan bireylere duyulan gereksinimi daha da artırması sebebi ile insan sermayesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu konuda özellikle ortalama bitirilen okul yılı, yüksekokul mezunlarının oranı ve öğretmen başına öğrenci oranları gibi eğitim göstergelerinin üzerinde durulmaktadır. Buna ilave olarak kentleşme ve iç göçün bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkmasında etkili olduğuna değinilmektedir.

Eşiyok ve Sekmen (2012), iller arasındaki farklılıkların ortaya çıkarılmasında ilk olarak gelirin (GSYH) ve kişi başı GSYH’nin iller arası dağılımını ele almışlardır.

Akabinde ise ithalat, ihracat, dış ticaret dengesi gibi dış ticaret göstergeleri bakımından iller değerlendirilmeye alınmıştır. İmalat sanayinin iller arası dağılımında illerdeki tesis sayıları, illerdeki istihdam durumları ve iller bazında katma değer durumları göstergeleri bakımından göz önünde bulundurulmaktadır. Özellikle sürdürülebilir kalkınma kapsamında imalat sanayinin çok önemli bir değer taşıdığı vurgulanarak, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile imalat sanayi bölge sıralamasının birebir denk olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının irdelenmesi için organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgeleri, bankacılık göstergeleri, tarımsal hasıla, nüfus ve şehirleşme, okullaşma oranları, sağlık göstergeleri, ulaştırma, enerji tüketimi göstergelerinin bölgeler arasındaki göstermiş olduğu dağılımına bakılmıştır.

Toplam sağlık harcamalarının topluma yansımaları olan kişi başına hekim sayısı, yatak sayısı, ilaç tüketimi, sağlık hizmetlerinin kalitesi ile bu verilen hizmetlere kolay erişilebilirlik ve bunların doğal uzantısı olan bebek ölüm oranı, genel ölüm oranı ve ortalama ömür gibi temel sağlık göstergeleri, illerin gelişmişlik düzeyini etkileyen faktörler olarak ele alınmıştır.

Eğitimin ise, ekonomik ve sosyal ihtiyaç olan temel ihtiyaçların karşılanması için gereken nitelikli işgücünün ortaya çıkmasında, kalkınma amaçlarına göre değişen talep edilen yapı ile ilgili uygun kabiliyet ve bilgilerin aktarılmasında, kaynakların genel anlamda daha gerçekçi bir biçimde ve verimli olarak kullanılmasında, donanımlı istihdama hazır bir nüfusun ortaya çıkmasında ana unsurların başında geldiği, bir yandan da, bir insan hakkı olmasının yanında, sürdürülebilir kalkınma için bir şart ve iyi bir yönetim ile bilgiye dair kararlar alma ve demokrasinin ilerletilebilmesi ve oluşturulması için de etkili bir yol olduğu için önemli olduğu ifade edilmiştir.

4.FAKTÖR ANALİZİ

Bu bölümünde Türkiye’de gelişmişlik düzeyini etkileyen faktörleri belirlerken kullanılması düşünülen ve boyut indirgeme yöntemi olan Faktör Analizi ile ilgili literatür çalışmasına yer verilmiştir. Böylelikle fazla sayıdaki değişkenden daha az sayıda, kavramsal olarak anlamlı değişkenler türetmeye yönelik, bu yöntemin kullanım alanları ile ilgili bir fikir oluşturulmaya çalışılmıştır.

20. yüzyılın ilk döneminde Spearman, Holzinger, Kelley, Thurstone ve Burt faktör analizi hakkında araştırmalar yapmış ve bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Karl Pearson (1901) tarafından ana eksen faktörü geliştirilmiştir. Spearman (1904) tek ve iki faktörlü yapıya katkıda bulunmuş ve gerekli çalışmaları yapmıştır. Garnett (1919) iki faktörden fazla faktörlü yapıyı bulmuş daha sonra Thurstone (1931) bu yapıya katkı sağlamış ve faktör döndürme tanımını geliştirmiştir. Hotelling (1933) tarafından temel bileşenler analizine katkı sağlanmış ve geliştirilmiştir. Wrigley ve Neuhaus (1952) ise faktör analizinin bilgisayar uygulamasını hayata geçirmişlerdir. Carroll (1953), yapı matrisinin elemanlarının alacağı değerleri ortaya koymuş ve yapı kriterlerini geliştirmiştir. Holzinger (1930) Spearman’ın iki faktörlü teorisinin istatistiksel özgeçmişini incelemiştir. Thurstone (1931), çoklu faktör analizi üzerine çalışmış ve faktör analizi için genel uygulanabilir bir yöntem ortaya koymuştur. Stephenson (1935) Spearman iki faktör teoreminde olduğu üzere “m” adet testle ölçülüp seçilmiş “n” adet birey yerine, yöntemi tersten işletip her biri “m” adet birey tarafından ölçeklendirilmiş “n” adet farklı testlerin örneklem ile başlamıştır. Thorndike (1936), sosyal ve soyut zekâ üzerine faktör analizi çalışması yapmıştır. Bu teknik özellikle deneysel estetik ve eğitim psikolojisinde kullanılmıştır. Lederman (1938), çoklu faktör analizinde düşük ranklı korelasyon matrislerinin belirlenmesinde matematiksel indirgemeler ile bir kriter elde etmiş ve Spearman ile Thurstone faktör analizi teorileri ile ilişkilendirmiştir. Holzinger (1939) iki faktörlü çözümün istikrarını incelemek üzere Amerika Birleşik Devletleri’nde toplam 300 öğrenci üzerinde bir araştırma yapmıştır. Young (1941), maksimum likelihood kestiricisi ve faktör analizi ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Holzinger ve Harman (1941), faktör analizi sistemlerinin öncüleri sayılan Spearman, Hotelling, Kelley, Thurstone ve

Holzinger tarafından doğru bir bakış açısıyla geliştirilip, psikolojinin yanı sıra diğer alanlarda da uygulanabilirliğini gösteren çalışmalar derleyip bütünleştirmişlerdir. Balinsky (1941), insanların büyüme ve yaşlanma dönemlerinde meydana gelen önemli zihinsel faktörlerin değişimlerini keşfetmek üzerine faktör analizi ile bir araştırma yapmıştır. Holzinger (1944) aynı anda ilişki faktörleri açıklayan basit bir yöntem açıklanmıştır. Yöntem tam birim matrisin rank bölümleri için ağırlık merkezi katsayıları tüm matris için yapı değerleri olarak yorumlanabileceği fikrine dayanır. Thurstone (1947) çoklu faktör analizi kitabında, son on yıl içinde çoklu faktör analizi ile ilgili yapılan çalışmaların bir yorumunu ve tutarlı bir şekilde çoklu faktör analizinin matematiksel gelişimini sistematik olarak incelemiştir. Emmet (1949) iki faktörlü modeller için kullanılan Lawley'nin Maksimum Likelihood yöntemini üç ve daha fazla faktör için geliştirmiştir. Burt (1950) grup faktör analizi olarak adlandırdığı metodun temel ilkelerini anlatmış ve uygulamada karşılaşılabilecek yaygın problemler için uygun en basit çalışma prosedürleri tanımlamıştır. Sperman ve Jones (1950) insan yeteneği adlı kitaplarında kısa bir faktör analizi tarihi araştırması yapmış ve zekâ, sözlü ve mekanik faktörler, hız, uyuşukluk, dikkat, bellek, salınım üzerine önemli faktöriyel çalışmaların analizi yapılmıştır. Reiersol (1950) hatalara bağlı olan değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin tanımlanabilirliği üzerine bir çalışma yapmıştır. Kaiser (1958), faktör analizinde Varimax dik döndürme yönteminin kriterlerini belirlemiştir. Normal Varimax kriterinin klasik Sperman olgusunun iki boyutlu genellemesi olduğu gösterilmiştir. İki'den fazla faktörlü normal Varimax yönteminin çözümünün değişmezliği verilmektedir. Harman (1960), modern faktör analizi kitabında faktör analizi tarihini kapsayan beş önemli konu olan doğrudan çözümler, elde edilen çözümler, bazı önemli konular, hipotezler için istatistiksel testler ve faktörlerin ölçekleri konularını incelemiştir. Yine aynı yıl Kaiser (1960) elektronik bilgisayarların kullanılmasıyla büyük ölçüde faktör analizini kolaylaştıran bir bilgisayar uygulaması geliştirmiştir. Harman ve Jones (1966), rezidüleri minimize ederek faktör analizi geliştirmiş ve TBA (temel bileşenler analizi) ile maksimum likelihood tahmin edicisini inceleyerek, bazı çözümlenmemiş sorunları belirtmişlerdir. McDonald (1967), bazı sayısal örnekleri yapmak ve deneysel uygulamalarda kullanışlılığını göstermek için doğrusal olmayan faktör analizi için genel bir hesap sistemi geliştirmiştir. Jöreskog ve Lawley

(1968) tarafından maksimum olabilirlik yönteminin sonuçlarının hızlanması için birtakım çalışmalar yapılmıştır. Browne (1968), analiz yöntemlerini birbirleri ile ilgili karşılaştırılması hususunda araştırmalarda bulunmuştur. Faktör sayı ve yüklerinin elde edilmesi ile ilgili basamakların istatistiksel yönlerini kıyaslamıştır. Bu kıyaslamaların neticesinde maksimum olabilirlik yönteminin diğer faktör analizi yöntemlerinden elde edilen faktör yükleri tahminleri bakımından daha gelişmiş olduğunu gözlemlemiştir. Jöreskog (1970) kovaryans yapılarının analizi için genel bir yöntem ortaya koymuştur. Jöreskog ve Goldberger (1972) tarafından en küçük kareler metodu kullanılmış ortaya çıkan tahminleri Newton-Raphson kullanarak sayısallaştırmıştır. Mulaik (1972) faktör analizi temelleri adlı kitabında çok değişkenli normal dağılım, faktör analizinin genel özellikleri, maksimum likelihood tahmin edicisi kavramları ve ayrıca ticari bilgisayarlar faktör analizi ve yapısal eşitlik modeli yapılması için kavramsal seçenekleri açıklamıştır. Tucker ve Lewis (1973) faktör analizinde maksimum likelihood için güvenilirlik katsayısı geliştirmiştir. Lawley ve Maxwell (1973), regresyon yardımıyla faktör analizi modelini incelemiştir. Dzuiban ve Shirkey (1974), korelasyon matrisinin ne zaman bir faktör analizi için uygun olduğunu belirleyebilmek için bazı karar verme kuralları geliştirmiştir. Kim ve Mueller (1978) faktör analizinin neden ve ne zaman kullanılması gerektiğini anlatmıştır. Beck, Wiessman, Lester, Trexler (1974), umutsuzluk ölçeği ile ilgili çalışmalarında duygusal, motivasyon ve bilişsel yönden umutsuzluğu etkileyen üç faktör elde edilmiştir. Churchill (1979), pazarlama yapıları için daha iyi tedbirler geliştirilmesi için bir paradigma çalışması yapmıştır. Little, Mark, Kaiser, Henry, Rice (1974), eğitim ve psikoloji ölçeği araştırmalarında ikinci nesil Little Jiffy açımlayıcı faktör analizi yönteminde üç değişiklik ve bir yeni gelişme ortaya koymuşlardır. Sims, Szilagyi ve Keller (1976), kişilik ölçeğinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesinde faktör analizinin rolü incelenmiştir. Comrey (1978), faktör analizi çalışmalarında yaygın olarak karşılaşılan metodolojik sorunlar üzerine incelemede bulunmuştur. Sclove (1987), çok değişkenli analizde model seçimi kriteri uygulamasında bazı sorunlar ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Özellikle kümeleme ve faktör analizinde, model seçimi kriterlerinde değişken tanımlamada sorunlar olduğunu belirlemiştir. Cilli ve Temel (1988), Türk bankacılık sisteminde bankaların mali açıdan zor duruma düşmelerinin önceden görülebilmesini

sağlayabilecek bir erken uyarı modelinin geliştirebilmesi amacıyla faktör analizi kullanmışlardır. Snook ve Gorsuch (1989) tarafından bileşenlerin hangisinin ve ortak faktörlerin derecesinin orijinal faktör yüklerini arttıramayacağını Monte Carlo analizinde geliştirmişlerdir. Bentler ve Kano (1990), Floyd ve Widaman (1995), Gorsuch (1997), MacCallum ve Tucker (1991), Mulaik (1990), Richard ve Gorsuch (1989), Widaman (1990, 1993) TBA'ya hemen hemen her bilgisayar paket programlarında yer verildiği ve aktif bir şekilde kullanıldığını fakat, TBA'nın istatistikçiler arasında faktör analizi için uygun bir yöntem kabul edilmediği ve kullanılması gereken zamana dair aynı noktada anlaşamadıklarını söylemişlerdir. Bazı araştırmacılar ise uygun faktör analizi yöntemini kullanmak için TBA'nın kullanımına ciddi anlamda sınır getirilmesini de savunmuşlardır. Arrindell ve Van der Ende (1985), Guadagnoli ve Velicer (1988), Steiger (1990), Velicer ve Jackson (1990) ise TBA ile faktör analizi arasında bir fark bulunmadığını hatta TBA'nın daha tercih edilebilir olduğunu belirtmişlerdir. McArdle (1990) tarafından faktör analizinin amacının değişkenlerin birlikte artıp azalmalarını sağlayan tüm saklı değişkenleri bulmak olduğu söylenmiştir. Oluşacak faktörleri ortaya çıkarma esnasında bir değişkenin paylaşılan varyansı, asıl faktör modelini ortaya çıkarmak için teklik bileşeni ve hata varyanslarından ayrıldığını belirtmiştir. Böylelikle analizde yalnızca ortak olan varyansın görüldüğünü belirtmiştir. Velicer ve Jackson (1990) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda TBA ve faktör analizi yöntemlerinde ortaya çıkan faktörlerdeki sayısal neticelerde ufak farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki yöntem arasında matematiksel farklılığın da az olduğu; faktör analizinin, zayıf tanımlama yapılmış faktörler için iyi olmayan neticeler verebileceğini, bu sebep ile TBA'nın daha kullanışlı olduğunu söylemişlerdir. Gorsuch (1990), faktör analizinin TBA'ya kıyasla daha kullanışlı olduğunu, TBA'nın yalnızca veri azaltma yöntemi olduğunu ve bilgisayar kullanımının yaygın olmadığı sıralarda, faktör analizine göre daha hızlı ve ucuz bir alternatif analiz yöntemi olduğundan yaygın olarak kullanıldığını söylemiştir. Velicer ve Jackson (1990), zaman ve bilgisayar kullanımının işin içine girmesi sebebi ile ortak faktörleri hesap etmenin kolay olmadığını ifade etmişlerdir. Hair vd. (1995), TBA ve temel eksen faktör yöntemleri üzerine yaptıkları çalışmalarında, bu iki yöntemin hangisinin tercih edileceğine karar verirken farklı bir yol izlemişlerdir.

Faktör analizi tercihinde, faktör analizinin amacı ve değişkenlerin varyansına göre analiz yapmışlarken, temel eksen modelinin ise gözlemlerin gizli olan ortak boyutlarını ortaya çıkarmak ve kalan varyansın yok edilmesi amaçlandığında kullanılması gerektiğini önermişlerdir. Dinçer (1996) ise, Türkiye'deki 76 ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasını yapmak için 58 değişken kullanarak TBA uygulamıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Türkiye'nin yaşanan mekânsal gelişme eğilimleri "sıçrama"lardan ziyade "yayıma" dinamiklerince belirlenmektedir. Fabriger vd. (1999) tarafından veriler normal dağılıma sahip olurlar ise, benzerliğin maksimum düzeyde çıkacağını ifade etmişlerdir. Çünkü bu sayede faktör yükleri ve aralarındaki korelasyonlara istatistiksel bazı testlerin kullanılmasına imkan verdiğini ifade etmişlerdir. Eğer çok değişkenli normallik varsayımı önemsenerek derecede göz ardı edilmiş ise, temel eksen faktöründen yararlanmayı önermişlerdir. Diğer yazarlar faktör bulma metodlarından biri olan alfa faktörünün belirli uygulamalarda kullanılmasının daha yerinde bir uygulama olduğunu söylemişlerdir. Ancak böyle bir konuyu destekleyen örnekler yok denecek kadar azdır. Genellikle veriler normal dağılım gösterdiği zaman maksimum olabilirlik, aksi bir durumda temel eksen faktörünün en uygun neticeler göstereceği söylenmektedir. Muthen ve Kaplan (1992) normal olmayan likert değişkenlerin faktör analizi için bazı yöntemleri karşılaştırmış ve sonuçlar GLS ve ADF ki-kare testlerinin model büyüklüğünün arttığı zaman normal olmayan değişkenlere karşı giderek daha duyarlı olduğu gösterilmiştir. Reise vd., (2000) açılımlayıcı faktör analizi ölçeğinde ortaya çıkan metodolojik sorunları düzeltilmesi ve sorunlardan arındırılması için bir değerlendirme yapılmıştır. Yazar özellikle (a) veri toplama öncesinde ortaya çıkan önemli konular (b) faktör analizi teknik yönleri (c) ve ölçek düzeltme sonucunu değerlendirmek için kullanılan prosedürlerini özel olarak ele almıştır. Işık vd. (2004) Türkiye ekonomisinde finansal krizlerle ilgili faktör analizi uygulaması yapmış ve bu çalışmada Türkiye'de Nisan 1994 ve Şubat 2001 krizlerinin temel nedenlerini incelemişlerdir. Uygulanan faktör analizi tekniğiyle Türkiye'deki krizleri açıklayan üç faktör elde edilmiştir. Bu faktörler, para ikamesi, bankacılık sisteminin açık pozisyon eğilimi ve yükselen konjonktür olarak adlandırılmıştır. Naktiyok ve Karabey (2005) ise işkolik ve tükenmişlik sendromu için faktör analizi araştırması yapmışlardır. Bu amaçla Atatürk Üniversitesi'nde görev yapan öğretim üyeleri

arasından belirlenen örneklemin işkoliklik ve tükenmişlik düzeyleri anket yöntemine dayalı olarak araştırmışlardır. Elde edilen bulgular işkoliklik düzeyindeki artışın zihinsel, fiziksel ve duygusal tükenmişliği artırdığını göstermiştir. Kaygısız vd. (2005), Türkiye'deki 81 ili inceledikleri çalışmalarında, illerin gelişmişlik düzeyi üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörlerin, ne kadarının gelişmişlik düzeyi üzerinde anlamlı olduğunun belirlenip; anlamlı bulunan değişkenlerin etkilerini direkt ve dolaylı etkiler olarak ayrı ayrı ifade etmek ve kümeleme analizi metodu ile ele alınan değişkenler itibariyle aynı özellikleri taşıyan homojen il gruplarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonuçlarına göre, illerin gelişmişlik düzeyi üzerinde etkili olduğu düşünülen değişkenlerden anlamlı bulunan kişi başına elektrik tüketimi, on bin kişiye düşen motorlu kara taşıtı sayısı, doğurganlık hızı ve imalat sanayinde yaratılan toplam katma değer faktörleri itibariyle ele alınan 81 ili kümeleme analizi metodu ile aynı özellikleri taşıyan homojen il gruplarına göre kümelemek amacıyla sırasıyla hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi uygulanmış ve her iki kümeleme analizi yöntemiyle de birbirine benzer sonuçlar elde edilmiştir. Topuzoğlu vd., (2007), tüketicilerin gıda ürünleri ile ilgili bilgi düzeyleri ve sağlık risklerine karşı tutumlarına etki eden ana faktörleri faktör analizi ile birlikte ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Bu çalışmada, veriler sağlık ocağına başvuran 167 kişiden yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Anket formu, sosyo-demografik değişkenlerin yanı sıra gıda alımı, tüketimi ve gıda zehirlenmesi ile ilgili deneyim, bilgi ve tutumlarını ölçen bir grup sorudan oluşmaktadır. Tanımlayıcı analizlerin yanı sıra gıda maddeleri alımında dikkat edilen kalıpları ortaya koymak amacıyla faktör analizi kullanılmıştır. Tüketicilerin gıda maddelerini alırken takındığı tutumları açıklamak üzere incelenen faktörler 8 ana grupta toplanmıştır. Sağlıklı beslenme için uygun ürün seçimi yapma konusunda bir bilgi açığı mevcut olduğu görülmüştür. Satın almada etiketlerin kullanımı tüketiciler arasında yaygın değildir ve sağlık eğitimcileri için bir müdahale alanıdır. Denetim ve kontrol yapan kuruluşların tüketiciler tarafından bilinmesi ve ulaşılabilir olması sağlanmalıdır. Dağıstan vd. (2008), küçük baş hayvancılık yapan işletmeler içinde koyun hayvanı yetiştiren işletmelerinin başarısına etki eden ana faktörleri faktör analizi ile birlikte ortaya koyup, çıkan sonuçları yorumlamaya çalışmışlardır. Bu araştırmanın esas verilerini, Güney Orta Anadolu Bölgesinde koyun ile uğraşan tarım işletmelerinden

toplanan veriler oluşturmuştur. Bu kapsamda (Konya, Aksaray, Karaman, Niğde, Nevşehir, Kayseri, Yozgat) olmak üzere toplam 7 il bulunmaktadır. Bölgeyi temsilen ettiği düşünülen var olan koyunların %62'sine sahip olan Kayseri, Konya ve Niğde şehirlerinde anket aracılığı ile araştırmalar yapılmıştır. Analiz sonucunda yedi açıklayıcı faktör ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu faktörlerin (işletme büyüklüğü, yem girdisi, birim masraflar, arazi, işgücü verimliliği, otlatma süresi) varyans yüzdeleri toplamı 82,89'dur. Bu da demek oluyor ki toplam değişimin %82,89'u bu faktörler aracılığı ile yorumlanabilmektedir. Yılmaz ve Sünbül (2009), üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin girişimciliklerini ölçebilecek güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu Selçuk Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde okuyan 474 öğrenci oluşturmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin bulgular faktör analizi yöntemi ile sağlanmıştır. Temel bileşen analizlerine dayalı olarak ölçeğin maddelerinin tek bir faktörde (boyutta) toplandığı görülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular Cronbach alfa değeri ile sağlanmıştır. Bulgular ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin güvenilirlik katsayısının yeterli düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Öztürk ve Horzum (2011), teknolojik pedagojik içerik bilgisi ölçeğinin Türkçe uyarlaması ile faktör analizi çalışması yapmışlardır. Bu sayede, Schmidt vd. (2009), tarafından geliştirilen "Teknolojik Pedagojik İçerik Bilgisi Ölçeği'nin" Türkçeye uyarlanması yerli literatüre kazandırılmıştır. Ölçek geçerlik-güvenilirlik çalışmaları için 291 öğretmene uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ilgili ölçek 7 faktörden oluşmuştur. Ölçeğin Türkçe formu için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.96 olarak bulunmuş ve ölçeğin Türkçe formunun bu araştırma grubu için geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür. Doğan ve Çötök (2011), "Oxford Mutluluk Ölçeği" kısa formu (OMÖ-K) Türkçe uyarlamasının faktör analizi ile geçerlilik ve güvenilirlik araştırmasını yapmışlardır. Bu ölçek, OMÖ-K (Hills ve Argyle, 2002) mutluluk düzeyini değerlendirebilmek amacıyla geliştirilmiş 8 maddelik bir ölçektir. Çalışmalarında OMÖ-K Türkçe'ye çevrilmiş ve psikometrik özellikleri incelenmiştir. Sonuç olarak OMÖ-K'nun Türk üniversite öğrencilerinin mutluluğunu ölçmede kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bacanlı vd. (2012), "ilişkisel mizah envanteri'nin (İME)

Türkçe uyarlamasının Türkiye için faktör analizi ile geçerlilik ve güvenilirlik araştırmasını yapmışlardır. İlişkisel Mizah Envanterini'nin güvenilirliği için Cronbach alfa iç-tutarlık katsayıları hesaplanmış, tüm faktörlerin kabul edilebilir değerlerin üstünde iç-tutarlık katsayılarına sahip olduğu görülmüştür. Aşkar ve Mazman (2013), çevrimiçi bilgi arama stratejileri envanterinin Türkçeye uyarlamasını yapmışlardır. Ayrıca, Tsai (2009) tarafından geliştirilen “Çevrimiçi Bilgi Arama Stratejileri Envanteri”ni Türkçeye uyarlamak ve ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmışlardır. Çalışma çevrimiçi bilgi arama stratejileri envanterini internet üzerinden ve kâğıt-kalem tabanlı olarak yanıtlayan 788 kişiyle yürütülmüştür. Modelin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda iyi uyum gösterdiği bulunmuştur. Ölçeğin tümünün Cronbach Alpha katsayısı 0,910, konjenerik ölçümler için daha uygun sonuçlar verdiği ifade edilen McDonald'ın w (Omega) katsayısı ise 0,942 olarak hesaplanmıştır. Deniz vd. (2013), “duygusal özerklik ölçeği”nin ergenler için uyarlanması ve yapı geçerliliği faktör analizi çalışması yapmışlardır. Böylece, ergenlikte önemli bir gelişimsel özellik olan duygusal özerkliği ölçmek için Steinberg ve Silverberg tarafından 1986'da geliştirilen “Duygusal Özerklik Ölçeği”nin (DÖÖ) Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Özgün form 20 maddeden oluşmaktadır. DÖÖ Ankara'da 8., 9., 10. ve 11. sınıflara devam eden toplam 720 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, DÖÖ'nün üç faktörlü yapısının doğrulandığını ve ergenler üzerinde yapılacak ilgili çalışmalarda kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Toplu vd. (2013), Jones, Olderbak ve Figueredo (2011) tarafından geliştirilen “Aldatmaya Yönelik Niyet Ölçeği”ni Türkçe'ye uyarlamak ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin kanıtları incelemeye çalışmışlardır. Yedi maddelik ölçeğe ilişkin öğrenci ve uzmanlardan çeşitli görüşler alınmıştır. Elde edilen ölçek Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne devam eden 291 (196 kız, 95 erkek) lisans öğrencisine uygulanmıştır. Yapı geçerliğine ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin orijinal ölçekteki tek boyutlu yapısını doğrulamıştır. Benzer ölçekler geçerliği sonuçları ise, ölçekten elde edilen puanların “uzlaşılabilirlik” ve “öz disiplin” kişilik özellikleri ve 6 farklı aldatma nedenleri ölçümlerinin tümüyle ilişkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0.82 ve test güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgulara dayanılarak ölçeğin Türkçe formunun üniversite öğrencilerininin aldatma davranışı gösterme olasılığını

ölçmek amacıyla kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Kılınç vd. (2014) Lambert tarafından geliştirilen “Okullarda Liderlik Kapasitesi Ölçeği”nin (OLKÖ) Türkiye uyarlaması üzerine çalışmışlardır. Bu amaçla, Ankara ilinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinden oluşan 299 kişilik bir grup analize tabi tutulmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini tespit etmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. AFA sonuçları, Türkçeye uyarlanmış ölçeğin dört alt boyuttan oluştuğunu göstermiştir. Araştırma sonuçları, Türkçeye uyarlanan ölçeğin ilk ve ortaokullarda liderlik kapasitesini belirlemede kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. Yurt ve Sünbül (2014), Usher ve Pajares’in geliştirdiği “Matematik Öz Yeterlik Kaynakları Ölçeği”ni Türkçe’ye uyarlamışlardır. Türkçe form, eş-değerlik sınavının ardından 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören 750 ortaokul öğrencisine uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için DFA ve AFA yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca ölçeğin amacına hizmet etme derecesini belirlemek için ölçüt geçerliği çalışması gerçekleştirilmiştir. Torun ve Üçok (2014), çalışanları yıpratıcı bir olgu olan tükenmişlik üzerinde sinizmin ve algılanan psikolojik sözleşme ihlalinin etkili olup olmadığını araştırmışlardır. Böylece olumsuz tutum ve beklentiler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma anketi, kamu ve özel sektör çalışanlarından oluşan 203 kişilik bir katılımcı grubuna uygulanmıştır. Sonuçlar, sinik tutum ve psikolojik sözleşme ihlali algısı faktörlerinin tükenmişlik boyutlarına genellikle anlamlı katkılarda bulunduğunu ortaya koymuştur. Sinik tutum ve psikolojik sözleşme ihlali algısı faktörleri arasındaki pozitif korelasyonlar da olumsuz nitelikteki tutum ve beklentilerin birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir.

4.1. Faktör Analizi İle İlgili Genel Bilgi

Faktör analizinde bağımlı değişken ve bu değişkenleri açıklamaya çalışan bağımsız değişkenler seti söz konusu değildir. Faktör analizinde aralarında yüksek korelasyon olan değişkenler setinin bir araya getirilmesi suretiyle “faktör” adı verilen değişkenlerin oluşturulması söz konusudur. Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili olan birçok değişkeni toplayıp, değişkenleri ortak yönleri bakımından faktör diye adlandırdığımız daha düşük sayıda değişkenler meydana getiren bir yöntemdir. Bu

istatistiksel yöntem birbirinden bağımsız anlamlı yeni değişkenler oluşturmanın bir yoludur. İstatistiksel alanda kullanılan bu faktör analizi değişken sayısını azaltma ve bunun yanında bağımsız değişkenler oluşturma özelliği gösterdiği için çok boyutlu uygulamalarda tercih ettiğimiz bir yöntem olma özelliği göstermektedir. Çok sayıda değişkenle çalışmak zor olabilir. Bu analiz bize, fazla sayıdaki değişkenlerle analiz yapmak kolay olmayacağından daha anlamlı değişkenlerin göstergesi olan faktörler sayesinde açık, net bir şekilde yorumlama yapabilme avantajı ve aynı zamanda başka istatistiksel yöntemlerde kullanabileceğimiz bir veri seti elde etmemizi sağlar. Bu analizin bize sağladığı diğer bir fayda ise boyut indirgemek yani az sayıda değişken yani faktörleri bize vermesidir. Bu sayede bilgi kaybetmeden kaybetsek bile minimum bilgi kaybıyla değişkenlerimizi istatistiksel olarak değerlendirebiliriz. Çok sayıda değişkenlerin oluşturduğu az sayıdaki anlamlı ve bağımsız faktörleri ana veri olarak diğer istatistiksel analiz yöntemlerinde kullanabiliriz. Açıklayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki çeşit faktör analizi bulunmaktadır. Açıklayıcı faktör analizinde, araştırmayı yapan kişinin faktörlerin oluşturacağı sonuç ile ilgili bir bilgisi bulunmamaktadır. Bu durumda da araştırmayı yapan kişi analizini yapabilir. Araştırmasını devam ettirebilir. Bu yapılan analiz açıklayıcı faktör analizi olarak tanımlanır. Diğer yandan ise bir diğer faktör analizi çeşidi olan doğrulayıcı faktör analizi faktör sayısını sabitleyerek faktör sayısını önceden belirlemiş olur. (Sharma, 1996; 30). Doğrulayıcı faktör analizinde önceden faktör sayısı belirlenir programa bırakılmaz diğer yandan ise Açıklayıcı faktör analizi faktör sayısını kendi belirler. Bunlar yapılırken yine de değişkenlerin birbiri olan yapıları göz önünde bulundurulur. Faktörlerin bağımlı ya da bağımsız olup olmadığını açıklayıcı faktör analizi belirlemektedir. Fakat faktörlerin bağımlı ya da bağımsız olup olmadığına doğrulayıcı faktör analizi önceden belirlemektedir.

4.1.1. Faktör Analizinin Varsayımları

Faktör analizi yapılacak veri setinde bulunan verilerin sayısal ölçümlerle elde edilmesi tercih edilen bir durumdur. Faktör analizi sayısal olarak yapılan özellikle oran ölçeğinin kullanıldığı değişkenlere de sahip veri setinde daha güzel sonuçlar verir. Aralık değer ölçekli veri setindeki değişkenlere bazen uygulanabilmekte bazen uygulanamamaktadır. Ölçülemeyen değişkenler ölçeklerden sıralı ölçekle ölçülmüş

ise ölçüm değerlerini bozmayacak bir şekilde Likert ölçeği ile ölçülmesi gerekmektedir. Değişkenlerin bazıları ordinal ve ikili ölçekli olduğu zaman oluşan faktörlere yorum yapmak zor olacaktır. Aynı zamanda analiz sonucunda ortaya çıkacak korelasyonlar çok yüksek veya çok düşük çıkabilir bu noktada buna sahip veriler analiz dışı bırakılabilir. (Özdamar, 2004, 63). Faktör analizinde kullandığımız verilerimiz genellikle eşit aralıklı ölçme düzeyine sahip olması analiz açısından kolaylık sağlayacaktır. Çünkü faktör analizinde değişkenler arası ve modelin doğrusal olduğu varsayımı vardır. Buradan hareketle değişkenlerin analizde değerlendirilmesinde eşit aralıklı düzeyde ölçek kullanımı analizdeki verilerimizin anlamlı ve bağımsız bir faktör altında toplanmalarını sağlar ve böylelikle elde edeceğimiz sonuçlar daha sağlıklı olacaktır. Diğer bir anlamlı sonuç elde etme yöntemi de korelasyon matrisine bakmaktır. Bu matrise bakılarak da istatistiksel bakımdan anlamsız olan değişkenler analizden çıkarılabilir (Hair vd., 1995, 25). Faktör analizinde kullanılan değişkenlerin dağılımına bakmamız gerekmektedir. Veri setimizdeki kullandığımız tüm değişkenler normal dağılım varsayımını sağlamak durumundadır. Bu aynı zamanda değişkenlerin oluşturacağı kombinasyonlar için de geçerlidir. Bu kontrolü yani verilerin çok değişkenli normal dağılıma sahip olup olmadığı Bartlett testi sonucuna göre değerlendirilmektedir. Bartlett test istatistiği sonucu yüksek çıkarsa normal dağılıma sahip olduğunu anlayabiliriz ve verilerimiz de bir o kadar anlamlı demektir. Şayet test yapılamıyorsa veri setimizdeki her bir değişken için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılabilir. KMO ve Bartlett testleri R'nin faktörleştirilebilirliğini de göz önüne sermektedir. R p x p boyutlu değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon matrisidir (Tavşancıl, 2002, 62). Bu matriste ortaya çıkan sonuçlar içerisinde değişkenler için belli bir büyüklükte olmalıdır. Böyle çıkmadığı durumlarda faktörlere ulaşmak kolay olmamaktadır. Kolay olmadığı gibi faktör analizinin bu değişkenler için uygulanabilirliği de sorgulanmalıdır. Fakat korelasyon matrisine bakarak da yüksek ve anlamlı ilişkinin çıkması faktör analizine uygun olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz. Diğer taraftan değişkenler arasındaki kısmi korelasyonlara da bakılabilir. Daha sonra ortaya çıkan faktörlerin toplam varyansı açıklama yüzdelerine de bakılır (Büyüköztürk, 2002, 75).

4.1.2.Faktör Analizinin Aşamaları

Gözlenen değişkenlerin analiz için kullanılabilmesi, değişken çiftleri arasındaki korelasyon katsayılarına bağlıdır. Genel bir şekilde uygulaması yapılan faktör analizindeki aşamaların aşağıdaki sırayı takip ettiği söylenebilir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

1. Veri setindeki analiz uygulanacak değişkenler belirlenir,
2. Değişkenler arasındaki ilişkinin var olup olmadığının korelasyon matrisi ile sınanması,
3. Ortak faktörlerin korelasyon matrisi yardımı ile belirlenmesi,
4. Faktör sayısının belirlenerek elde edilen modelin verilerle ilgili olup olmadığına bakılması,
5. Ortaya çıkan faktörlerin uygun bir şekilde isim verilmesi,
6. En uygun faktörleri elde edebilmek ve anlamlı sonuçlar ortaya koyabilmek için faktörlerin dönüştürülmesini yapmak,
7. Birimlerimize ilgili faktör değerlerinin tahmini ve bunların yorumlanıp değerlendirilmesi.

Bu adımların birçoğu istatistiksel açıdan gerekli olmasına karşın analizin en önemli aşamalarından biri, elde edilen sonuçların yorumlanabilir olup olmamasıdır.

Yorumlama ve faktörlere isim verme, gözlenen değişkenlerin özel bileşenlerinin her bir faktörle yüksek bir korelasyona sahip olup olmadıklarına bağlıdır. Çok sayıdaki gözlenen değişkenin herhangi bir faktör ile yüksek korelasyona sahip olması ve bu değişkenlerin diğer faktörler ile önemli bir korelasyon göstermemesi, o faktörün kolaylıkla yorumlanabilmesi anlamına gelir (Tabachnick ve Fidell, 1996).

4.1.3. Veri Setinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla üç yöntem kullanılır. Bunlar; Korelasyon matrisinin oluşturulması, Bartlett testi ve

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testleridir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) veri seti uygunluk testi için verilen varsayımlar şu şekildedir. KMO ölçüsü önerilen düzey 0.90+ (Olağanüstü), 0.80+ (Çok İyi), 0.70+ (İyi), 0.60+ (Orta), 0.50+ (Kötü), 0.50- (Kabul Edilemez) şeklindedir.

4.1.4. Faktör Analizi Modeli

μ -ortalama vektörü ve Σ -kovaryans matrisine sahip olan p -değişkene ilişkin gözlem değerleri $X = (X_1, X_2, \dots, X_p)$ rasgele değişkeni ile ifade edilsin. Faktör modeli, ortak faktör olarak adlandırılan daha az sayıdaki $F_1, F_2, \dots, F_m$ gözlenemeyen rassal değişkenleri ile X değişkenlerinin, birbirleri ile ilişkisiz olduğunu ifade eder. $\varepsilon_1, \varepsilon_2, \dots, \varepsilon_p$ şeklindeki p -değişimin kaynağına ise “Hatalar” ya da “Özgün (Specific) Faktörler” adı verilir.

Faktör analizi modeli:

$$\begin{aligned} X_1 - \mu_1 &= l_{11}F_1 + l_{12}F_2 + \dots + l_{1m}F_m + \varepsilon_1 \\ X_2 - \mu_2 &= l_{21}F_1 + l_{22}F_2 + \dots + l_{2m}F_m + \varepsilon_2 \\ X_p - \mu_p &= l_{p1}F_1 + l_{p2}F_2 + \dots + l_{pm}F_m + \varepsilon_p \end{aligned} \quad (3.1)$$

şeklinde ifade edilir.

Burada $i = 1, 2, \dots, p$ ve $j = 1, 2, \dots, m$ olmak üzere,

$L=(l_{ij})$ katsayılarına; i . değişkenin j . faktör üzerindeki yükü, dolayısıyla L' ye de “Faktör Yükleri Matrisi” adı verilir.

ε_i ; i . özgün vektörü sadece X_i ile ilgili olup “ i . Özgün Faktör ” olarak adlandırılır.

Modelde yer alan $X_1 - \mu_1, X_2 - \mu_2, \dots, X_p - \mu_p$ şeklindeki sapmalar, gözlenemeyen $F_1, F_2, \dots, F_m$ ve $\varepsilon_1, \varepsilon_2, \dots, \varepsilon_p$ olmak üzere $(p+m)$ tane rasgele değişken aracılığı ile açıklanmaya çalışılır. Bununla birlikte F ve ε rasgele değişkenlerinin sağlaması gereken bazı varsayımlar vardır. Bu varsayımlar;

- 1) $E(F) = 0_{m \times 1}$
- 2) $Cov(F) = E(FF') = I_{m \times m}$

$$3) E(\varepsilon) = 0_{p \times 1}$$

$$4) \text{Cov}(\varepsilon) = E(\varepsilon \varepsilon') = \varphi_{p \times p} = \begin{bmatrix} \varphi_1 & \cdots & 0 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & \cdots & \varphi_p \end{bmatrix}$$

5) F ile ε birbirlerinden bağımsız olduklarından $\text{Cov}(F, \varepsilon) = E(\varepsilon F') = 0_{p \times m}$ şeklinde ifade edilir.

Bu varsayımlar göz önünde bulundurularak, m-ortak faktörlü ortogonal faktör modeli, matris notasyonu ile aşağıdaki gibi ifade edilir (Bartholomew, 1984).

$$X_{p \times 1} = \mu_{p \times 1} + L_{p \times m} F_{m \times 1} + \varepsilon_{p \times 1} \quad \text{veya} \quad X_{p \times 1} - \mu_{p \times 1} = L_{p \times m} F_{m \times 1} + \varepsilon_{p \times 1} \quad (3.2)$$

Burada,

μ_i ; i inci değişkenin ortalaması,

ε_i ; i inci özgün faktör,

F_j ; j inci ortak faktör ve

l_{ij} ; i inci değişkenin j inci faktör üzerindeki yükü şeklindedir. Faktörlerin ilişkili olması durumunda, $\text{Cov}(F)$ köşegen birim matris olmayacak ve oblik faktör modeli karşımıza çıkacaktır.

Ortogonal faktör modeli X için bir varyans kovaryans yapısı gerektirir. Bu kovaryans yapısını ortaya çıkarmak için, (3.2) eşitliğinin her iki tarafı kendi transpozu ile çarpıldığında,

$$\begin{aligned} (X - \mu)(X - \mu)' &= (LF + \varepsilon)(LF + \varepsilon)' = (LF + \varepsilon)((LF)' + \varepsilon') \\ &= (LF)(LF)' + e(LF)' + LFe' + ee' \end{aligned} \quad (3.3)$$

elde edilen eşitliğin her iki tarafının beklenen değeri alındığında, $X_1, X_2, \dots, X_p$ değişkenlerinin kovaryans matrisi Σ 'ya ulaşılır.

$$\begin{aligned} E((X - \mu)(X - \mu)') &= E((LF)(LF)' + e(LF)' + LFe' + ee') \\ \text{Cov}(X) = \Sigma &= LE(EF')L' + E(\varepsilon F')L' + LE(E\varepsilon') + E(\varepsilon \varepsilon') \end{aligned} \quad (3.4)$$

Benzer mantıkla (3.2) faktör modelinde, eşitliğin her iki tarafı sağdan F' ile çarpıldığında,

$$(X - \mu)F' = (LF + e)F' = LFF' + eF' \quad (3.5)$$

eşitliğin her iki tarafının beklenen değeri alındığında,

$$E((X - \mu)F') = E(LFF' + eF') \quad (3.6)$$

$$Cov(X, F) = LE(FF') + E(eF')$$

elde edilir.

Böylelikle faktör modeli için kovaryans yapısı, (3.4) eşitliği kullanılarak,

$$\Sigma = Cov(X) = LL' + \Psi$$

şeklinde ifade edilebilir. (Özgür, 2003)

4.1.5. Faktörlerin Rotasyonu

Faktörleştirme yöntemlerinin hiçbiri rotasyon yapılmaksızın yorumlanabilir çözümler vermez. Kendi dönüşümsel yöntemine sahip olan Kaiser'in "Second Little Jiffy" faktörleştirmesi hariç tüm faktörleştirme yöntemleri rotasyona gereksinim duyar (Tabachnick ve Fidell, 1996). Faktör analizinin başında elde ettiğimiz faktör yüklerinden veri elde etmek ve dolaylı olarak yorumlama yapmak zorlaşabiliyor. Bu sebeple daha anlamlı ve yorumlanabilir faktörler elde etmek için faktörleri belirli bir açı yardımı ile döndürmek gerekmektedir. Faktör rotasyonunda amaç isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmektir. Darton (1980)'a göre faktörlerin rotasyonu "Ortogonal" (Dik) ve "Oblik (Eğik)Yöntemler" olmak üzere iki grupta toplanabilir.

4.1.6. Faktör Skorlarının Tahmin Edilmesi

Faktör değerleri faktörlerin her birinden direk elde edilmiş olarak verilen değerlerin olası sonuçlarıdır. Faktörlere ait bu olası sonuçları elde etmede kullanılan birden fazla yöntem vardır. Geçmişe bakıldığında bununla ilgili birçok yöntemin

kullanıldığını görebiliriz. Paket programlarda en çok kullanılan yöntemler Bartlett, Thomson ve Anderson- Rubin yöntemleridir. (Özgür, 2003, 65)

4.1.7.Faktörleşmenin Uygunluğu ve Faktör Sayısı

Ne kadar çok faktör elde edilir ise faktör çözümüyle veri içinde o kadar fazla oranda varyans açıklanmış olur. Veri setindeki tüm varyans ve kovaryanslar göz önünde bulundurulduğunda gözlenen değişken sayısı kadar faktör üretilebilmesi mümkündür. Burada amaç toplam varyansı en üst oranda açıklayabilecek ve ya oluşturabilecek olan çok az sayıda ortak faktör elde etmektir. Bu elde edilen faktör sayılarını belirlemede kullanılan ölçütler aşağıda verilmektedir.

4.1.7.1.Açıklanan Varyans Ölçütü

Bu ölçüt, toplam varyansın art arda gelen faktörler tarafından açıklanan birikimli toplam yüzdeli ifadesine dayanmaktadır. Bu art arda aşağıya doğru sıralanan birikimli oranın büyük olması faktör yapısının güçlü olduğunu ifade eder. Açıklanan varyans oranı faktör sayısı ile doğru orantılıdır. Fakat burada faktörlerin toplam varyansı ne kadar açıklayabildiğine de dikkat etmek gerekir.

4.1.7.2. Özdeğer Ölçütü

Bir faktör aracılığı ile açıklanan toplam varyansı özdeğer sayısal olarak ifade eder. Guttman tarafından önerilen Kaiser (1960) tarafından gelişimi sağlanan özdeğer ölçütü uygulamada en sık karşılaştığımız ölçütlerden biri olmaktadır. Analiz sonucu ortaya çıkan 1'den büyük özdeğerler çıkmışsa anlamlı kabul edilmekte ve hesaba katılmakta, 1'den küçük çıkan özdeğerler anlamsız kabul edilip, analiz dışı bırakılmaktadır. Böylece, 1'den büyük özdeğer sayısı kadar faktör türetilmektedir. (Uğurlu ve Aylar, 2017, 195-212)

4.1.7.3. Joliffe Ölçütü

Bu ölçüt 0,7 ve daha büyük değerli özdeğer sayısı kadar faktör alınmasının uygunluğunu belirtir. Joliffe kriterinde özdeğer ölçütünden fazla faktör oluşmaktadır. Bundan dolayı değişken sayısı az olduğunda bu ölçüt iyi sonuçlar vermeyebilir. (Özdamar, 2004).

4.1.7.4.Yamaç Eğim Grafiği

Cattell (1965) tarafından geliştirilmiş olup, özdeğerlerin grafikte gösterimine ait bir faktör sayısı belirleme yöntemidir. Bu yöntemde dikey eksen özdeğer sayılarını, yatay eksen ise faktör sayılarını gösterir. Faktör sayısı artıkça özdeğerlerdeki hızlı düşüşe denk gelen sayı, faktör sayısı kabul edilir. (Büyüköztürk, 2002).

4.1.8.Faktörlerin Adlandırılması

Faktörleri adlandırmak için bir faktör altında büyük ağırlıkları olan değişkenleri gruplamak gerekir. Faktörler faktör yük değerine göre adlandırılır. Faktör yük değeri, değişken ile ortak faktör arasındaki ilişkiyi gösteren bir korelasyon katsayısıdır. Faktör yükü büyük olan bir veya birkaç değişkenin özelliğine göre de yapılabilir. (Özgür, 2003)

5.İLLER ARASI GELİŞMİŞLİK FARKININ FAKTÖR ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

5.1.Amaç

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin bir bütün olarak gelişmesi önemli yerleşim noktaları olan şehirlerin gelişmesi ile aynı anlama gelmektedir. Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de şehirler girişimcilik özellikleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Buradaki farklılıklar sosyal, ekonomik ve kültürel göstergeler ile girişimcilik özelliklerinin tespiti ile saptanılmıştır. Yönetsel bir sistem olmanın yanında sosyoekonomik bir sistem olan şehirler, ülke alanını oluşturan alt yerleşim birimleri olarak planlı kalkınmanın temel hareket noktalarından biri olmak durumundadır.

Nitekim, bu tür araştırmaların ortaya koyduğu veriler, bir yandan mevcut politikaların başarı derecesini izleme olanağı sağlarken, diğer yandan da mekansal boyutlu tutarlı, günün koşullarına uygun yeni politikalar üretebilme altyapısı da sunmaktadır (Dinçer vd., 2003, 19).

Çalışmada, 2017 yılı itibariyle Türkiye'deki 81 şehrin girişimcilik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan şehirlere ilişkin veriler, TÜİK' nun (Türkiye İstatistik Kurumu) 2017 yıllarına ilişkin istatistik veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın başlangıcında sosyal ve ekonomik gelişmişliği temsil ettiği düşünülen 23 değişken ele alınmıştır. Uygulama kısmında 23 değişken kullanılan şehirler, sosyo-ekonomik göstergeler itibariyle faktör analizi ile değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmadaki analizler, SPSS 24.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

5.2.Çalışmada Kullanılan Değişkenler

5.2.1.Sağlık Göstergeleri

Sağlık göstergeleri; diş hekimi sayısı, sağlık memuru, eczacı sayısı, hemşire sayısı, ebe sayısı, pratisyen hekim sayısı, uzman hekim sayısı, hastane yatak sayısı ile hastane kurum sayısı değişkenlerinden oluşmaktadır. Sağlık göstergelerinden diş hekimi sayısı, sağlık memuru, eczacı sayısı, hemşire sayısı ve uzman hekim sayısı Milli Savunma Bakanlığı'na ait sağlık personelini de kapsamaktadır. Hastane yatak

sayısı değişkeni ile hastane kurum sayısı değişkeni ise Milli Savunma Bakanlığı'na ait hastaneleri kapsamaz.

5.2.2.Tarım Göstergeleri

Tarım göstergeleri, bitkisel üretim değeri, hayvansal ürünler değeri, toplam işlenen tarım alanı, toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler (hektar), tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin hasat edilen alanı (hektar), tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton), canlı hayvanlar değeri, ekilen tarım alanı (hektar) ve sebze işlenen tarım alanı (hektar) değişkenlerinden oluşmaktadır. Tarımsal üretim ve gelişme mekansal olarak farklılıklar göstermektedir. İllerin coğrafi yapısı, iklim özellikleri, gelişmiş pazarlara yakınlığı, tarımsal üretimde modernizasyon gibi özellikleri bu farklılıkların başlıca nedenleri arasındadır.

Bitkisel Üretim: Ulusal gelirimizin önemli bir bölümünü oluşturan Bitkisel üretim sektörünün yıllar itibariyle gelişiminin izlenmesini sağlamak ve uluslararası karşılaştırmalar yapabilmek için zaman serilerinin oluşturulması gerekmektedir. Bu anlamda tarımsal üretim politikalarına ışık tutacak sağlıklı ve ayrıntılı bitkisel üretim istatistikleri verilerine ihtiyaç vardır.

Bitkisel üretim istatistikleri ile;

Tarla ürünleri istatistikleri, sebze ürünleri istatistikleri, meyve ürünleri istatistikleri, örtü altı tarımı istatistikleri, süs bitkileri istatistikleri, organik tarım istatistikleri, gübre istatistikleri' ne ait bilgiler kapsamaktadır.

Ayrıca Orman alanlarına ait bilgiler de derlenmektedir.

Bitkisel ürünlere ait ekilen alan, hasat edilen alan, üretim, verim, meyve veren yaşta ağaç sayısı, meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı ve nadas alanları ile ilgili istatistiki bilgiler derlenmekte ve ürünlere ilişkin üretim değeri ve pazarlanan değeri hesaplanmaktadır.

Hayvansal Üretim: Hayvansal Üretim İstatistikleri, yıllık ve aylık bazda yürütülen çalışmaları kapsamaktadır. Yıllık bazda yürütülen çalışmalar, hayvancılık sektörünün gelişiminin izlenmesini sağlamak ve uluslararası karşılaştırmalara olanak vermek

için tür, ırk ve yaş grupları itibariyle hayvan sayılarının elde edilmesi ve hayvansal ürünlerin hesaplanması amacıyla yapılan istatistiki çalışmalardır.

5.2.3.Turizm Göstergeleri

Turizm göstergelerini; belediye belgeli konaklama tesislerinde yabancı tesise geliş sayısı, belediye belgeli konaklama tesislerinde vatandaş tesise geliş sayısı, turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde vatandaş tesise geliş sayısı, turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde yabancı geceleme sayısı, belediye belgeli konaklama tesislerinde yabancı geceleme sayısı değişkenleri oluşturmaktadır. Bu değişkenleri oluşturan kelimelerin tanımlarına bir göz atalım.

Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşımayan, sınır kapılarında ülkemizden çıkış yapan ve yurt dışında ikamet eden ziyaretçilerdir.

Vatandaş (yurt dışında ikamet eden): Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyan, sınır kapılarında ülkemizden çıkış yapan ve yurt dışında ikamet eden ziyaretçilerdir.

Vatandaş (Türkiye’de ikamet eden): Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşıyan, sınır kapılarında ülkemize giriş yapan ve Türkiye’de ikamet eden ziyaretçilerdir.

5.3.Faktör Analizi Sonuçları

Faktör analiziyle öncelikle şehirlerin girişimcilik özelliklerinin temel boyutlarının saptanması ve şehirlerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamalarının elde edilmesi için kullanılmıştır.

5.3.1.Şehirlerin Girişimciliğini Etkileyen Faktörler

Bu araştırmada uygulanan faktör analizinde birinci aşamada korelasyon matrisinin (EK 1) uygunluğunun değerlendirilmesi gerekir. KMO ve Bartlett’s testi ile verilerin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. İkinci olarak, faktörleri türetmek için kullanılacak uygun faktör modeli ve türetilen faktör sayısı belirlenmiştir. Ayrıca bu aşamada modelin orijinal verileri iyi bir biçimde açıklayıp açıklanmadığı değerlendirilecektir. Üçüncü aşamada türetilen faktörleri daha iyi yorumlayabilmek için uygulanacak faktör rotasyon yöntemi seçilmiştir.

5.3.2.Faktör Analizinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Verilerin, faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik (sphericity) testiyle incelenebilir. Faktörleşebilirlik (factorability) için KMO' nun %60'tan yüksek çıkması beklenir. KMO değeri %85 değeri önerilen değerden yüksektir ve faktör analizi uygunluğunun "çok iyi" olduğunu gösterir. Bartlett testi $R=I$, $R \neq I$ 'yı test eder, değişkenler arasında ilişki olup olmadığını kısmi korelasyonlar temelinde inceler. Bartlett testi sonuçları 5588,652 ve ($p<0.001$) bulunmuştur. Bu iki sonuçla örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmak için uygun olduğu görülmüştür.

Tablo 1 : Uygunluk İstatistikleri (KMO ve Bartlett İstatistikleri)

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Uygunluk Ölçütü		0,847
Bartlett's Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	5588,652
	df(serbestlik derecesi)	253
	Sig.(Anlamlılık Düzeyi)	0,000

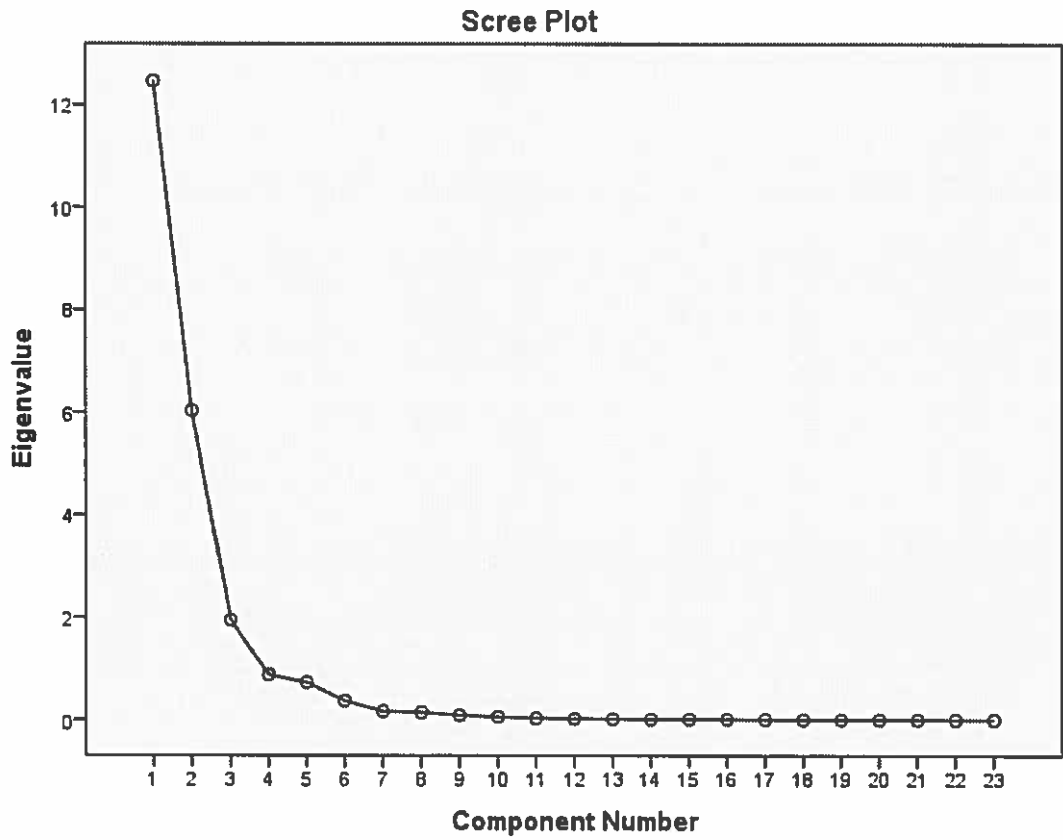
5.3.3.Uygun Faktör Türetme Yönteminin Seçimi

Teorik bölümde belirtildiği gibi, faktör analizi çözümünün kararlılığı (durağanlığı) ve güvenilirliği için asal bileşen faktör analizi ve maksimum olabilirlik faktör analizi modelleriyle elde edilen sonuçların karşılaştırılarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Araştırmamızda, kullanılan değişkenler için çoklu normal dağılım varsayımı sağlanamadığından, bu yaklaşım kullanılmamaktadır. Bunun yerine, araştırmada ortak faktör türetme modellerinden en yaygın kullanılan, herhangi bir dağılım varsayımında bulunmayan ve değişkenler arasındaki ortak varyansı dikkate alan asal eksen faktör (PAF) modeli uygulanmıştır (Albayrak, 2003, 211).

5.3.4. Türetilcek Faktör Sayısının Belirlenmesi

Scree Plot testi (Grafik 1) ile türetilen 3 faktörün modele uygun olduğu görülmüştür. Türetilen faktör sonucu olarak faktörün öz değeri 1.95'dir (Tablo 2). Açıklanan varyans yüzdesi kriterine göre bu 3 faktörün açıkladığı kümülatif toplam varyans asal bileşenler yöntemine göre %88, asal-eksen yöntemine göre de %88'dir. Açıklanan varyans yüzdeleri sosyal bilimlerde önerilen %60'lık oranın oldukça üstündedir.

Şekil 1 : Faktör Analizi için Scree Grafiği

Şekil 1'de Scree test kriterine göre, en önemli kırılmanın üçüncü faktörden sonra olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Açıklanan Toplam Varyans

Total Variance Explained									
Faktör	İlk Özdeğerler			Türetilen Kareli Ağırlıklar Toplamı			Çevrilmiş Kareli Ağırlıklar Toplamı		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	12,466	54,198	54,198	12,466	54,198	54,198	10,550	45,871	45,871
2	6,036	26,242	80,440	6,036	26,242	80,440	6,747	29,335	75,206
3	1,945	8,458	88,898	1,945	8,458	88,898	3,149	13,692	88,898
4	0,880	3,825	92,723						
5	0,729	3,168	95,891						
6	0,368	1,599	97,490						
7	0,168	0,731	98,220						
8	0,145	0,632	98,852						
9	0,090	0,393	99,245						
10	0,058	0,252	99,497						
11	0,035	0,151	99,648						
12	0,023	0,101	99,749						
13	0,016	0,070	99,819						
14	0,012	0,050	99,869						
15	0,010	0,042	99,910						
16	0,009	0,041	99,951						
17	0,004	0,017	99,968						
18	0,003	0,013	99,982						
19	0,001	0,006	99,988						
20	0,001	0,005	99,993						
21	0,001	0,005	99,997						
22	0,000	0,002	99,999						
23	0,000	0,001	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

5.3.5.Uygun Faktör Döndürme Yönteminin Seçimi

Faktör rotasyonu, faktör analizinin kavramsal anlamlılığıyla ilgilidir. Faktör rotasyonu faktör matrisinin daha kolay yorumlayabilmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bir başka deyiş ile faktörlerin açıkladığı toplam varyans faktörler arasında yeniden dağıtılarak daha basit bir yapı ve teorik olarak daha anlamlı bir faktör matrisi elde edilmektedir. Analitik açıdan rotasyon yöntemleri arasında bir üstünlük bulunmamaktadır. Açıklayıcı faktör analizinde en çok ortogonal rotasyon yöntemleri kullanılmaktadır. Dik rotasyon yöntemleri daha çok kanıtlayıcı faktör analizinde kullanılmaktadır. Sosyal bilimciler arasında açıklayıcı faktör analizinin kanıtlayıcı faktör analizine göre daha yaygın kullanılması, dik rotasyon yöntemlerine göre ortogonal rotasyon yöntemlerinin daha sık kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenlerle araştırmamızda ortogonal varimax rotasyonu uygulanmaktadır (Albayrak, 2003, 212).

5.3.6.Faktör Analizi Sonuçlarının Yeterlilik Açısından Değerlendirilmesi

İdeal dönüştürülmüş bir faktör matrisinde her değişken tek bir faktör ile anlamlı ilişkiye sahip olması gerekir. Ancak, uygulamada 0,30'dan büyük bir faktör ağırlığı anlamlı olarak değerlendirilirken, 0,50' den büyük ağırlıklar oldukça anlamlı olarak kabul edilmektedir (Albayrak, 2003, 216). Tablo 3 değişkenlerin tek bir faktörle yüksek ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Orijinal değişkenler arasındaki çok yüksek ilişkilerden dolayı faktörlerle değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları %45 ile %98 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar analizin istatistikî açıdan uygun olduğunu göstermektedir.

5.3.7.Faktörlerin Adlandırılması

Dönüştürülmüş faktör matrisinde (Tablo-3) her sütun, her bir değişkenin faktörlerdeki ağırlıklarını; her bir satır ise değişkenlerin her bir faktör ile ilişkisini ve ilişkinin yönünü göstermektedir. Dönüştürülmüş faktör matrisi değişkenlerin ağırlıkları ile birlikte ağırlıkların faktör içindeki yönünü de göstermektedir. Faktör ağırlığı pozitif ise ilgili değişkenin diğer değişkenlerle pozitif yönlü bir ilişki, negatif ise negatif yönlü bir ilişki içindedir.

1. Birinci Faktör: X10 diş hekimi sayısı, X12 sağlık memuru, X11 eczacı sayısı, X13 hemşire sayısı, X14 ebe sayısı, X9 pratisyen hekim sayısı, X7 uzman hekim sayısı, X8 hastane yatak sayısı ile X6 hastane kurum sayısı değişkenlerinden oluşmaktadır.

Bu durumda birinci faktör ‘Sağlık Faktörü’ olarak adlandırılabilir.

2. İkinci Faktör: X16 bitkisel üretim değeri, X22 hayvansal ürünler değeri, X19 toplam işlenen tarım alanı, X15 toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler (hektar), X17 tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin hasat edilen alanı (hektar), X18 tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton), X20 canlı hayvanlar değeri, X21 ekilen tarım alanı (hektar) ve X23 sebze işlenen tarım alanı (hektar) değişkenlerinden oluşmaktadır.

Bu durumda ikinci faktör ‘Tarım Faktörü’ olarak adlandırılabilir.

3. Üçüncü Faktör: X1 belediye belgeli konaklama tesislerinde yabancı tesise geliş sayısı, X2 belediye belgeli konaklama tesislerinde vatandaş tesise geliş sayısı, X3 turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde vatandaş tesise geliş sayısı, X4 turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde yabancı geceleme sayısı, X5 belediye belgeli konaklama tesislerinde yabancı geceleme sayısı değişkenleri oluşturmaktadır.

Bu durumda üçüncü faktör ‘Turizm Faktörü’ olarak adlandırılabilir.

Tablo 3: Dönüştürülmüş Faktör Matrisi

	Faktörler		
	1	2	3
X10 Sağlık personeli sayısı : Diş Hekimi	0,989		
X7 Sağlık personeli sayısı : Uzman Hekim	0,988		
X6 Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Kurum Sayısı	0,978		
X8 Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Yatak Sayısı	0,973		
X11 Sağlık personeli sayısı : Eczacı	0,973		
X13 Sağlık personeli sayısı : Hemşire	0,972		

X9 Sağlık personeli sayısı : Pratisyen Hekim	0,969		
X14 Sağlık personeli sayısı : Ebe	0,914		
X12 Sağlık personeli sayısı : Sağlık Memuru	0,904		
X1 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Yabancı	0,803		0,403
X4 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı	0,720		0,554
X3 Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş	0,698		0,676
X2 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş	0,624		0,581
X15 Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler (hektar)		0,959	
X17 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin hasat edilen alanı (hektar) : Toplam		0,952	
X21 Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Ekilen (hektar)		0,951	
X19 Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı (hektar)		0,944	
X18 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton) : Toplam		0,912	
X20 Tarımsal üretim değeri : Canlı hayvanlar değeri (1000 TL)		0,855	
X22 Tarımsal üretim değeri : Hayvansal ürünler değeri (1000 TL)		0,796	

X5 Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı			0,881
X16 Tarımsal üretim değeri : Bitkisel üretim değeri (1000 TL)		0,570	0,714
X23 Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Sebze (hektar)		0,497	0,614
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. ^a			
a. Rotation converged in 5 iterations.			

Analiz sonrası elde edilen faktörler ve temsil ettikleri değişkenler ile tanımlanan göstergelere göre illerin faktör yükleri hesaplanmış ve sonrasında ise iller bu yüklerle göre sıralanmıştır. Elde edilen göstergelere göre illerin sıralaması Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6 da gösterilmiştir.

Tablo 4 : Sağlık Göstergeleri

Sıra	İller	Endeks	Sıra	İller	Endeks
1	Istanbul	7,96051	42	Tokat	-0,2507
2	Ankara	2,90269	43	Düzce	-0,2518
3	Izmir	1,65695	44	Edirne	-0,2521
4	Bursa	0,66931	45	Sanliurfa	-0,2533
5	Kocaeli	0,49906	46	Kirikkale	-0,2535
6	Gaziantep	0,32782	47	Yalova	-0,2546
7	Adana	0,29447	48	Çorum	-0,2595
8	Trabzon	0,16239	49	Bingöl	-0,266
9	Samsun	0,11521	50	Rize	-0,2686
10	Hatay	0,10009	51	Kirklareli	-0,2706
11	Mugla	0,09892	52	Agri	-0,2747
12	Kayseri	0,08501	53	Uzak	-0,2762
13	Diyarbakir	0,05424	54	Siirt	-0,2795
14	Konya	0,03041	55	Sirnak	-0,2816
15	Aydin	0,02925	56	Mardin	-0,2818
16	Malatya	0,02906	57	Bitlis	-0,2974
17	Mersin	0,02461	58	Artvin	-0,3021
18	Erzurum	0,02285	59	Erzincan	-0,303
19	Van	0,01502	60	Yozgat	-0,3034

20	Denizli	0,00205	61	Sinop	-0,3041
21	Manisa	-0,003	62	Kars	-0,3123
22	Balikesir	-0,0041	63	Burdur	-0,3127
23	Eskisehir	-0,0054	64	Bartın	-0,3138
24	Kahramanmaraş	-0,0154	65	Çanakkale	-0,3153
25	Antalya	-0,0448	66	Hakkari	-0,3235
26	Zonguldak	-0,0672	67	Nevşehir	-0,334
27	Ordu	-0,0677	68	Gümüşhane	-0,3344
28	Sakarya	-0,0729	69	Tunceli	-0,3371
29	Tekirdağ	-0,0757	70	Çankiri	-0,3383
30	Elazığ	-0,1105	71	Bilecik	-0,3431
31	Sivas	-0,1178	72	Mus	-0,3522
32	Giresun	-0,1359	73	Amasya	-0,3528
33	Batman	-0,1615	74	Kirsehir	-0,3561
34	Afyonkarahisar	-0,1673	75	Ardahan	-0,3618
35	Isparta	-0,1703	76	Kilis	-0,3684
36	Bolu	-0,1887	77	Iğdir	-0,3713
37	Kütahya	-0,1998	78	Bayburt	-0,3782
38	Adıyaman	-0,2035	79	Niğde	-0,3903
39	Osmaniye	-0,2074	80	Aksaray	-0,4067
40	Kastamonu	-0,2259	81	Karaman	-0,5056
41	Karabük	-0,2431			

Tablo 5 : Tarım Göstergeleri

Sıra	İller	Endeks	Sıra	İller	Endeks
1	Konya	5,87415	42	Nevşehir	-0,2378
2	Ankara	2,57074	43	Malatya	-0,2425
3	Sanlıurfa	2,42109	44	Adıyaman	-0,2648
4	Diyarbakır	1,4373	45	Kastamonu	-0,2943
5	Sivas	1,31885	46	Kirikkale	-0,3262
6	Izmir	1,24181	47	Elazığ	-0,3415
7	Adana	1,03502	48	Sakarya	-0,3441
8	Kayseri	1,03244	49	Isparta	-0,3453
9	Balikesir	1,00389	50	Iğdir	-0,382
10	Yozgat	0,87552	51	Çankiri	-0,3882
11	Afyonkarahisar	0,8174	52	Mugla	-0,4565
12	Erzurum	0,68481	53	Bitlis	-0,5216
13	Eskisehir	0,61901	54	Erzincan	-0,5277
14	Çorum	0,58235	55	Ordu	-0,5286

15	Manisa	0,57855	56	Osmaniye	-0,5387
16	Aksaray	0,5446	57	Bolu	-0,5434
17	Samsun	0,48429	58	Antalya	-0,5739
18	Tekirdag	0,38404	59	Batman	-0,6047
19	Denizli	0,37557	60	Kocaeli	-0,6241
20	Kars	0,28638	61	Sirnak	-0,627
21	Kahramanmaras	0,27748	62	Ardahan	-0,6837
22	Mersin	0,2763	63	Giresun	-0,6841
23	Van	0,2722	64	Siirt	-0,7047
24	Bursa	0,26199	65	Sinop	-0,7147
25	Tokat	0,23786	66	Trabzon	-0,7233
26	Agri	0,23205	67	Bingöl	-0,7294
27	Çanakkale	0,23194	68	Bayburt	-0,7327
28	Aydin	0,22112	69	Gümüşhane	-0,7891
29	Edirne	0,17854	70	Bilecik	-0,7923
30	Mus	0,15385	71	Hakkari	-0,8067
31	Karaman	0,13359	72	Kilis	-0,8409
32	Mardin	0,12897	73	Zonguldak	-0,845
33	Kütahya	0,03873	74	Tunceli	-0,8718
34	Nigde	0,03047	75	Düzce	-0,8783
35	Kirsehir	0,00365	76	Artvin	-0,8872
36	Amasya	-0,1008	77	Bartın	-0,8956
37	Gaziantep	-0,1023	78	Rize	-0,9282
38	Kirklareli	-0,1103	79	Karabük	-0,9338
39	Hatay	-0,1731	80	Yalova	-1,0439
40	Uşak	-0,2084	81	Istanbul	-1,7257
41	Burdur	-0,2277			

Tablo 6 : Turizm Göstergeleri

Sıra	İller	Endeks	Sıra	İller	Endeks
1	Antalya	7,89726	42	Sinop	-0,2314
2	Mugla	1,82569	43	Uşak	-0,2372
3	Mersin	1,62737	44	Gaziantep	-0,2483
4	Bursa	1,01547	45	Kastamonu	-0,2498
5	Aydin	0,82895	46	Kilis	-0,2506
6	Nevşehir	0,8204	47	Adıyaman	-0,2652
7	Balıkesir	0,73497	48	Kahramanmaraş	-0,2713
8	Manisa	0,65889	49	Malatya	-0,2715
9	Çanakkale	0,61073	50	Bolu	-0,2728

10	Adana	0,56759	51	Erzincan	-0,2852
11	Hatay	0,5207	52	Igdir	-0,3007
12	Izmir	0,51996	53	Elazig	-0,3062
13	Samsun	0,19587	54	Zonguldak	-0,3232
14	Sanliurfa	0,16576	55	Van	-0,3255
15	Tokat	0,1334	56	Çankiri	-0,3327
16	Afyonkarahisar	0,10815	57	Diyarbakir	-0,3344
17	Konya	0,0857	58	Karabük	-0,3384
18	Karaman	0,08173	59	Gümüşhane	-0,3387
19	Kayseri	-0,0119	60	Bitlis	-0,3399
20	Sakarya	-0,0222	61	Hakkari	-0,3491
21	Denizli	-0,0409	62	Kirklareli	-0,3546
22	Amasya	-0,047	63	Eskisehir	-0,3676
23	Nigde	-0,0923	64	Ardahan	-0,3706
24	Ordu	-0,0978	65	Siirt	-0,3732
25	Edirne	-0,1053	66	Sirnak	-0,3802
26	Isparta	-0,1064	67	Kirsehir	-0,3888
27	Rize	-0,1073	68	Mus	-0,3927
28	Mardin	-0,1115	69	Bingöl	-0,4005
29	Yalova	-0,1419	70	Tunceli	-0,4013
30	Bartın	-0,1834	71	Tekirdag	-0,4037
31	Bilecik	-0,1882	72	Batman	-0,4063
32	Aksaray	-0,1889	73	Kocaeli	-0,4093
33	Artvin	-0,1936	74	Bayburt	-0,4179
34	Giresun	-0,2059	75	Yozgat	-0,4401
35	Düzce	-0,2062	76	Kirikkale	-0,4451
36	Istanbul	-0,2088	77	Erzurum	-0,4656
37	Kütahya	-0,2126	78	Kars	-0,5294
38	Trabzon	-0,2208	79	Agri	-0,5934
39	Çorum	-0,2222	80	Sivas	-0,6333
40	Osmaniye	-0,2299	81	Ankara	-0,9779
41	Burdur	-0,2303			

Tablo-4, Tablo-5, ve Tablo-6'nın incelenmesi sonucu söz konusu göstergeler bakımından girişimci şehirler ile ilgili aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Sağlık göstergeleri açısından girişimci ilk üç şehir şu şekilde sıralanmaktadır: İstanbul, Ankara ve İzmir. Son sırada ise Karaman yer almaktadır.

Tarım göstergeleri açısından girişimci ilk üç şehir şu şekilde sıralanmaktadır: Konya, Ankara ve Şanlıurfa. Son sırada ise İstanbul yer almaktadır.

Turizm göstergeleri açısından girişimci ilk üç şehir şu şekilde sıralanmaktadır: Antalya, Muğla ve Mersin. Son sırada ise Ankara yer almaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İllerin gelişmişlik düzeyi farklılıklarını etkileyen faktörler değerlendirilmeye çalışılırken Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan 81 şehrimize ait 23 adet değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler şehirlerimizin girişimcilik özellikleri ile birlikte, yapısal ve insani gelişmeyi kapsayan ve ölçülebilen her türlü sosyal değişkenleri içermektedir. Bu nedenle, şehirlerin girişimcilik özelliklerinin araştırılması, birbiri ile ilişkili çok sayıdaki göstergenin birlikte incelenmesini gerektirmektedir. Girişimcilik özellikleri, hem zaman hem alan açısından birtakım farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar çeşitli ülkeler arasında olduğu gibi, aynı ülke içinde de şehirler arasında farklı hızlarla gerçekleşmekte olup, ortaya şehirler veya bölgeler arasında dengesizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu dengesizliklerin ise şehirlerin genel olarak nüfus, sanayi ve tarımsal yapı, gelir dağılımı, mali ve finansal yapılar, eğitim düzeyi ve sağlık hizmetlerindeki etkinlik ve yaygınlık, altyapı, konut ve coğrafi konum ve yapılarındaki farklılıklar olduğu görülmektedir. Şehirler bazında bu farklılıkları tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da bu farklılıkların kabul edilebilir bir düzeye getirilebilmesi için kısa, orta ve uzun vadede, şehirlerin olası sektörel büyüme gelişmelerini sağlayacak kaynakların verilmesi yönünde alt yapı hazırlayacak ekonomik kalkınma planları oluşturulmalıdır. Faktör analizi, şehirlerin girişimcilik özelliklerinin arkasında yatan temel boyutları ortaya çıkarmak, şehirlerin girişimcilik özelliklerine göre sıralamasının ve gelişmişlik gruplarının elde edilmesi için kullanılmaktadır. Faktör analizi sonucunda şehirlerarası gelişmişlik düzeyini etkileyen 3 tane faktör elde edilmiştir. Birinci faktörde, 9 değişkenin anlamlı ilişkide olduğu görülmüştür. Bunlar sağlık göstergeleridir. Bundan dolayı birinci faktörümüz “sağlık faktörü” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörde ilk üç şehir şöyle sıralanmıştır: İstanbul, Ankara ve İzmir’dir. Son üç sırada ise Niğde, Aksaray ve Karaman yer almaktadır. İkinci faktörde 9 değişken anlamlı ilişki göstermektedir. Bu değişkenler tarım göstergeleridir. Bu yüzden bu faktör “tarım faktörü” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörde ilk üç şehir şöyle sıralanmıştır: Konya, Ankara ve Şanlıurfa’dır. Son üç sırada ise Karabük, Yalova ve İstanbul yer almaktadır. Üçüncü faktörde 5 değişken anlamlı ilişki göstermektedir. Bu değişkenler turizm göstergelerinden oluşmaktadır. Bu yüzden bu faktör “turizm faktörü” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörde ilk üç

şehir şöyle sıralanmıştır: Antalya, Muğla ve Mersin'dir. Son üç sırada ise Ağrı, Sivas ve Ankara'dır. Türkiye'de şehirler arasında girişimcilik faktörleri dengeli dağılım göstermemektedir. Şehirler ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması konusunda, özendirici nitelikte önlemler ve uygulamalar özel sektörü yeteri kadar teşvik edememekte ve bunun doğal bir sonucu olarak şehirler arası göç önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda kalkınma planları oluşturulurken şehirlerimizin elde ettiğimiz sonuçlar doğrultusunda değerlendirilip incelenerek gözden geçirilmesi şehirlerimiz için daha dengeli bir durumu ortaya koyması açısından gereklidir. Böylelikle şehirlerimizin bu aralarındaki göstermiş oldukları farklılıkları göz önünde bulundurarak kalkınma planlarımızı buna göre oluşturabiliriz. Bunun bir sonucu olarak da ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan şehirlerarası göçün önüne geçebiliriz.

Diğer taraftan şehirler arasındaki gelişmişlik düzeyi farklılıkları girişimcilik potansiyelinin artırılması ile ortadan kaldırılabilir. Girişimcilik ülkenin sosyal, politik, ekonomik, teknolojik, sosyolojik ve psikolojik, kültürel ve askeri bağlamda geleceklerini sağlam temeller üzerine inşa etmektedir. Girişimciler yaşadıkları topluma karşı önemli misyonlar üstlenirler ve üstlendikleri bu misyon onları toplumsal ve ekonomik kalkınma için önemli kılar. Girişimci sayısının artması toplumsal refah düzeyi ve yaşam kalitesini de arttıracaktır. Girişimciler hem bilim ve teknolojiyi kullanarak, hem de bu alanlara kaynak aktararak bilim ve teknolojinin gelişmesine öncülük yaparlar. Girişimciler yurtdışında kendi ülkelerinin reklamlarını yaparlar. Girişimciler kullanılmayan potansiyelleri kullanarak, bunların atıl olmalarını önlerler. Ülkede bulunan girişimci sayısını arttırmak ve şirket kuruluşlarında girişimcilere destek olmak üzere hem ulusal düzeyde, hem de bölge düzeyinde uygulanan destek programları vardır. Bu sayede iller arasında görülen gelişmişlik farklılıkları da azalabilecektir.

KAYNAKÇA

- ACS, Z. J., MORCK, R. K., YEUNG, B. (2001). Entrepreneurship, Globalization, and Public Policy. *Journal of International Management*, 7(3), 235-251.
- AKDEMİR, A. (1996). *İşletme Bilimine Giriş*. Birlik Ofset Yayıncılık. Kütahya.
- ALADA, A. D. (2001). İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. No:23-24. S.47-52
- ALBAYRAK, A. S. (2003). Türkiye’de İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(1), 153-177.
- ALPUGAN, O. (1998). *Küçük İşletmeler: Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi*. 3. Baskı. Per Yayınları. İzmir
- ARIKAN, Semra, *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*, Siyasal Kitabevi, 2004, ANKARA,
- ARIKARMAN, K. (1998). *Yeni Dünya’da Strateji ve Yönetim*. 2. Baskı. Sistem Yayıncılık. İstanbul.
- AŞKAR, P., & MAZMAN, S. G. (2013). Çevrimiçi Bilgi Arama Stratejileri Envanteri’nin Türkçeye Uyarlama Çalışması Adaptation of Online Information Searching Strategy Inventory into Turkish. *Education*, 38(168).
- AŞKIN, A., NEHİR, S., VURAL, S. Ö. (2011). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 6(2), 55-72
- ATAN, M., GÜLER, E. Ö., & GÜLER, H. (2004). Çok Değişkenli İstatistiksel Analizler ve VZA ile İllerin Gelişmişlik Düzeylerinin Karşılaştırması. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 25-42.
- AYLAR, Faruk, UĞURLU, Fatih. (2017). *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmacılar Dergisi*. 10(4), 195-212
- AYTAÇ, Recep, *Elazığ’da Girişimcilik ve Girişimci Kültür Elazığ Sanayi ve Ticaret Odasına Kayıtlı İşadamları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi,

Tez No: 89517, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı,
Danışman: Prof. Dr. Halil NARMAN, 1999, ELAZIĞ,

BACANLI, H., İLHAN, T., & GÜNGÖR, H. C. (2012). İlişkisel Mizah Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 11-23.

BALİNSKY, B. (1941). Ananalysis of the Mental Factors of Various Age Groups from Nine to Sixty. *Genetic Psychology Monographs*. 23, 191-234.

BECK, A. T., WEİSSMAN, A., LESTER, D., & TREXLER, L. (1974). The Measurement of Pessimism: The Hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(6), 861.

BENTLER, P. M., & KANO, Y. (1990). On the Equivalence of Factors and Components. *Multivariate Behavioral Research*, 25(1), 67-74.

BOZKURT, Ö .(2011). Dünyada Ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler Ve Öğretim Üyelerinden Öneriler. Ankara: Detay Yayıncılık

BROWNE, M. W. (1968). A Comparison of Factor Analytic Techniques. *Psychometrika*, 33(3), 267-334.

BURT, C. (1950). The Factorial Analysis of Qualitative Data. *British Journal of Statistical Psychology*, 3(3), 166-185.

CARREE, M.A., THURİK, A.R. (2003). The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth. In Z. J. Acs D. B. Audretsch (Eds.), "Handbook of Entrepreneurship", International Handbook Series on Entrepreneurship 5, DOI 10.1007/978-14419-1191-9_20.

CHURCHİLL Jr, G. A. (1979). A Paradigm for Developing Better Measures of Marketing Constructs. *Journal of Marketing Research*, 64-73.

COMREY, A. L. (1978). Common Methodological Problems in Factor Analytic Studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(4), 648.

CONNERS, C. K. (1969). A Teacher Rating Scale for Use in Drug Studies with Children. *American journal of Psychiatry*, 126(6), 884-888.

COULTER, M. (2001). *Entrepreneurship in Action, Small Business 2000* (New Jersey: Prentice-Hall).

ÇAKIR, M. A. (2004). Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(2), 1-14.

ÇAKMAK, O. (2003). Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi. *Piyasa Dergisi*. Sayı.8 s.61-77

ÇAPRI, B., & ADNAN, K. A. N. (2006). Öğretmen Kişilerarası Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1).

ÇEÇEN, A. R. (2006). Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 101-113.

ÇETİNDAMAR, D. (2002). Türkiye’de Girişimcilik. TÜSİAD. Yayın No: Tüsiad-T/200212/340

ÇEVİK, E. (2006). Girişimcilerin, Girişimcilik Tipleri ile Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul

DAĞISTAN, E., KOÇ, B., GÜL, A., & GÜL, M. (2008). Koyunculuk Üretim Faaliyetinin Faktör Analizi: Orta-Güney Anadolu örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 18(2), 67-77.

DANIŞIK, Şakir, Türkiye’deki Girişimci Profili, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 110317, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Mahmut TEKİN, 2001, KONYA,

DARTON, R. A. (1980). Rotation in Factor Analysis. *The Statistician*, 167-194.

DENİZ, M., ÇOK, F., & DUYAN, V. (2013). Duygusal Özerklik Ölçeği'nin Ergenler için Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri an Adaptation of the Emotional Autonomy Scale to the Turkish Adolescents and its Psychometric Properties. *Education*, 38(167).

DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., & KAVASOĞLU, T. (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: DPT-BGYUGM.

DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., & SATILMIŞ, E. (1996). İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

DOĞAN, T., & ÇÖTOK, N. A. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2011, 4 (36), 165-172.

DÖM, S. (2006). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği. Ankara. Detay Yayıncılık.

DPT, (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

DZİUBAN, C. D., & SHİRKEY, E. C. (1974). When is a Correlation Matrix Appropriate for Factor Analysis Some Decision Rules. *Psychological Bulletin*, 81(6), 358.

EKE, A. E. (1993). Müteşebbislik. KOSGEB Yayınları. Ankara.

ERÇETİN, Ş. Ş. (2000). Lider Sarmalında Vizyon. 2. Baskı. Nobel Yayın. Ankara.

ERDOĞAN, B. Z. (2009). Girişimcilik ve KOBİ'ler Teori ve Uygulama, Bursa, Ekin Yayıncılık.

EREN, E. (2001). Yönetim ve Organizasyon (5. Baskı). İstanbul: Beta.

ERYILMAZ, M ve Diğerleri.(2015). İşletme Kuram Ve Pratik. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım

ESEN, A., ÇONKAR, K. (1999). Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları ve Beklentileri Araştırması. Konya Ticaret Odası Yayınları:18, Konya.

European Commission, Green Paper-Entrepreneurship in Europe. (2003). <http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download-en/entrepreneurship-europe.pdf>

FABRİGAR, L. R., WEGENER, D. T., MACCALLUM, R. C., & STRAHAN, E. J. (1999). Evaluating the use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research. *Psychological Methods*, 4(3), 272.

FINDIKÇI, İ. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. 2. Baskı. Alfa Yayınları. Bursa.

FLOYD, F. J., & WİDAMAN, K. F. (1995). Factor Analysis in the Development and Refinement of Clinical Assessment Instruments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286.

GARNER, D. M., OLMSTED, M. P., BOHR, Y., & GARFINKEL, P. E. (1982). The Eating Attitudes Test: Psychometric Features and Clinical Correlates. *Psychological Medicine*, 12(04), 871-878.

GORSUCH, R. L. (1997). Exploratory Factor Analysis: Its Role in item Analysis. *Journal of Personality Assessment*, 68(3), 532-560.

GÖDEK, Deniz, Belikli, Türkiye’de Küçük Girişimci Profili ve Ostim Örneğinde Küçük Girişimcinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 110031, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 1994, ANKARA,

GÜNAL, A. ve Diğerleri .(2014). “ Ekonomik Kalkınmada Girişimciliğin Önemi ve Rolü”, International Conference On Eurasian Economies, 4-5.

GÜNEY, S. (2001). Yönetim ve Organizasyon. Nobel Yayın. Ankara.

GÜNEY, S. (2008). Girişimcilik. Siyasal Kitabevi. Ankara.

HAİR, J. F., ANDERSON, R. E., TATHAM, R. L., & BLACK, W. C. (1995). *Multivariate Data Analyses with Readings*. Macmillan Publishing Co., Inc..

- HARMAN, H. H. (1960). *Modern Factor Analysis*. Oxford, England: Univ. of Chicago Press. xvi 469.
- HARMAN, H. H. (1976). *Modern Factor Analysis*. University of Chicago Press.
- HARMAN, H. H., & JONES, W. H. (1966). Factor Analysis by Minimizing Residuals (minres). *Psychometrika*, 31(3), 351-368.
- HİSRİCH, R., PETERS, M. P. (1995). *Entrepreneurship: Starting, Developing and Managing a New Enterprise*. Third Edition. Irwin Publishing Ltd. America.
- HİSRİCH, R., PETERS, M. (2013). *Entrepreneurship*, McGraw-Hill/Irwin, 9th Edition. International Edition, USA.
- HOLZİNGER, K. J. (1930). *Statistical Resume of the Spearman Two-Factor Theory* (mimeographed). University of Chicago Press.
- HOLZİNGER, K. J. (1944). A Simple Method of Factor Analysis. *Psychometrika*, 9(4), 257-262.
- İŞİK, S., DUMAN, K., & KORKMAZ, A. (2004). Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması. *DEÜ İİBF Dergisi*, 1, 45-69.
- İLHAN, S. (2005). Bazı Değişkenler Açısından Elazığ'da Girişimci Profili, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s.217-248.
- İRİZ, R. (2005). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- İRMİŞ, A., DURAK, Ş., ÖZDEMİR, L. (2010). *Girişimcilik Kültürü Anadolu Girişimciliğinden Örnekler*. 1. Baskı. Ekin Yayınevi. Bursa.
- JÖRESKOG, K. G., & GOLDBERGER, A. S. (1972). Factor Analysis by Generalized Least Squares. *Psychometrika*, 37(3), 243-260.
- JÖRESKOG, K. G., & LAWLEY, D. N. (1968). New Methods in Maximum Likelihood Factor Analysis. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 21(1), 85-96.

KAİSER, H. F. (1958). The Varimax Criterion for Analytic Rotation in Factor Analysis. *Psychometrika*, 23(3), 187-200.

KARABEY, C. N. (2013). Girişimsel Düşünceyi Anlamak: Düşünme Tarzı ve Risk Tercihinin Girişimsel Özyetkinlik ve Girişimcilik Niyeti İle İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:18, S:3, s.143-159

KAYGISIZ, Z., SARAÇLI, S., & DOKUZLAR, K. (2005). İllerin Gelişmişlik Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Path Analizi ve Kümeleme Analizi ile İncelenmesi. VII.Uluslararası Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü-İstanbul, 26-27.

KENDALL, M. G., & LAWLEY, D. N. (1956). The Principles of Factor Analysis. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (General)*, 83-84.

KINAY, H. F. (2006). Girişimcilik, Kalkınma ve Rekabet İlişkisi: Kütahya'da KOBİ'lerin Girişimcilik Profili, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.

KİM, J. O., & MUELLER, C. W. (1978). Introduction to Factor Analysis: What it is and how to do it (Vol. 13, p. 193). Beverly Hills, CA: Sage.

KOCH, H. L. (1942). A Factor Analysis of Some Measures of the Behavior of Preschool Children. *The Journal of General Psychology*, 27(2), 257-287.

KORKMAZ, S. (2000). Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1.

KÖŞGEROĞLU, N., ACAT, M. B., & KARATEPE, Ö. (2005). Kemoterapi Hastalarında Hemşirelik Bakımı Memnuniyet Ölçeği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6(2), 75-83.

KURT, M., AĞCA, V. ve ERDOĞAN, S. (2006). "Afyonkarahisar İli Girişimcilik Performansının Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Analizi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 90-100.

- KUVAN, H. (2007). Türk Girişimcilerinin Yaşam ve Çalışma Değerleri Malatyalı Girişimciler Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Isparta.
- KÜÇÜK, O. (2003). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi. 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- LAWLEY, D. N., & MAXWELL, A. E. (1973). Regression and Factor Analysis. *Biometrika*, 60(2), 331-338.
- LEDERMAN, W. (1938). The Orthogonal Transformations of a Factorial Matrix into itself. *Psychometrika*, 3(3), 181-187.
- MARANGOZ, M. (2012). Girişimcilik. İstanbul: İstanbul: Beta Yayıncılık
- MARANGOZ, M. (2013). Girişimcilik. 2. Baskı. Beta Basım. İstanbul.
- MCDONALD, R. P. (1967). Nonlinear Factor Analysis. *Psychometric Monographs*. 15, 167.
- MULAİK, S. A. (1972). The Foundations of Factor Analysis McGraw-Hill. New York.
- MÜFTÜOĞLU, T. Vd. (2005). Girişimcilik. Anadolu Üniversitesi, A.Ö.F. (Yayın No:824). 2. Baskı. Eskişehir.
- NAKTİYOK, A., & KARABEY, C. N. (2005). İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2).
- ÖREN, K., BIÇKES, M. (2011). Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Potansiyeli Üzerindeki Etkileri: Nevşehir'deki Yüksek Öğrenim Öğrencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 67-86.
- ÖRÜCÜ, E. (2013). Modern İşletmecilik. Ankara: Dora Yayıncılık
- ÖZALP, Ş. (1971). Küçük İşletmeler. İTİA Yayınları. Ankara.

- ÖZDEMİR, A. A. (2010). Potansiyel Girişimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskişehir’de Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 10(1), 117-139.
- ÖZGÜR, E. (2003). Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz Yöntemleri ve Bir Uygulama. Doktora tezi.
- ÖZKAN, Ş., GÜNDOĞDU, F., EMSEN, Ö. S., AKSU, H., BAŞAR, S. (2003). KOBİ’lerde Girişimcilik-Yenilikçilik: Türkiye’de Gelişmiş ve Az Gelişmiş Bölge Düzeyinde Bir Analiz. Atatürk Üniversitesi Yayınları. No:29. Erzurum.
- ÖZKUL, G., DULUPÇU, M. A. (2007). Kişisel Gelişimin Girişimci Tipleri Üzerine Etkisi: Antalya-Isparta İllerinde Bir İnceleme, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 2- Sayı 2, s. 89–92.
- ÖZTÜRK, E., & HORZUM, M. B. (2011). Teknolojik Pedagojik İçerik Bilgisi Ölçeği’nin Türkçeye Uyarlaması [Adaptation of technological pedagogical content knowledge scale to Turkish]. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi [Ahi Evran University Kırşehir Education Faculty Journal]*,12(3), 255-278.
- PEARCE, J ve ROBINSON, R. (2015). *Stratejik Yönetim*. Çeviren: Mehmet Barca, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
- REJERSOL, O. (1950). On the Identifiability of Parameters in Thurstone's Multiple Factor Analysis. *Psychometrika*, 15(2), 121-149.
- SALVATORE, S., De VITA, R. (2004). *The Development of Entrepreneurship Research*.
- SCHUMPETER, J. A. (1949). *Economic Theory and Entrepreneurial History. Change and the Entrepreneur Postulates and Patterns for Entrepreneurial History*. Prepared by the Research Centre in Entrepreneurial History, Harvard University. Cambridge: Harvard University Press.
- SCLOVE, S. L. (1987). Application of Model-Selection Criteria to Some Problems in Multivariate Analysis. *Psychometrika*, 52(3), 333-343.

SİMS, H. P., SZILAGYI, A. D., & KELLER, R. T. (1976). The Measurement of Job Characteristics. *Academy of Management Journal*, 19(2), 195-212.

SPEARMAN, C., & JONES, L. W. (1950). *Human Ability*. Oxford, England: Macmillan.

STEPHENSON, W. (1935). *Technique of Factor Analysis*. *Nature*. 136, 297.

ŞEKERLER, H. (2006). *Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya

TATLIDİL, H. (2002). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*. Akademi Matbaası, Ankara, 424.

TEKİN, M. (2004). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. 4. Baskı. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını. Konya.

THORNDIKE, R. L. (1936). *Factor Analysis of Social and Abstract Intelligence*. *Journal of Educational Psychology*, 27(3), 231.

THURSTONE, L. L. (1931). *Multiple Factor Analysis*. *Psychological Review*, 38(5), 406.

TOKAT, B., ŞERBETÇİ, D. (1998). *İşletmecilik Bilgisi*. 3. Baskı, İstanbul,

TOKGÖZ, Erdinç, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914 – 2001)*, İmaj Yayınevi 2001, ANKARA

TOPUZOĞLU, A., HİDİROĞLU, S., AY, P., ÖNSÜZ, F., & İKİİŞİK, H. (2007). *Tüketicilerin Gıda Ürünleri ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Sağlık Risklerine Karşı Tutumları*. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 253-258.

TORUN, A. & ÜÇOK, D., (2014). *Tükenmişliği Etkileyen Olumsuz Tutum ve Beklentiler: Sinik Tutum ve Psikolojik Sözleşme İhlali Algısı Üzerine Bir Araştırma*. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 28(1).

- TUCKER, L. R., & LEWIS, C. (1973). A Reliability Coefficient for Maximum Likelihood Factor Analysis. *Psychometrika*, 38(1), 1-10.
- TUERHONG, R. (2015). Çin Zhejiang Bölgesindeki KOBİ'lerin Girişimcilik Profil Analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- TÜRKEK, A. U. (1999). Globalleşen Dünyanın Süper Yöneticilerine. Türkmen Kitapevi. İstanbul.
- TÜSİAD. (1987). Türkiye'de Girişimcilik İle İlgili Sorunlar ve Çözümler. İstanbul TÜSİAD Yayını.
- UNVER, B. (1996, January). A Statistical Method for Practical Assessment of Sawability of Rocks. In *Eurock* (Vol. 96, pp. 59-65).
- VAN DER HEIJDE, D. M., VANT HOF, M. A., VAN RIEL, P. L., THEUNISSE, L. A., LUBBERTS, E. W., VAN LEEUWEN, M. A., ... & VAN DE PUTTE, L. B. (1990). Judging Disease Activity in Clinical Practice in Rheumatoid Arthritis: First Step in the Development of a Disease Activity Score. *Annals of the Rheumatic Diseases*, 49(11), 916-920.
- VASAPOLLO, L. (1996). On the Economic Theory of Entrepreneurship. *International Review of Sociology*. 6(2): 191-213.
- YILMAZ, E., & SÜNBUİL, A. M. (2008). Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, (21).
- YOUNG, G. (1941). Maximum Likelihood Estimation and Factor Analysis. *Psychometrika*, 6(1), 49-53.
- YURT, E., & SÜNBUİL, A. M. (2014). Matematik Öz-Yeterlik Kaynakları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 145-157.
- YURTSEVEN, H. R. (2007). Girişimcilik Küçük Bir İşletme Kurmak ve Yönetmek. Detay Yayıncılık, Ankara.

EKLER

EK-1. Korelasyon Matrisi

		X01	X02	X03	X04	X05	X06	X07
Korelasyon	X01	1,000	0,738	0,801	0,613	0,980	0,837	0,789
	X02	0,738	1,000	0,787	0,520	0,741	0,705	0,647
	X03	0,801	0,787	1,000	0,804	0,864	0,765	0,761
	X04	0,613	0,520	0,804	1,000	0,752	0,336	0,302
	X05	0,980	0,741	0,864	0,752	1,000	0,774	0,724
	X06	0,837	0,705	0,765	0,336	0,774	1,000	0,977
	X07	0,789	0,647	0,761	0,302	0,724	0,977	1,000
	X08	0,756	0,661	0,758	0,291	0,694	0,979	0,987
	X09	0,822	0,709	0,767	0,332	0,760	0,986	0,972
	X10	0,817	0,656	0,762	0,320	0,752	0,980	0,998
	X11	0,811	0,716	0,804	0,359	0,758	0,984	0,988
	X12	0,649	0,656	0,789	0,318	0,613	0,916	0,947
	X13	0,754	0,674	0,773	0,304	0,696	0,976	0,989
	X14	0,717	0,751	0,810	0,351	0,681	0,943	0,942
	X15	-0,064	0,194	0,188	0,012	-0,053	0,200	0,180
	X16	0,165	0,525	0,551	0,507	0,265	0,237	0,196
	X17	-0,075	0,141	0,131	-0,022	-0,072	0,171	0,156
	X18	-0,062	0,230	0,124	-0,035	-0,061	0,143	0,106
	X19	-0,068	0,141	0,144	-0,005	-0,064	0,177	0,167
	X20	-0,051	0,282	0,229	0,010	-0,041	0,228	0,207
	X21	-0,075	0,133	0,124	-0,026	-0,074	0,170	0,154
	X22	0,016	0,313	0,243	0,038	0,029	0,240	0,198
	X23	0,146	0,547	0,554	0,393	0,214	0,295	0,303
Sig. (1-tailed)	X01		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X02	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X03	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000
	X04	0,000	0,000	0,000		0,000	0,001	0,003
	X05	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000
	X06	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000		0,000
	X07	0,000	0,000	0,000	0,003	0,000	0,000	
	X08	0,000	0,000	0,000	0,004	0,000	0,000	0,000
	X09	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
	X10	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000
	X11	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X12	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000
	X13	0,000	0,000	0,000	0,003	0,000	0,000	0,000
	X14	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
	X15	0,284	0,042	0,046	0,457	0,320	0,037	0,054

X07	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
X08		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
X09	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
X10	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000
X11	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000
X12	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000
X13	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000
X14	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
X15	0,007	0,027	0,091	0,029	0,000	0,010	0,003
X16	0,007	0,005	0,059	0,003	0,000	0,005	0,000
X17	0,015	0,041	0,126	0,054	0,002	0,022	0,013
X18	0,045	0,062	0,231	0,077	0,012	0,052	0,016
X19	0,013	0,050	0,105	0,052	0,001	0,019	0,013
X20	0,004	0,009	0,064	0,012	0,000	0,004	0,000
X21	0,016	0,048	0,128	0,060	0,002	0,024	0,016
X22	0,005	0,008	0,068	0,012	0,001	0,006	0,000
X23	0,000	0,001	0,006	0,000	0,000	0,000	0,000

EK-1'in devamı

		X15	X16	X17	X18	X19	X20	X21
Korelasyon	X01	-0,064	0,165	-0,075	-0,062	-0,068	-0,051	-0,075
	X02	0,194	0,525	0,141	0,230	0,141	0,282	0,133
	X03	0,188	0,551	0,131	0,124	0,144	0,229	0,124
	X04	0,012	0,507	-0,022	-0,035	-0,005	0,010	-0,026
	X05	-0,053	0,265	-0,072	-0,061	-0,064	-0,041	-0,074
	X06	0,200	0,237	0,171	0,143	0,177	0,228	0,170
	X07	0,180	0,196	0,156	0,106	0,167	0,207	0,154
	X08	0,273	0,274	0,242	0,189	0,248	0,293	0,239
	X09	0,215	0,285	0,194	0,172	0,184	0,263	0,187
	X10	0,150	0,175	0,129	0,083	0,141	0,171	0,128
	X11	0,211	0,300	0,180	0,160	0,182	0,252	0,174
	X12	0,369	0,397	0,316	0,249	0,334	0,376	0,313
	X13	0,258	0,288	0,224	0,182	0,232	0,290	0,220
	X14	0,302	0,443	0,248	0,240	0,248	0,368	0,240
	X15	1,000	0,601	0,971	0,849	0,981	0,747	0,972
	X16	0,601	1,000	0,544	0,527	0,500	0,500	0,524
	X17	0,971	0,544	1,000	0,848	0,979	0,722	0,999
	X18	0,849	0,527	0,848	1,000	0,842	0,814	0,848

	X19	0,981	0,500	0,979	0,842	1,000	0,716	0,984
	X20	0,747	0,500	0,722	0,814	0,716	1,000	0,720
	X21	0,972	0,524	0,999	0,848	0,984	0,720	1,000
	X22	0,690	0,499	0,662	0,778	0,652	0,922	0,660
	X23	0,498	0,825	0,428	0,434	0,419	0,505	0,411
Sig. (1-tailed)	X01	0,284	0,071	0,254	0,292	0,274	0,326	0,252
	X02	0,042	0,000	0,104	0,020	0,105	0,005	0,119
	X03	0,046	0,000	0,122	0,134	0,100	0,020	0,135
	X04	0,457	0,000	0,421	0,379	0,481	0,466	0,410
	X05	0,320	0,008	0,260	0,295	0,286	0,358	0,254
	X06	0,037	0,017	0,063	0,101	0,057	0,020	0,065
	X07	0,054	0,040	0,083	0,173	0,068	0,032	0,085
	X08	0,007	0,007	0,015	0,045	0,013	0,004	0,016
	X09	0,027	0,005	0,041	0,062	0,050	0,009	0,048
	X10	0,091	0,059	0,126	0,231	0,105	0,064	0,128
	X11	0,029	0,003	0,054	0,077	0,052	0,012	0,060
	X12	0,000	0,000	0,002	0,012	0,001	0,000	0,002
	X13	0,010	0,005	0,022	0,052	0,019	0,004	0,024
	X14	0,003	0,000	0,013	0,016	0,013	0,000	0,016
	X15		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X16	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X17	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000
	X18	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000
	X19	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000
	X20	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000
	X21	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
	X22	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	X23	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

EK-1'in devamı

		X22	X23
Korelasyon	X01	0,016	0,146
	X02	0,313	0,547
	X03	0,243	0,554
	X04	0,038	0,393
	X05	0,029	0,214
	X06	0,240	0,295
	X07	0,198	0,303
	X08	0,282	0,367
	X09	0,268	0,339

	X10	0,167	0,276
	X11	0,249	0,382
	X12	0,348	0,525
	X13	0,281	0,391
	X14	0,361	0,525
	X15	0,690	0,498
	X16	0,499	0,825
	X17	0,662	0,428
	X18	0,778	0,434
	X19	0,652	0,419
	X20	0,922	0,505
	X21	0,660	0,411
	X22	1,000	0,407
	X23	0,407	1,000
Sig. (1-tailed)	X01	0,443	0,097
	X02	0,002	0,000
	X03	0,014	0,000
	X04	0,370	0,000
	X05	0,399	0,027
	X06	0,016	0,004
	X07	0,038	0,003
	X08	0,005	0,000
	X09	0,008	0,001
	X10	0,068	0,006
	X11	0,012	0,000
	X12	0,001	0,000
	X13	0,006	0,000
	X14	0,000	0,000
	X15	0,000	0,000
	X16	0,000	0,000
	X17	0,000	0,000
	X18	0,000	0,000
	X19	0,000	0,000
	X20	0,000	0,000
	X21	0,000	0,000
	X22		0,000
	X23	0,000	

EK-2 Dönüştürülmüş Faktör Matrisi

	Faktörler		
	1	2	3
X10 Sağlık personeli sayısı : Diş Hekimi	0,989		
X7 Sağlık personeli sayısı : Uzman Hekim	0,988		
X6 Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Kurum Sayısı	0,978		
X8 Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Yatak Sayısı	0,973		
X11 Sağlık personeli sayısı : Eczacı	0,973		
X13 Sağlık personeli sayısı : Hemşire	0,972		
X9 Sağlık personeli sayısı : Pratisyen Hekim	0,969		
X14 Sağlık personeli sayısı : Ebe	0,914		
X12 Sağlık personeli sayısı : Sağlık Memuru	0,904		
X1 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Yabancı	0,803		0,403
X4 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı	0,720		0,554
X3 Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş	0,698		0,676
X2 Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş	0,624		0,581
X15 Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler (hektar)		0,959	

X17 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin hasat edilen alanı (hektar) : Toplam		0,952	
X21 Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Ekilen (hektar)		0,951	
X19 Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı (hektar)		0,944	
X18 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton) : Toplam		0,912	
X20 Tarımsal üretim değeri : Canlı hayvanlar değeri (1000 TL)		0,855	
X22 Tarımsal üretim değeri : Hayvansal ürünler değeri (1000 TL)		0,796	
X5 Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı			0,881
X16 Tarımsal üretim değeri : Bitkisel üretim değeri (1000 TL)		0,570	0,714
X23 Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Sebze (hektar)		0,497	0,614
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. ^a			
a. Rotation converged in 5 iterations.			

EK-3. Tanımsal İstatistikler

	Ortalama	Standart Hata	Alt Değer	Üst Değer	Birim Sayısı
X1	50113,19	214196,279	22	1719753	81
X2	183274,77	208696,650	4957	1203590	81
X3	298505,94	604556,331	6167	3813811	81
X4	850887,28	5155647,048	270	44922472	81
X5	137540,72	594487,601	50	4272074	81
X6	18,64	27,816	1	238	81
X7	970,62	2455,153	46	19457	81
X8	2688,53	4633,353	150	36124	81
X9	531,58	827,317	66	6882	81
X10	329,31	908,969	18	7381	81
X11	344,00	673,909	15	5360	81
X12	1785,30	2402,844	199	15721	81
X13	1888,30	3196,592	146	24616	81
X14	647,60	807,035	48	5791	81
X15	288704,86	279753,110	11671	1885458	81
X16	1669457,28	1818019,695	52613	10091217	81
X17	196986,20	211666,832	282	1398235	81
X18	1474876,23	1767489,336	434	13805768	81
X19	247370,28	274858,177	575	1839443	81
X20	1454281,10	1124534,708	93426	6438395	81
X21	191806,46	207437,686	282	1389221	81
X22	399078,49	305068,397	32682	1877746	81
X23	9855,17	11718,929	2	51099	81

EK-4.Analizde Kullanılan Değişkenler

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Istanbul	1719753	1203590	3282657	11729842	4272074	238	19457
Tekirdag	3022	82471	147039	36328	6061	20	742
Edirne	19249	188710	161766	40358	30300	11	529
Kirklareli	4528	90848	39648	4504	8705	9	262
Balikesir	21576	638488	470056	139706	60707	26	851
Çanakkale	16076	410620	377442	129042	30153	14	532
Izmir	38179	477454	1452273	1333552	107920	56	5759
Aydin	76794	412429	873803	1807456	417588	23	1021
Denizli	1477	48323	330246	292422	3586	21	976
Mugla	453512	588849	1046401	4807971	1366365	22	957
Manisa	4063	299253	258032	47078	12884	28	1244
Afyonkarahisar	2231	418867	508503	25181	4619	22	476
Kütahya	1684	194334	84501	9048	3095	12	354
Usak	1028	55962	67016	6416	1876	8	260
Bursa	86363	627671	690885	517201	201418	39	2621
Eskisehir	1589	83830	313383	56790	3539	15	984
Bilecik	207	42453	47216	5503	320	8	112
Kocaeli	28110	289319	354492	188788	59879	27	1575
Sakarya	11002	166685	173842	53978	21749	18	674
Düzce	6147	132231	62648	10497	13238	8	295
Bolu	12988	180116	203813	49404	20603	11	288
Yalova	31340	223050	84003	52710	77440	6	208
Ankara	15480	281473	1834659	738487	36048	86	9861
Konya	17916	417455	491367	99438	30201	42	1845
Karaman	480	28387	51727	4801	1251	6	147
Antalya	775817	839769	3813811	44922472	3025144	44	2639
Isparta	3108	133586	144955	10317	4972	16	478
Burdur	1091	66951	28215	2560	2397	8	162
Adana	6551	229497	633238	124880	13634	27	2230
Mersin	37249	650845	509132	134866	82565	27	1391
Hatay	34617	310596	316004	74099	80276	24	1019
Kahramanmaraş	498	56308	201091	15719	1227	19	691
Osmaniye	315	56371	26099	15955	712	10	301
Kirikkale	4529	64814	14101	9025	8445	7	297
Aksaray	927	51710	96698	17278	1389	9	219
Nigde	2393	70682	32185	2091	5893	8	178
Nevsehir	222802	561333	408553	322385	383311	8	168
Kirsehir	424	29069	78017	4527	500	5	152

Kayseri	3631	108880	270528	45245	10069	27	1216
Sivas	2727	205914	72682	2084	10472	19	573
Yozgat	779	92258	94607	1971	1449	16	222
Zonguldak	1805	122965	103047	8294	3147	12	541
Karabük	12606	77664	78487	42029	16025	6	222
Bartın	3287	195066	52649	4141	6535	3	113
Kastamonu	1466	150766	43438	2650	2978	17	176
Çankiri	473	42946	41673	2495	774	9	86
Sinop	1447	118958	48150	3614	2804	7	108
Samsun	1235	81312	301562	59025	2714	28	1397
Tokat	549	228297	64706	1368	1884	15	401
Çorum	2353	162141	58612	4950	5729	16	327
Amasya	3345	121104	109051	5574	5774	7	187
Trabzon	42345	154187	266909	343122	104451	22	846
Ordu	3351	92828	229198	28325	6939	17	525
Giresun	1611	87253	120316	8761	3371	19	309
Rize	6110	73360	42311	9182	12605	10	276
Artvin	11483	133387	57860	21268	20834	8	81
Gümüşhane	522	55818	21266	779	722	6	71
Erzurum	27627	284546	164920	29634	42005	23	710
Erzincan	2194	101740	69337	5926	3321	10	190
Bayburt	67	12486	9715	633	219	1	46
Agri	5047	28242	44699	5426	8577	10	200
Kars	3632	79350	67477	5212	8585	8	209
Iğdir	36045	54109	18926	15199	45881	4	78
Ardahan	3287	41491	30724	4381	7830	3	56
Malatya	2609	88804	189707	15534	16618	19	793
Elazığ	812	68232	138441	10287	2012	10	591
Bingöl	270	32460	36554	1299	547	8	116
Tunceli	22	4957	24290	608	50	6	49
Van	182535	220269	104855	148935	337285	13	597
Mus	380	79846	38219	1234	530	7	131
Bitlis	322	58532	40023	1627	595	8	143
Hakkari	2999	42369	44437	1588	4423	4	99
Gaziantep	5900	101607	539356	166003	9212	29	1423
Adıyaman	1975	61822	74229	3519	4033	12	411
Kilis	4178	27607	6167	1365	5545	2	94
Sanlıurfa	7114	189322	197362	24855	12358	20	879
Diyarbakır	80	39373	250966	19912	230	22	1193
Mardin	3831	118427	110324	11932	6096	11	336
Batman	661	30963	94739	8043	1486	12	325

Sirnak	1198	50143	80849	896	1709	7	160
Siirt	143	19056	16096	270	291	9	159

EK-4'ün devamı

	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14
Istanbul	36124	6882	7381	5360	15721	24616	5791
Tekirdag	2568	510	281	311	1536	1344	529
Edirne	1926	247	140	166	985	1061	404
Kirklareli	902	240	121	151	743	651	335
Balikesir	2944	638	341	474	2327	2327	1336
Çanakkale	1408	317	180	195	1166	1136	590
Izmir	11421	2224	1857	1895	7454	8750	2787
Aydin	2876	637	339	464	2044	2137	1087
Denizli	3107	544	351	443	2088	2154	1044
Mugla	1991	614	371	479	2076	1695	877
Manisa	4160	775	328	515	2516	2729	1174
Afyonkarahisar	1918	431	144	241	1556	1402	562
Kütahya	1905	303	128	196	1152	1172	457
Uzak	1215	218	100	140	845	695	494
Bursa	7019	1356	915	1013	4438	5285	1736
Eskisehir	3363	469	281	372	2263	2368	699
Bilecik	320	153	59	58	452	359	163
Kocaeli	4360	945	508	501	2894	3361	1143
Sakarya	1962	495	257	302	1612	1412	652
Düzce	699	200	91	111	626	622	221
Bolu	1529	174	111	124	820	848	260
Yalova	499	126	80	85	511	409	157
Ankara	18840	2278	3403	2297	13481	13342	3185
Konya	7042	1224	594	817	4394	4562	1419
Karaman	593	145	61	100	546	478	201
Antalya	5799	1290	1052	1150	4716	4427	1739
Isparta	1879	228	145	192	1266	1302	527
Burdur	723	209	78	117	740	587	340
Adana	6428	1148	625	741	3892	4176	1455
Mersin	3822	870	482	674	3261	3049	1631
Hatay	3795	900	367	551	2769	2607	856
Kahramanmaraş	2729	629	189	291	2085	2213	815
Osmaniye	1290	312	122	180	1251	860	451
Kirikkale	1095	160	82	102	1056	690	253
Aksaray	722	224	78	151	803	656	243

Nigde	812	199	58	110	700	598	296
Nevsehir	651	179	55	111	778	519	212
Kirsehir	447	155	44	92	702	468	263
Kayseri	4132	677	409	488	3248	2900	984
Sivas	2631	422	188	191	1444	1362	567
Yozgat	976	332	67	119	1093	882	371
Zonguldak	2171	341	156	189	1143	1444	450
Karabük	676	153	69	89	605	544	230
Bartın	432	125	41	68	395	392	161
Kastamonu	1104	285	86	116	979	706	250
Çankiri	425	139	47	62	586	340	133
Sinop	505	143	52	80	557	455	203
Samsun	4416	735	410	480	3288	3168	1063
Tokat	1810	371	151	187	1580	1390	535
Çorum	1532	340	122	170	1189	1067	448
Amasya	755	202	76	127	843	746	348
Trabzon	3193	464	250	310	2431	2620	688
Ordu	2053	462	179	266	1626	1514	673
Giresun	1552	322	79	163	1266	1108	482
Rize	1100	206	92	117	684	831	241
Artvin	346	156	39	50	457	344	165
Gümüşhane	311	118	45	31	365	292	82
Erzurum	3347	517	182	209	1620	1759	506
Erzincan	533	156	48	63	558	468	175
Bayburt	200	66	18	15	230	146	48
Agri	839	315	53	79	616	587	199
Kars	726	194	39	54	458	442	259
Iğdir	311	124	30	44	296	297	114
Ardahan	175	83	19	19	199	172	54
Malatya	2657	490	198	249	1956	2093	888
Elazığ	2718	362	114	184	1318	1422	542
Bingöl	636	177	38	53	567	560	229
Tunceli	150	68	28	16	234	175	138
Van	2921	677	125	145	1412	1562	443
Mus	715	263	45	57	480	524	145
Bitlis	899	246	56	58	517	497	143
Hakkari	393	153	43	25	381	317	100
Gaziantep	5653	929	339	523	2575	2930	955
Adıyaman	1269	310	83	135	1203	1251	501
Kilis	321	138	28	37	320	305	125
Sanlıurfa	3797	1048	239	473	1887	2107	657

Diyarbakir	4472	808	307	393	2636	3201	819
Mardin	1252	450	111	191	1022	910	357
Batman	1335	362	87	134	1026	1049	302
Sirnak	631	243	58	65	521	433	166
Siirt	818	238	29	68	533	573	133

EK-4'ün devamı

	X15	X16	X17	X18	X19	X20	X21
Istanbul	72117	391716	66162	312348	69403	720918	66238
Tekirdag	396672	1875288	384920	1900000	385758	1148612	381381
Edirne	314098	1848825	310061	1711030	309696	1117665	303047
Kirklareli	235326	998506	234128	1365388	232867	1011873	229434
Balikesir	407126	2869998	283198	3450370	313533	3895604	268324
Çanakkale	288898	2489940	203018	2550746	232836	1667247	196393
Izmir	328674	4571320	171903	4248846	180871	5284421	137847
Aydin	366608	3415466	162709	2892818	152236	2215399	138793
Denizli	353732	2707306	244591	2204379	268049	1963470	235541
Mugla	230245	2834475	87657	1215492	110354	1128493	77754
Manisa	493156	4097712	252184	1726023	287539	2493285	242594
Afyonkarahisar	458260	1926131	348663	3161183	441361	2901327	349205
Kütahya	318550	1148689	234369	1386874	308498	1262765	236466
Usak	208373	1082128	189350	828204	199129	1107075	188973
Bursa	302506	3917446	164607	2543212	213662	1787920	150768
Eskisehir	562577	1509858	351012	2911116	558298	1260724	350088
Bilecik	82970	618314	50769	204545	68933	273909	50709
Kocaeli	97470	510878	75501	455045	84955	822951	73332
Sakarya	169877	1930017	80862	1448072	82731	1462005	73406
Düzce	74853	775976	11328	256729	11496	401050	10592
Bolu	115748	326871	92182	652221	111908	1182731	92190
Yalova	11671	215746	3640	20446	5940	93426	3644
Ankara	1182216	3435216	790038	2883743	1153244	3534089	790780
Konya	1885458	7536258	1398235	13805768	1839443	6438395	1389221
Karaman	331550	2501877	262998	2130183	298500	808713	261857
Antalya	359841	10091217	189793	1038887	283992	1585066	180184
Isparta	196228	1723146	123202	673137	154893	912046	122633
Burdur	143873	835027	115760	1049088	129717	1631571	112965
Adana	498143	5292529	437390	2854475	427031	1733560	386847
Mersin	369638	7334443	188761	738913	237994	1346245	178495
Hatay	236614	2990333	135377	874995	149027	1132138	122031
Kahramanmaraş	347043	1905402	242524	1694346	290926	1726068	235904

Osmaniye	122208	1031743	113040	736366	105197	614683	97098
Kirikkale	301087	573884	181937	571118	297870	488494	181908
Aksaray	398391	1381098	257153	4070800	394550	1809789	258157
Nigde	272537	1863799	160152	1875126	239462	1490191	160152
Nevsehir	323469	1062228	213793	1263590	301085	594020	213797
Kirsehir	352579	993517	242638	1041735	349209	1327431	242638
Kayseri	581052	1622203	346605	3197958	564171	2691171	346068
Sivas	793774	1066196	477889	2395256	790038	2402200	478137
Yozgat	598059	1498138	445052	2963190	592189	1552880	445110
Zonguldak	52806	488136	23007	153504	26905	435067	22983
Karabük	49850	107854	25402	84726	49216	191939	25402
Bartın	39226	250938	31760	389163	31951	265304	30212
Kastamonu	144741	653498	105719	728447	132935	1599015	105717
Çankiri	203311	371930	121427	400903	201919	883767	121422
Sinop	77913	446276	46348	337299	74922	442306	45186
Samsun	375245	3240624	242989	2047368	277999	2121130	229832
Tokat	306728	1885815	239513	1871697	292493	1595842	237300
Çorum	534918	1441691	361470	1516745	526032	1619266	360777
Amasya	229542	1339002	180557	1613900	222238	1335623	179603
Trabzon	97146	1120737	13037	66619	15617	625857	13062
Ordu	242719	2251282	13715	49539	15030	753125	13716
Giresun	158369	1324690	22658	67381	38578	488050	22700
Rize	59242	1866118	282	434	575	137738	282
Artvin	29692	514792	5419	36367	10404	336242	5424
Gümüşhane	81354	312699	42825	262462	79464	391262	42825
Erzurum	340912	517761	238194	2012241	339178	3717096	238194
Erzincan	123906	464471	88868	941666	120567	986227	89000
Bayburt	92514	68049	72269	673243	92472	284710	72269
Agri	354417	239127	232420	1089246	354352	2643505	235038
Kars	241051	114600	238155	2192288	239993	2774199	238391
Iğdir	104729	264751	75876	2192114	98910	1561026	75026
Ardahan	36081	52613	27093	53778	36021	1353312	27093
Malatya	277447	1720280	105969	489674	186871	1349383	105592
Elazığ	176013	835645	106011	610390	149361	1416526	104952
Bingöl	30040	109936	18181	319894	26494	1256640	18400
Tunceli	50228	69157	28897	114633	47970	394218	28897
Van	315120	316107	218297	2676788	309457	2549764	221927
Mus	247396	474718	216939	2316503	246299	1957097	216909
Bitlis	121485	454556	100993	673254	115803	779095	101299
Hakkari	41048	78881	34461	178672	38423	593270	35453
Gaziantep	351462	1709786	140406	897072	143468	1631858	132710

Adiyaman	234769	1288653	178976	645970	184421	705322	177897
Kilis	102611	422135	42848	230555	50267	197041	41353
Sanliurfa	1107975	5568100	918154	3812716	964535	2825854	847423
Diyarbakir	575247	2902303	529904	2057597	549630	3333157	527048
Mardin	313097	1979965	313050	1548563	273397	979678	260341
Batman	91111	424173	77105	270595	79813	831978	76505
Sirnak	106761	291992	97853	377652	102880	684199	93808
Siirt	83605	441339	53684	159556	61542	748461	53654

EK-4'ün devamı

	X22	X23
Istanbul	312471	2958
Tekirdag	299927	4368
Edirne	348756	5744
Kirklareli	283596	2206
Balikesir	979075	25693
Çanakkale	494915	20627
Izmir	1422552	38449
Aydin	656646	10639
Denizli	519250	13492
Mugla	709959	17218
Manisa	387350	33466
Afyonkarahisar	631198	7411
Kütahya	280125	7106
Usak	266207	7419
Bursa	375881	41423
Eskisehir	260513	10446
Bilecik	70631	6748
Kocaeli	210981	3356
Sakarya	244770	8118
Düzce	105263	863
Bolu	215948	1067
Yalova	48568	644
Ankara	690357	42297
Konya	1877746	26024
Karaman	215410	13205
Antalya	444896	51099
Isparta	294054	5861
Burdur	509516	6697
Adana	659928	30888

Mersin	418420	33817
Hatay	242964	26720
Kahramanmaraş	524833	9184
Osmaniye	128727	7595
Kirikkale	81445	1659
Aksaray	497706	10693
Nigde	460673	7041
Nevşehir	101692	20603
Kirsehir	187076	1851
Kayseri	507981	33828
Sivas	893473	920
Yozgat	488058	3445
Zonguldak	134829	3054
Karabük	46027	999
Bartın	65681	1739
Kastamonu	484273	5339
Çankiri	318913	5013
Sinop	271738	3036
Samsun	502771	27532
Tokat	407716	18700
Çorum	414531	11076
Amasya	250803	10367
Trabzon	390955	2554
Ordu	523222	1309
Giresun	317718	2669
Rize	78644	289
Artvin	262624	980
Gümüşhane	147437	829
Erzurum	1155856	941
Erzincan	186687	2917
Bayburt	123288	195
Agri	483560	548
Kars	677999	2
Iğdir	281626	3408
Ardahan	392534	16
Malatya	357991	4413
Elazığ	311668	6809
Bingöl	262825	1182
Tunceli	122008	457
Van	637234	2259
Mus	536087	3775

Bitlis	270837	3104
Hakkari	209839	1771
Gaziantep	356645	9775
Adiyaman	295724	5668
Kilis	32682	4868
Sanliurfa	540460	20035
Diyarbakir	1065969	13674
Mardin	357926	7686
Batman	292018	2918
Sirnak	186765	1321
Siirt	219711	2154

Tablo 10. Analizde Kullanılan Değişkenler

Sağlık Göstergeleri	
X6	Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Kurum Sayısı
X7	Sağlık personeli sayısı : Uzman Hekim
X8	Hastane ve yatak sayıları : Toplam / Yatak Sayısı
X9	Sağlık personeli sayısı : Pratisyen Hekim
X10	Sağlık personeli sayısı : Diş Hekimi
X11	Sağlık personeli sayısı : Eczacı
X12	Sağlık personeli sayısı : Sağlık Memuru
X13	Sağlık personeli sayısı : Hemşire
X14	Sağlık personeli sayısı : Ebe
Tarım Göstergeleri	
X15	Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler (hektar)
X16	Bitkisel üretim değeri (1000 TL)
X17	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin hasat edilen alanı (hektar) : Toplam
X18	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton) : Toplam
X19	Alan kullanımı : Toplam işlenen tarım alanı (hektar)
X20	Tarımsal üretim değeri : Canlı hayvanlar değeri (1000 TL)
X21	Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Ekilen (hektar)
X22	Tarımsal üretim değeri : Hayvansal ürünler değeri (1000 TL)
X23	Alan kullanımı : İşlenen tarım alanı / Sebze (hektar)
Turizm Göstergeleri	
X1	Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Yabancı
X2	Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş
X3	Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Tesise geliş sayısı / Vatandaş
X4	Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı
X5	Belediye Belgeli konaklama tesislerinde geliş ve geceleme sayıları : Geceleme sayısı / Yabancı

ÖZGEÇMİŞ	
Ad,Soyad	AYŞE DEĞİRMENCİOĞLU
T.C Kimlik No	32125593112
Adres	Gemilerçekeği Mahallesi Huzur Sokak Özyıldız Apartmanı D blok 46/4 Merkez/ GİRESUN
Telefon	CEP : 506-715 3829
E-mail	degirmenciogluayse@hotmail.com
Cinsiyet	Kadın
Doğum tarihi ve yeri	03.04.1989 – ÜSKÜDAR
Medeni durum	Bekar
Uyruk	T.C
EĞİTİM BİLGİLERİ	
Devam Ediyor	Giresun Üniversitesi-İşletme ABD (Tezli)
09/2009 – 06/2014	Anadolu Üniversitesi – İşletme Bölümü
09/2008 – 06/2012	Gazi Üniversitesi - İstatistik Bölümü (Ankara) Diploma notu : 3.30/4.00 (Bölüm 5.si)
09/2003 – 06/2007	Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi (Giresun)
STAJ VE SERTİFİKALAR	
01.08.2011 - 31.08.2011	Finansbank / Giresun Şubesi (Staj)
18.07.2011 - 22.07.2011	T.C Kalkınma Bakanlığı / Stajyer Bilgilendirme Programı (Staj)
11.07.2011 - 15.07.2011	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası / Ankara Şubesi (Staj)
21.06.2011 - 23.06.2011	CEO Akademi ve T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu birlikteliği ile hazırlanan ‘ Eğiticilerin Eğitimi’ konulu seminere katılım belgesi – Ankara

13.06.2011 - 01.07.2011	T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı / Eğitim ve Araştırma Merkezi (Staj) Ankara
19.07.2010 - 30.07.2010	Giresun İl Sağlık Müdürlüğü / Döner Sermaye Birimi (Staj)
05.10.2009	Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümüne Kayıt yaptıran öğrencilerin adaptasyon süreçlerinde yapmış olduğum çalışmalar ve katkılar – Ankara
07.05.2009 - 08.05.2009	T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı ‘ Sektörel Gelişmeler ve İstatistik ‘ temalı 18. İstatistik Araştırma Sempozyumuna dinleyici olarak katılım – Ankara
29.12.2008	‘ Kamu ve Özel Sektörde İstatistik ‘ konulu seminere katılım. Gazi Üniversitesi – Ankara
29.05.2007 - 23.07.2007	Bilgisayar Operatörlüğü – İşletmenliği
BİLGİSAYAR BİLGİSİ	
Microsoft Office Programları (Excel, Word, Power point) SPSS C++ Q-Basic	
YABANCI DİL	
İngilizce	
İŞ DENEYİMİ	
01.06.2015-15.02.2016	Giresun Ticaret Borsası (İstatistikçi)
21.04.2016- Halen	Giresun Gümrük Müdürlüğü (Memur)

